

TÜSİAD

**1979 YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

**1979 YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ**

İSTANBUL

26 OCAK 1979

(Yayın No: TÜSİAD-T/79.1.58)

Cumhuriyet cad. Dörtler Apt. No. 18/2 Elmadağ - İstanbul, Tel. : 46 24 12

Bu çalışma 5 Ocak 1979 tarihine kadar temin edilebilen bilgilere dayalı olarak TOSIAD Araştırma Grubunca hazırlanmıştır. Çalışmayı yapanlar en doğru bilgileri derlemek için azami gayreti göstermişlerdir. Fakat rakamların çoğu resmi kaynaklardan alınamadığından kesin değildir. Kaynak olarak değerlendirilmesinde dikkate alınmasında yarar vardır.

Kaynak gösterilerek bu çalışma kısmen veya tamamen yayınlanabilir.

1979 YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ

DENGELER-MALİ POLİTİKA
PARA POLİTİKASI

BÖLÜM I	
SON YILLARIN TEMEL SORUNU FINANSMAN	
POLİTİKASINDA HATALAR	1
Finansman Politikası Nedir?	1
Sorumluları Kim?	1
Gerçekleşme Ne Yönde?	2
Sınırlandırıcı Finansman Politikası	3
Açığa Dayalı Finansman Politikası	5
Enflasyon Kaynağı Olarak "Sınırlandırıcı" ve "Açığa Dayalı Finansman" Politikaları	6
BÖLÜM II	
DENGELER - BÜTÇE	7
Büyümek mi, Gelişmek mi?	7
Sorunun Kökeni Tasarruf Yetersizliği	8
İyimser Bekleyişe Dayalı Hatalı Dengeler	9
Devlet Bütçeleri	11
1979 Yılı Bütçe Teklifi	15
BÖLÜM III	
VERGİ SORUNU	19
Hükümetin Yeni Vergi Tasarısı Ne Getiriyor?	20
Hükümetin Yeni Vergi Tasarısı Ne Götürüyor?	21
BÖLÜM IV	
SOSYAL GÜVENLİK POLİTİKASI	29
BÖLÜM V	
KİT SORUNU	33
BÖLÜM VI	
PARA - BANKA - KREDİ	39
Merkez Bankası Kredileri	39
Emisyon	44
Para Arzı	46
Banka Kredileri	47
Kredi Düzeninin Yetkilisi / Sorumlusu Kim?	48
Kamu Kesiminin Kredi Kullanımı	50
Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı	54
Mevduat	56

II

BÖLÜM VII	
FIYATLAR	59
Temel Mal ve Hizmet Fiyatları	59
Türk Parasının Fiyatı (Döviz Kuru)	64
Türk Parasının İç Fiyatı (Faiz Haddi)	70
BÖLÜM VIII	
SERMAYE PİYASASI	73

DÖVİZ SORUNU - DIŞ BORÇLAR

BÖLÜM IX	
FINANSMAN GEREĞİ	77
1978 Nasıl Geçti?	78
1979 Nasıl Geçer?	80
1979 Yılına Devreden Tarımsal Ürün Stoku	82
1979 Yılına Etkileyecek Kapasite Sorunu	83
1978 Yılı Nasıl Denkleşti?	84
İthalat Transferleri	86
BÖLÜM X	
DIŞ BORÇLAR	89
1978 Yılında Borç Kullanımı/Borç Ödemeleri	89
Değişik Nitelikteki Kredi Anlaşmaları	94
Borç Erteleme Çalışmaları	95
1979 Yılı Başında Türkiye'nin Dış Borçları	100

ÜRETİM - YATIRIM - İSTİHDAM - MİLLİ GELİR

BÖLÜM XI	
ÜRETİM	101
Tarımsal Üretim	101
Üretim Konusunda Temel Sorunlar	105
1978 Yılında Özel Kesimin Üretim Faaliyeti	106
1978 Yılında İşlerin Genel Gidişi	106
Alınan Siparişler	108
Kapasite Kullanımı	108
Üretim	110
Satışlar	110
BÖLÜM XII	
YATIRIMLAR	111
1978 Yılı Kamu Sektörü Sabit Sermaye Yatırımları	112
Özel Sektör Yatırımları	118
Yatırım Sorunları	119

III

BÖLÜM XIII	
İSTİHDAM VE ÜCRETLER	121
Ücretler	123

BÖLÜM XIV	
MİLLİ GELİR	125
Milli Gelirde Gelişme Eğilimi	125
1978 Yılı Milli Geliri	127
1979 Yılında Milli Gelir ve Kalkınma Hızı	
Ne Olabilir?	130

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

BÖLÜM XV	
DIŞ TİCARET	131
İhracat	132
İthalat	136

BÖLÜM XVI	
DİĞER GELİRLER	143
İşçi Gelirleri	143
Turizm	144

1979 YILINA GİRERKEN

TÜRK EKONOMİSİ

Türkiye'nin "ekonomik kriz"den "demokratik, hürriyetçi, parlamenter düzen" içinde ve mevcut anayasa ve kanunlar çerçevesinde çıkması esastır.

Bu ancak "ekonominin gereği" yapılarak gerçekleştirilir.

Ekonominin gereği Türkiye'nin sorunlarının çözümünü içeride aramaktır.

Sorunlar büyüdükçe kabahati başkalarına atıp, gücenmek ve hırslanmak yerine sorunların üzerine cesurca gitmek gerekir.

- Çözüm dışarıda değil içeride aranmalıdır.
- Başkaları istediği için değil, başkalarını memnun etmek için değil, bu ülkenin yararına olduğu için bazı tedbirlerin alınması zorunludur.

Ekonomik kafa ile düşünülürse Türkiye kendi sorunlarına yabancı kuruluşlardan daha iyi reçeteler bulur.

1979 Yılıının da 1978 gibi harcanmış bir yıl olması istenmiyor ise:

- Yeni bir geçiş planı hazırlanmalıdır. (Türkiye mevcut 4. planın değerleriyle kurtulamaz.)
- Yeni bir 1979 yılı atılım programı hazırlanmalıdır. (Yayınlanan 1979 yılı programı Türkiye'ye birşey getirmez tersine sorunlarını ağırlaştırır.)
- Geçiş planı ve atılım programına dayalı 1979 yılı atılım bütçesi hazırlanmalıdır. (Bugün tartışılan bütçe Türkiye'nin sorunlarını ağırlaştırmaktan başka işe yaramaz.

Ve de çok cesur dört uygulamaya daha gerek vardır.

- Türk parası gerçek değeri ne ise oraya oturtulmalıdır.
- Vergi kapsamı dışında kalanlarla, vergi kapsamı dışında kalabilenleri kapsayacak yeni bir Vergi Yasası çok acele kanunlaştırılmalıdır.
- KİT'lerin finansman açıklarının azaltılması bir yana hiç olmaz ise dondurulması sağlanmalıdır.
- Fiyatların ve ücretlerin yeni bir "denge düzeyi"nde eşitlendikten sonra, fiyat artışlarını sınırlayıcı bir bütçe para-kredi uygulaması gerçekleştirilmelidir.

Türk ekonomisi bugün karşılaştığı güçlükleri atlatabilir. Atlatacaktır.

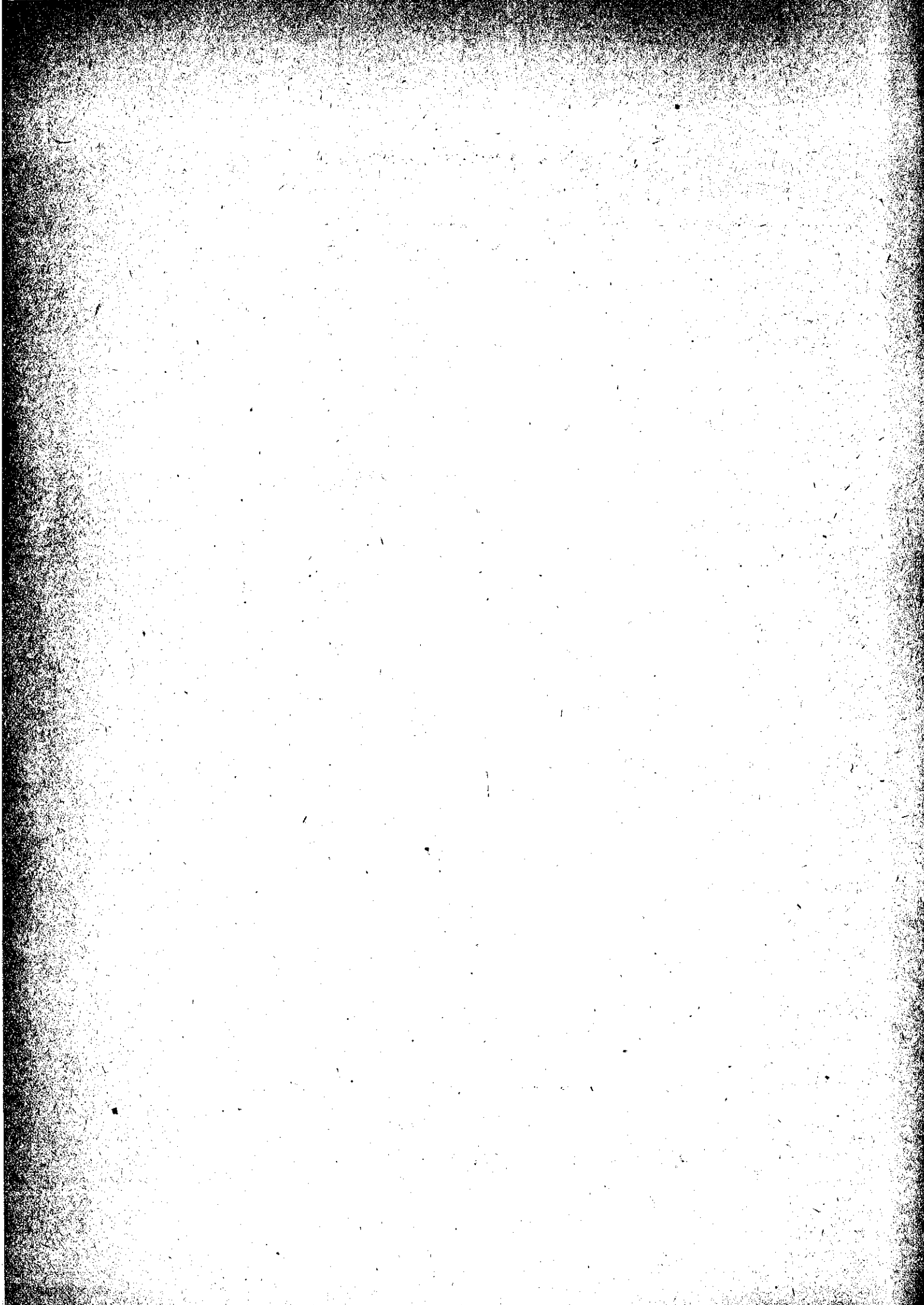
TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	1976	1977	1978	% Değişmeler	
				1977	1978
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA(Milyar TL.)					
GSMH (Cari Fiyatlarla)	670.0	864.0	1.195.0	28.9	38.3
GSMH (1968 Fiyatlarıyla)	195.3	203.0	209.1	4.0	3.0
Tarım	44.0	43.8	46.1	-0.4	5.2
Sanayi	48.4	51.7	53.5	7.0	3.5
- İmalat Sanayii	41.9	44.7	46.1	6.6	3.3
TARIMSAL ÜRETİM (Bin Ton)					
Buğday	14.850	14.958	15.030	0.7	0.5
Arpa	4.900	4.750	4.800	-3.1	1.1
Tütün	314	250	284	-20.4	13.6
Şeker Pancarı	9.000	9.000	9.600	-	6.7
Pamuk	475	575	525	21.1	-8.7
Ayçiçeği	550	460	515	-16.4	12.0
Fındık	245	290	300	18.4	3.4
PARA-BANKA-KREDİ (Milyar TL.) ^{1/}					
Emisyon Hacmi	52.1	77.9	114.1	49.6	46.5
Para Arzı	151.5	210.6	270.1	39.0	28.2
Mevduat	162.8	213.3	252.6	30.9	18.4
Banka Kredileri	183.8	231.5	277.1	25.9	19.7
M.B.Kredileri	96.8	175.4	220.1	81.1	25.5
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER(Milyon \$) ^{2/}					
İthalat	5.129	5.796	4.400	13.0	-24.1
İhracat	1.960	1.753	2.200	-10.6	25.5
Dış Ticaret Dengesi	-3.168	-4.043	-2.200	-	-
İşçi Dövizleri	983	982	1.000	-0.1	1.8
FİYAT ENDEKSLERİ ^{3/}					
Toptan Eşya	22.0	33.3	49.6	-	-
- Gıda	22.1	29.0	40.2	-	-
- Sınai Hammadde	21.8	41.2	65.4	-	-
İstanbul Geçinme	17.4	44.9	58.0	-	-
SABİT SERMAYE YATIRIMLARI(Cari Fiy.)					
(Milyar TL.)					
Kamu	75.2	107.7	124.8	43.2	15.9
Özel	70.7	92.0	120.5	30.1	31.0

1/ 1978 Yılı rakamları 1 Aralık 1978 itibariyledir.

2/ 1978 Rakamları geçicidir.

3/ Kasım ayı itibariyle 12 aylık % artışlardır.

DENGELER - MALİ POLİTİKA

PARA POLİTİKASI

BÖLÜM I

SON YILLARIN TEMEL SORUNU

FINANSMAN POLİTİKASINDA HATALAR

Finansman Politikası Nedir?

Bir ekonomi geliştikçe paraya duyarlılık kazanır. Ekonomideki gelişmeleri para yönlendirir. Para'yı yönlendirecek olan ise Devlet'tir. Devletin parayı yönlendirecek müesseseleri ve bu müesseselerin de ellerinde para yönlendirme araçları vardır. İşte bu müesseselerin tamamının bir bütünlük içinde çalışmasını, ellerindeki araçları bir bütünlük içinde kullanmasını "finansman politikası" sağlar.

Her sorumlu müessese bildiğini yapar, araçları bilinçsiz biçimde kullanırsa sonuçta (bugün Türkiye'de olduğu gibi) ülke "çık-maza" girer. Çıkamaz'dan kurtulmanın yolu gene bilinçli, doğru dürüst bir finansman politikası izlenmesine bağlıdır.

Sorumluları Kim?

Türkiye'de finansman politikasının sorumlusu kuruluşlar ve araçları şunlardır:

1. Devlet Planlama Teşkilatı
Yıllık Programlar ile gerçekçi olarak kaynak/harcama dengeleri kurmak zorundadır.

Kıt kaynakları en verimli alanlara yöneltecek tedbirleri getirmek zorundadır.

Ekonomik gelişme ile sosyal gelişme arasındaki dengeyi kurmak ve korumak zorundadır.

Bunları:

- Beşer Yıllık Kalkınma Planları
- Yıllık Programlarla yapar.

2. Maliye Bakanlığı
Devlete gerçekçi kaynaklardan yeterli kaynak akımını sağlayacak bir vergi düzeni kurmak ve işletmek zorundadır.

Bütçeleri Devlet Planlama Teşkilatının hazırlayacağı denge- lere uygun biçimde hazırlayıp, yıl içinde harcamaların bütçe dışına taşmamasını sağlamak zorundadır.

Bunları:

- Vergi Yasaları ve Vergi Tahsilatı
- Bütçe ve Bütçe Uygulaması ile yapar.

3. Merkez Bankası

Ekonominin iç ve dış finansman gereğini sağlamak zorundadır.

İç ve dış finansman kaynaklarını kamu ve özel sektör arasında Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanan dengelere göre dağıtmak zorundadır.

Kredi dağılımını, Kalkınma Planlarına ve Yıllık Programlara göre düzenlemek zorundadır.

Bunları:

- İçeride gereği kadar para basarak,
- Dışarıdan gereği kadar borç bulup bu borçları iyi şekilde yöneterek,
- Türk parasının gerçek değerinde kalmasını sağlayacak bir kur politikası uygulayarak,
- Faiz oranlarını ekonominin gereğine göre ayarlayarak,
- Mevduat karşılıkları ve kredi tayinlaması konusundaki yetkilerini kullanıp banka sistemini ekonomi yararına işleterek yapar.

Gerçekleşme Ne Yönde?

Türkiye'de adı geçen üç kuruluş Planlı dönemde bile birlik ve bütünlük içinde politika uygulayamamışlardır. Bu nedenle bilinçsiz ve kendiliğinden oluşan bir "finansman politikası" veya doğru anlatımı ile "finansman politikası yokluğu" Türkiye'yi giderek çıkmaza sürüklemiştir.

Türk ekonomisinde "Pazar ekonomisine geçiş" 1950'lerden sonra karayollarının yapılması, tarım ürünlerinin pazara çıkması ve ilk büyük enflasyon dönemlerinden sonra başlar. "Monetizasyon" yani paranın ülke sathında aranır olması o yıllarda başlamış ve giderek "monetizasyon" yaygınlaşmıştır. Bilindiği gibi daha önceleri Anadolu'nun büyük bölümü kapalı pazar ekonomisi içinde idi. Köylü pek az şeyini para ile alıyordu. Şimdi tüm üretimi para ile satıp, tüm ihtiyacını para ile alır oldu. İşte bu "monetizasyonu yaydı".

Ekonomik faaliyetler, sanayileşme, şehirleşme geliştikçe "paranın" ve dolayısıyla "finansman politikasının" önemi büyüdü.

Türkiye'de eskiden de bilinçli bir finansman politikası yok idi. Fakat o zaman bu yokluk, o kadar büyük sorun yaratmıyordu. Ama, artık bu çizgiden sonra bilinçli ve tutarlı bir "finansman politikası olmadan" Türkiye'nin çıkmazdan kurtulması imkansızdır.

Sınırlandırıcı Finansman Politikası

Maliye Bakanlığı, sağlam vergi kaynağından kamunun ihtiyacı kadar para toplayamaz, veya topladığı paralar kamunun savurganlığı nedeniyle (örneğin KİT'lerin başarısız yönetim ile zarar etmeleri, politik amaçlı gereksiz kamu harcamaları, politik amaçlı personel ödemeleri gibi) yetmez ise, o zaman Maliye Bakanlığı sağlam olmayan kaynaklara el atar. Bu kaynakların normal çalışmasını "sınırlar".

Bunun değişik araçları vardır:

- Bankacılık sisteminde sıhhsiz de olsa şişkinlik teşvik edilir. Banka sistemindeki şişkinlik (mevduat -kaydi para- banka parası) artınca, Devletin "bankalardan mevduat karşılığı olarak" topladığı ve maliyeti düşük para miktarı artar. (Bilindiği gibi bankalar topladıkları mevduatın % 20-35 dolayındaki kısmını mevduat karşılığı olarak Merkez Bankasına devrederler.)
- Özel sektörün hisse senedi ve tahvil yoluyla para toplaması değişik araçlarla (faiz sınırlaması, vergi farklılaştırması, izin zorunluluğu gibi) güçleştirilir. Buna karşı devlet vergiden muaf yüksek faizli tahvil çıkararak bu piyasadan kendine kaynak aktarır.
- Kambiyo kontrolü, faiz oranlarının düşük tutulması gibi araçlar da kaynakların kamu kesimine yönlendirilmesinde araç olarak kullanılabilir.

Bu tip bir uygulamada amaç "kamu sektörüne geniş miktarda kredi sağlayan araçları kullanıp, buna imkan vermeyen uygulamaları sınırlamak olduğundan", bu tip politikaya "sınırlayıcı finansman politikası" denilmektedir.

Türkiye'de Maliye Bakanlığı, yıllardan beri kamu sektörünün büyük finansman açıklarını, mümkün olduğu kadar ucuz ve kolay şekilde finanse etmek için "sınırlayıcı finansman politikası" uygulamaktadır.

Sınırlayıcı Para Politikası Paranın Tedavül Süratini Artırır (Basit anlatımı ile halk paradan kaçır.)

Paranın tedavül süratı, nominal Gayri Safi Milli Hasılanın (bir yılda bu ülkede üretilen tüm mal ve hizmetler toplamının) para stokuna (M2)^{1/} bölünmesiyle ortaya çıkan orandır.

Paranın tedavül süratı düşük ise, piyasadaki para ve kredi miktarı, ekonomik faaliyetler düzeyine göre fazla demektir.

---

^{1/} Tedavülde bulunan banknot + bozuk para + vadesiz ve vadeli ticari mevduat + vadesiz ve vadeli tasarruf mevduatı toplamı bu incelemede M2 (para stoku) olarak tanımlanmıştır.

1963-1970 yılları arasında paranın tedavül sürati hızla azaldı. Bu dönem enflasyon oranının da enflasyon beklentilerinin de düşük olduğu bir dönemdir. Para ve kredi miktarı GSMH'nin oranı olarak genişlemiştir. Bütün bu gelişmelere karşın kamu kesiminin kullandığı iç kredilerin para stokuna oranı önemli ölçülerde sınırlandırılmıştır. 1963 yılında % 43 olan kamu sektörünün kullandığı kredinin M2 para arzına oranı 1968, 1969, 1970 yıllarında % 20 dolayına inmiştir.

Paranın tedavül sürati de 1963 yılında 5.26 iken sürekli olarak azalarak 1970 yılında 3.66'ya inmiştir.

Kamu sektörünün açığı bu dönemde kontrol altında tutulmuş, açıklar özellikle Birinci Beş Yıllık Plan döneminin ilk yıllarında artan oranlarda dış yardımlarla finanse edilmiştir.

TABLO 1

PARANIN TEDAVÜL SÜRATİ

$\frac{\text{GSMH}}{\text{M2}}$

(1963 - 1970)

	Tedavül Sürati	Kamunun Net Kredisi M2
1963	5.26	0.429
1964	4.90	0.349
1965	4.47	0.348
1966	4.35	0.340
1967	4.03	0.314
1968	3.84	0.205
1969	3.67	0.195
1970	3.66	0.196

Fiyat istikrarının korunabilmesi, para ve kredinin GSMH'ya oranla artmasına ve mali aracı kurumlar kesiminin (bankalar, hisse senedi-tahvil piyasası, sigortalar) gelişmesine yol açmıştır. Yatırımın GSMH'ya oranı yükselmiş, yatırımların ortalama verimliliği artmıştır.

Gerçekte bu dönemde GSMH'daki reel artış hızını, yatırım oranının artmasından çok yatırım verimliliğinin artması sağlanmıştır.

Diğer yanda fiyat istikrarı, kamu kesimi açıklarının kontrol altında tutulmasına imkan veren en kuvvetli etken olmuştur. Dönem sonunda kamu kesimi para sisteminden % 20 gibi nisbeten makul oranda bir net kredi sağlamıştır.

Sınırlandırıcı finans politikasına rağmen 1960'ların son yıllarında özel kesimin tahvil piyasasından yararlanmasını sağlayacak sistemin kurulmasına izin verilmiştir.

Önleyici hükümler ve yasaklar 1970 yılından sonra kullanılmaya başlamıştır. 1976 yılına kadar müdahale ılımlı ölçüde kalmıştır. Rezerv oranları 1972 yılına kadar sabit tutulmuş, ancak 1973 ve 1977 yıllarında yükseltilmiştir.

Böylece % 20'lik rezerv oranından 1978 yılında vadesiz mevduat karşılık oranı % 35'e ve vadeli mevduat karşılık oranı % 30'a ulaşmıştır.

Açığa Dayalı Finansman Politikası

Kamu kesiminin finansman açığı "sınırlandırıcı finansman politikası" ile kapanamaz boyutlara ulaşınca, ikinci aşamada "Açığa Dayalı Finansman Politikası" uygulaması zorunluluğu ortaya çıkar.

Açığa Dayalı Finansman Politikasının esası:

- Para basarak nominal para arzı artış hızını yükseltmek,
- Kamu kesimine daha fazla fon transfer edebilmek için "Sınırlandırıcı Finansman Politikası" uygulamasını şiddetlendirmektir.

1960'ların Sınırlandırıcı Finansman Politikası da Türkiye'yi 1970'lerde "Açığa Dayalı Finansman Politikası"na götürmüştür.

Sınırlayıcı Finansman Politikası enflasyonu, enflasyon sınırlayıcı finansman politikasını karşılıklı etkileyince kamunun finansman açığı giderek büyüdü.

Kamu sektörüne tahsis edilen net yurtiçi kredinin para stokuna oranı 1970 yılında % 20'den 1977 sonunda % 54'e ve 1978'de de % 55'e ulaşmıştır.

Bunlar olurken paranın tedavül sürati de yükselmiş, tıpkı daha önceki enflasyon döneminde (1956-1959) olduğu gibi, 1970 yılında 3.66 olan paranın (M2) tedavül sürati 1978'de 4.20'ye yükselmiştir.

Bu gelişmeler özel sektörü iki yönlü etkilemiştir.

- a) Yurtiçi kredilerin GSMH'ya oranında meydana gelen düşme,
- b) Özel sektöre tahsis edilen yurtiçi kredilerin payında meydana gelen azalma.

Enflasyonun % 60 dolayında seyretmesi, paranın tedavül süratının 6.0 olarak kalması ve kamu sektörüne tahsis edilen net yurt içi kredilerin GSMH'ya oranının bugünkü düzeyde korunması halinde kamunun net kredi kullanımı 1979 yılında para stokunun (M2) % 80'nine yükselecek ve bundan özel kesim önemli ölçüde etkilenecektir.

TABLO 2
PARANIN TEDAVÜL SÜRATİ
 $\frac{\text{GSMH}}{\text{M2}}$
(1970 - 1978)

	Tedavül Sürati	Kamunun Net Kredisi M2
1970	3.66	0.196
1971	3.83	0.236
1972	3.76	0.191
1973	3.80	0.132
1974	4.14	0.219
1975	4.07	0.324
1976	4.00	0.406
1977	3.97	0.542
1978	4.20	0.550

Enflasyon Kaynağı Olarak "Sınırlandırıcı" ve "Açığa Dayalı Finansman" Politikaları^{1/}

Türkiye'de uygulanan Sınırlandırıcı Finansman Politikası enflasyonu yaratmış, enflasyona ek olarak negatif faiz oranlarında ısrar edilmesi (banka faiz oranlarının enflasyonla paranın değer kaybını karşılayamayacak oranlarda tutulması) özel tasarrufların ve kamu tasarruflarının giderek gerilemesine neden olmuştur.

Enflasyon, Maliye Bakanlığını "Açığa Dayalı Finansman" politikasına itmiş, açığa dayalı finansman politikası ise enflasyonu daha ciddi boyutlara ulaştırmıştır.

^{1/} Genel değerlemelerde çok önemli bir noktaya dikkat etmek gerekir. Devlet, sınırlandırıcı veya açığa dayalı finansman politikalarıyla topladığı kaynakları yatırıma, üretken alanlara yöneltir. Bu durumda belli bir dönem sonra ekonomide denge sağlanabilir. Fakat tersine Devlet topladığı kaynakların tümünü tüketime yönlendirir ise ekonomi çıkmaza girer.

BÖLÜM II

DENGELER - BÜTÇE

Büyümek mi, Gelişmek mi?

Kalkınmayı, yaşama düzeyinin yükseltilmesini Milli Gelirden yatırıma ayrılan pay etkiler. Milli gelirin ne kadar büyük kısmı yatırıma ayrılırsa yıllık gelir artışı da o kadar hızlı olur.^{1/}

Ekonominin ve yatırım konusunun özelliğine göre Milli Gelirden yatırıma ayrılan payın belli bir kısmı oranında Milli Gelir çoğalır. Örneğin 3 birim yatırım milli gelirde 1 birim gelir artışı meydana getirir. Yatırım ile kalkınma hızı arasındaki bu ilişkiye "marjinal sermaye-hasıla katsayısı veya oranı" denir.

Basit yatırımlarda bu oran düşüktür. İleri teknoloji gerektiren, ekonomik büyüklüklerdeki yatırımlarda oran büyür. Son on beş yılda Türkiye'nin marjinal sermaye-hasıla oranı giderek büyümüştür. Bu nedenle aynı kalkınma hızını tutturmak için daha büyük ölçüde yatırım gayreti göstermek gerekmiştir.

TABLO 3

MARJINAL SERMAYE HASILA ORANI

	Brüt Kalkın- ma Hızı	Sabit Yatırım GSMH Oranı	Marjinal Sermaye Hasıla Oranı
I Plan	6.6	15.33	2.32
II Plan	7.1	17.80	2.51
III Plan	6.5	19.50	2.99
IV Plan(1979-1983)	8.0	21.90	2.73

Önümüzdeki dönem için Türkiye'de marjinal sermaye-hasıla oranının 2.73 dolayında olacağı hesaplanmıştır.

Bunun anlamı, önümüzdeki yıllarda, % 8'lik bir brüt kalkınma hızına erişmek için Milli Gelirin % 21.90'ının yatırıma ayrılması zorunludur.

^{1/} Gelir artışı tek başına önemli değildir. Bu gelirin bölüşümü ve kullanımının da planlanması gerekir.

Sorunun Kökeni Tasarruf Yetersizliği

Halbuki 1978 yılında Türkiye'de Gayri Safi Milli Hasıla'dan yatırıma ayrılabilen iç tasarruf oranı % 16.4'dür.

Planlı dönemde bu oran hep hedefin gerisinde kalmış, fakat en ciddi gerileme Üçüncü Plan döneminde ortaya çıkmıştır.

TABLO 4
İÇ TASARRUFLAR
(İç Tasarruflar/GSMH)

	<u>Gerçekleşme</u>	<u>Plan Hedefi</u>
I Plan	14.2	14.8
II Plan	18.0	19.4
III Plan	16.0	21.1
IV Plan		22.3

Türkiye'de "Marjinal Tasarruf Oranı" (her yıl tasarruflardaki artışın Milli Gelir artışına oranı) giderek artacağına tersine düşmektedir.

TABLO 5
MARJİNAL TASARRUF ORANI
(Toplam Tasarruf Artışı / GSMH Artışı)

	<u>Gerçekleşme</u>	<u>Plan Hedefi</u>
I Plan	32.0	27.7
II Plan	19.0	34.0
III Plan	12.0	38.0
IV Plan		35.1

1977 yılında "Marjinal Tasarruf Oranı"-% 9.4^{1/}, 1978 yılında % 14.1 olmuştur.^{2/} Bunun anlamı 1978 yılında Türkiye'de gelir artışındaki 100 liraya karşı 114.10 lira harcama yapıldığıdır.

Marjinal Tasarruf Oranı hedefin gerisinde kalınca iç tasarruflar düşmekte, bu durumda toplam yatırım hedefini düşürmek, kalkınma hızını belli oranlar dolayında tutabilmek ancak iç tasarruf açığının belli kısmını dış tasarruflarla (yani borçlanma ile) karşılamak suretiyle mümkün olabilmektedir.

1/ 1977 Yılı Marjinal Tasarruf Oranı, 1976 fiyatlarıyla, -% 25.2'dir.

2/ 1977 Yılı fiyatlarıyla

TABLO 6

YATIRIMLAR VE TASARRUF
(GSMH'nin Oranı Olarak)

	Toplam Yatırım (1)	İç Tasarruf (2)	Dış Tasarruf (3)	3/1 (4)	3/2 (5)
I Plan	17.5	14.2	3.2	18.2	22.5
II Plan	19.4	18.0	1.4	7.2	7.7
III Plan	21.8	16.0	4.8	22.0	30.0

Üçüncü Plan döneminde iç tasarruf yetersizliği nedeniyle yatırımların % 22'sinin dış kaynaklarla finanse edilmesi durumu ortaya çıkmış ve bu nedenle iç tasarrufların % 30'u oranında dış borçlanmaya gidilmiştir.

İyimser Bekleyişe Dayalı Hatalı Dengeler

Kalkınma Planları, yıllık programlar hep iyimser bekleyişlere dayandırılınca, erişilmeyecek kaynak rakamları (gerçekçi gibi kabul edilip) dağıtım yapılmaktadır.

Kaynak varsayılarak yapılan dağıtım tavanları, özellikle cari harcamalarda ve transferlerde tamamen kullanılınca, kalkınmayı etkileyecek yatırım ve üretim için kaynak kalmamaktadır.

İşte bu nedenle Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanacak kaynak/harcama dengelerinin gerçekçiliği çok büyük önem taşımaktadır.

Örneğin 1979 yılı Genel Ekonomik Dengesi de bu tip bir yaklaşım ile hazırlanmıştır.

Koşulların bilinmesine rağmen 1979 yılında Kalkınma Hızının % 6.7 oranında gerçekleşeceği, dış kaynaklardan daha büyük ölçüde yararlanılacağı, toplam marjinal tasarruf oranının % 53.8'e yükseleceği (yani önümüzdeki yıl Türkiye'de gelirlerde artan her 100 liranın 53.8 lirasının harcanmayıp, tasarruf edileceği) varsayımları ile çok iyimser bir kaynak rakamına ulaşılmış, sonra bu kaynak gerçekçi imiş gibi yatırım ve tüketim arasında paylaştırılmıştır. (Tablo 7)

TABLO 7

GENEL EKONOMİK DENGİ

(1978 Fiyatlarıyla) (Milyar TL.)					
	1978	1979	Yüzde Değişim	TÜSİAD Tahmini	Yüzde Değişim
				1979	
I. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	1.195.0	1.275.1	6.7	1.275.1	6.7 ^{1/}
Dış Açık	32.5	37.5	15.4	32.5	-
Toplam Kaynaklar	1.227.5	1.312.6	6.9	1.307.6	6.5
Toplam Yatırımlar	248.4	296.5	19.4	265.0	6.7
Sabit Sermaye Yatırımı	245.3	291.3	18.8	260.0	6.0
1) Özel	120.5	130.5	8.3	125.0	3.7
2) Kamu	124.8	160.8	28.8	135.0	8.2
Stok Değişimleri	3.1	5.2	67.7	5.0	-
1) Özel	- 1.4	1.0	-	1.0	-
2) Kamu	4.5	4.2	- 6.7	4.0	-
Tüketim	979.1	1.016.1	3.8	1.042.6	6.5
II. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	259.3	292.9	13.0	280.0	8.1
Kamu Tüketimi	162.0	168.5	4.0	180.0	11.1
Kamu Tasarrufu	97.3	124.4	27.9	100.0	2.8
Kamu Yatırımı	129.3	165.0	27.6	139.0	7.5
Kamu (Tasarruf-Yatırım) Farkı	-32.0	-40.6	-	-39.0	-
III. ÖZEL HARCANABİLİR GELİRİ	935.7	982.2	5.0	995.1	6.5
Özel Tüketim	817.1	847.6	3.7	862.6	5.6
Özel Tasarruf	118.6	134.6	13.5	132.5	11.7
Özel Yatırım	119.1	131.5	10.4	126.0	5.8
Özel (Tasarruf-Yatırım) Farkı	- 0.5	3.1	-	6.5	-
Özel Tasarruf Oranı	12.7	13.7	-	13.3	-
Marjinal Özel Tasarruf Oranı	-	34.4	-	23.4	-
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	215.9	259.0	20.0	232.5	7.7
Toplam Marjinal Tasarruf Oranı	-	53.8	-	20.7	-
Yatırımlar / GSMH	20.8	23.3	-	20.7	-
Tasarruflar / GSMH	18.5	20.3	-	18.2	-

Kaynak: TÜSİAD Araştırma Grubu

^{1/} GSMH artışının 1979 yılı için % 6.7 olarak kabulü gerçekçi değildir. Ancak tüm dengenin gerçekçi bir orana göre hazırlanması halinde karşılaştırma imkanı doğmayacağından ve teknik nedenlerle bu oran "veri" kabul edilmiştir.

Devlet Bütçeleri

Konsolide bütçe ödenekleri 1971 yılından buyana giderek büyümüş, 1979 bütçe döneminde 396 milyar liraya ulaşmıştır.

TABLO 8

KONSOLİDE BÜTÇE ÖDENEKLERİ

	(Milyar TL.)			
	Cari Hizmet Ödenekleri	Yatırım Ödenekleri	Transfer Ödenekleri	Konsolide Bütçe
1971	20.0	7.9	10.5	38.5
1972	26.4	9.4	16.1	52.0
1973	28.6	15.6	18.5	62.7
1974	38.2	22.3	23.3	83.8
1975	48.2	30.6	30.5	109.2
1976	78.6	42.4	35.2	156.2
1977	94.8	69.2	68.7	232.7
1978	114.4	70.8	94.7	279.9
1979	185.0	93.6	117.3	395.9

1979 Mali Yılı Bütçe Tasarısı Maliye Bakanlığınca:

- Genel Bütçe 385.8 milyar TL.
- Katma Bütçeler 77.7 milyar TL.

olmak üzere toplam 463.5 milyar TL.

olarak TBMM'ne getirilmiştir.

Bu rakamdan, genel bütçeden katma bütçeye transfer olunan 67.7 milyar liralık Hazine Yardımı düşüldüğünde konsolide bütçe toplam ödenek tutarı 396 milyar lira olmaktadır.

1979 bütçesinin 360.8 milyar lirasını Genel Bütçe Gelirleri, 25 milyar lirasını iç istikraz, 10 milyar lirasını Katma Bütçe Gelirleri teşkil etmektedir.

Kalkınma Planının bütünlüğü hakkındaki kanuna göre Bütçe'lerin Yıllık Programlara uygunluğu esastır.

Zamanla uygulama tersine dönmüş, önce bütçeler hazırlanmaya sonra yıllık programların bütçe tekliflerine uydurulmasına başlanmıştır. Aynı şey 1979 Bütçe teklifi için de sözkonusudur.

Bir başka önemli nokta,

- Yıllık programda Bütçe için verilen rakamın,
- Bütçe Kanunu teklifindeki rakamın
- Bütçe ve Plan Karma Komisyonunda bağlanan teklifin
- Kanunlaşan Bütçenin
- Yıl içinde Bütçe ödeneklerine yapılan eklemelerle yıl sonunda ulaşılan ödenek rakamının ve nihayet
- Hazine nakit durumu zorlukları nedeniyle fiilen ödenek tahsis edilip yapılan harcamalardan oluşan bütçe rakamının birbirinden çok farklı hale gelmesidir.

(Tablo 9)da Konsolide Bütçe Ödenek ve Harcamalarında yukarıda açıklanan gelişmeler belirtilmektedir.

TABLO 9
KONSOLİDE BÜTÇE ÖDENEK
VE HARCAMALARI

	(Milyar TL.)			
	1975	1976	1977	1978
Program Hedefi	107.3	153.2	220.0	266.4
% Artış	29.1	42.7	43.7	21.1
Bütçe Ödeneği	109.3	156.2	232.7	279.9
% Artış	30.3	43.0	48.9	20.3
Yılsonu Ödeneği	148.0	212.4	326.6	407.4 ^{1/}
% Artış	45.5	43.5	53.8	24.7
Kesin Harcama	116.0	157.0	235.3	325.0 ^{2/}
% Artış	46.5	35.3	49.9	38.1

1/ Ekim 1978 sonu durumu

2/ TÜSİAD Tahmini

Kaynak: 1979 Bütçe Gerekçesi

1978 Yılı bütçesinin;

- Yıllık Programda 266 milyar lira olan ödenekleri
- TBMM'de 279 milyar lira olarak kanunlaşmış,
- Yıl içinde yapılan ek ödeneklerle tavan 407 milyar lira yükselmiş,
- Fakat kaynak yetersizliğinden ancak 325 milyar lira harcanabilmektedir.

Dikkat edilirse bu farklar geçmiş yıllarda daha makul sınırlar içinde seyrederken, son yıllarda ciddi büyüklüklere ulaşmıştır.

(Tablo 10)da Konsolide Bütçe Teklif ve Gerçekleşmelerinde yıllardan buyana ciddiye kazanılan olumsuz gelişmenin 1979 yılına ne şekilde yansıyabileceği tahmini verilmektedir.

TABLO 10
KONSOLİDE BÜTÇE TEKLİF
VE GERÇEKLEŞMELERİ

(Milyon TL.)					
Bütçe Teklifi	Başlangıç Ödeneği	Yıl Sonu Ödeneği	Harcama Gerçekleşmesi	Yıl İçi Ödenek Artışı (%)	
(1)	(2)	(3)	(4)	(3/2)	
1972	51.930	51.968	52.606	16.0	
1973	60.850	62.709	64.889	22.4	
1974	83.135	83.860	79.171	18.9	
1975	107.355	109.253	116.008	35.4	
1976	153.150	156.210	156.967	36.0	
1977	220.000	232.675	235.269	40.4	
1978	260.000	279.943	325.000 ^{2/}	45.5	
1979	395.871	-	440.000 ^{2/}	-	

Kaynak: 1979 Bütçe Gerekçesinden yararlanılarak TÜSİAD Araştırma Grubunca hazırlanmıştır.

1/ Ekim 1978 sonu durumu

2/ TÜSİAD tahmini

İşte bütün bu zorlamalar, hazine nakit durumu açıklarının ve bütçe emanetlerinin büyük boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır.

1977 Yılı Eylül ayında 50 milyar lira olan Hazine nakit açığı 1978 yılının aynı ayında 91 milyar liraya (yıllık harcamaların yaklaşık 1/4'ü), bütçe emanetleri 18 milyar liradan 42 milyar liraya çıkmıştır.

Açık anlatımı ile 1978 yılı bütçesinin ilk 6 aylık uygulaması sonucunda sadece 2 hesaptan Hazine 133 milyar lira açık finansman yapma durumundadır. (Tablo 11)

TABLO 11
KONSOLİDE BÜTÇE UYGULAMASI
(Eylül Sonu)

	1975	1976	1977	1978	(Milyon TL.)		
					Yüzde Değişme		
					76/75	77/76	78/77
Harcama	50.529	81.845	130.096	170.921	62	59	31
Ödeme	47.218	73.724	113.953	-	56	55	-
Gelir Tahsilatı	57.667	82.746	105.984	162.396	43	28	53
Hazine Nakit Durumu	-11.405	-20.292	- 50.846	- 91.887	78	150	81
Bütçe Emanetleri	5.077	9.825	18.378	42.293	93	87	130

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Kamu Hesapları Bülteni

Hazine nakit açıkları büyüdükçe, Hazine enflasyonist etkisi büyük kaynaklardan açık finansmana gitmektedir.

Bunlardan en önemlisi Merkez Bankasından sağlanan hazine avanslarıdır. Merkez Bankası kanununa göre Hazinenin geçici nakit sıkıntısını gidermek için Maliye Bakanı genel Bütçe ödeneklerinin % 15'i kadar Merkez Bankasından avans alabilir. Bu avanslar 1978 Kasım ayı sonunda 53 milyar liraya ulaşmıştır. (Tablo 12)

TABLO 12
HAZİNE AVANSLARI

	Avans Tutarı	% Artış Oranı
1970	4.359	-
1971	6.088	% 39.7
1972	7.469	% 22.7
1973	7.843	% 5.0
1974	12.484	% 59.2
1975	16.761	% 34.3
1976	21.739	% 29.7
1977	45.178	% 107.8
1978/Kasım sonu	53.040	% 17.5

Kaynak: TC Merkez Bankası

Merkez Bankası limitleri (Kısa Vadeli Avans Hesapları) dolunca Hazine, Plasman Bonoları çıkarıp genellikle ticaret bankalarına satar. Normal olarak 9 ay vadeli olması gereken bu bonolar devamlı uzatılarak donmuş hale gelmek üzeredir. (Tablo 13)

TABLO 13

HAZİNE PLASMAN BONOLARI

	Tutarı	% Artış Oranı
1975 Eylül	1.344	-
1976 Eylül	2.387	% 71.7
1977 Eylül	7.058	%205.6
1978 Eylül	8.029	% 13.8

Nihayet Hazinesinin bir başka açık finansman kaynağı Bütçe Emanetleridir. Bütçe emanetleri ödeme emrine bağlandığı halde genellikle Hazinesinin nakit sıkıntısından ödeyemediği borçlarıdır. Bu tip açık finansman 1978 yılı Eylül ayında 42 milyar liraya ulaşmıştır. (Tablo 14)

TABLO 14

BÜTÇE EMANETLERİ HESABI

	Emanet Tutarı	(Milyon TL.) % Artış Oranı
1975 Eylül	4.675	-
1976 Eylül	9.146	% 95.6
1977 Eylül	18.378	%100.9
1978 Eylül	42.293	%230.1

Kaynak: Maliye Bakanlığı

1979 Yılı Bütçe Teklifi

1979 Yılı Bütçe teklifinin ana çizgileri şöyledir:

1979 YILI KONSOLİDE BÜTÇE ÖDENEKLERİ

	(Milyon TL.)
Genel Bütçe	385.833.7
Katma Bütçe	77.734.7
Toplam	463.568.4
Hazine Yardımı	-67.697.4
Konsolide Bütçe	395.871.0

1979 Mali Yılı Konsolide Devlet Bütçesi 395.9 milyar lira olarak bağlanmıştır. Bunun 385.8 milyar lirası Genel Bütçe^{1/} ödenekleridir. Ayrıca 77.7 milyar lira da Katma Bütçeli İdarelere^{2/} ayrılan ödenekler toplamıdır. Bu ödenek toplamlarından 67.7 milyar liralık Hazine Yardımı^{3/} düşüldüğünde Konsolide Devlet Bütçesi 395.9 milyar lira olarak ortaya çıkmaktadır.

TABLO 15
1979 KONSOLİDE BÜTÇE DENGESİ

	(Milyon TL.)
Konsolide Bütçe Ödenekleri	395.871.0 ^{4/}
Cari Hizmet Ödenekleri	185.000.1
Personel Giderleri	120.200.0
Diğer Cari Giderler	64.800.1
Yatırım Ödenekleri	93.598.0 ^{5/}
Transfer Ödenekleri	117.272.9
Gelirler	370.871.0
Vergi Gelirleri	320.100.0
Vergi Dışı Normal Gelirler	31.982.0
Özel Gelirler ve Fonlar	8.751.7
Katma Bütçe Gelirleri	10.037.3
İç Borçlanma	25.000.0

1979 Yılına gerçekçi ve gelir artırıcı bir vergi reformu ile girilemediğinden bütçe gelirlerinde % 34.6 oranında bir artış beklenmektedir. Bu artış ancak muhtemel enflasyonun yaratacağı bir gelir şişmesini ifade etmektedir. (Tablo 15)

Halbuki bütçe tahsislerinin kuruluşlar arasında dağılımında bile oldukça iyimser davranılmış, doğrudan üretim ve hizmet gelişmesi ile ilişkisi bulunmayan kuruluşların bile ödenekleri artırılmıştır.

-
- 1/ Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay ve Sayıştay ile tüm bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı daireler ve genel müdürlükler
  - 2/ Karayolları, Devlet Su İşleri ve Tekel Genel Müdürlükleri ile tüm Üniversiteler, ayrıca Vakıflar, Beden Terbiyesi, Orman, Devlet Üretim Çiftlikleri ve Petrol İşleri Genel Müdürlükleri
  - 3/ Genel Bütçeye dahil dairelerden, kendilerine bağlı olan Katma Bütçeli dairelere yapılan ödenek aktarmaları "Hazine Yardımı" adıyla anılmaktadır.
  - 4/ 1979 Yılı Programı ve 1979 Bütçesi üzerine Görüş ve Öneriler, isimli özel raporda açıklandığı gibi, 1979 yılı konsolide bütçe harcamalarını teklifte belirtilen sınırlarda tutmanın imkansızlığı açıktır.
  - 5/ 4 milyar TL. kamulaştırma bedeli dahil.

İşte bunlar ve ek olarak KİT'lerin finansman sorunu, 1979 yılında Kamu Maliyesi yönetiminde büyük güçlüklerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

TABLO 16.
GENEL BÜTÇEYE DAHİL DAİRELERİN
1978 VE 1979 ÖDENEKLERİ

(Milyon TL.)

	1978 Ödeneği	1979 Ödeneği	Artış %	Toplam Ödenek içindeki Payı % 1979
Cumhuriyet Senatosu	169.3	299.6	76.9	0.08
Millet Meclisi	590.5	898.0	52.1	0.2
Cumhurbaşkanlığı	57.2	93.9	64.3	0.02
Sayıştay Başkanlığı	153.5	309.6	101.7	0.1
Anayasa Mahkemesi	11.4	31.1	171.7	-
Başbakanlık	1.785.9	2.286.4	28.0	0.6
Devlet Planlama Teşkilatı	240.5	237.5	- 1.2	0.06
Danıştay Başkanlığı	98.4	157.1	59.6	0.04
Yargıtay Başkanlığı	100.4	125.7	25.3	0.03
Devlet İstatistik Enstitüsü	341.4	390.7	14.4	0.1
Diyanet İşleri Başkanlığı	1.594.8	3.138.7	96.8	0.8
Tapu ve Kadastro Genel Md.	864.4	1.238.8	43.3	0.3
Adalet Bakanlığı	3.164.1	6.222.4	96.6	1.6
Milli Savunma Bakanlığı	52.860.0	60.763.6	14.9	15.7
İçişleri Bakanlığı	1.968.1	2.136.7	8.6	0.5
Emniyet Genel Müdürlüğü	6.169.5	9.906.0	60.5	2.5
Jandarma Genel K.lığı	4.283.9	5.935.9	38.5	1.5
Dışişleri Bakanlığı	1.738.8	2.051.0	17.9	0.5
Maliye Bakanlığı	130.207.1	171.960.8	32.0	44.5
Milli Eğitim Bakanlığı	27.263.1	43.435.1	59.3	11.2
Bayındırlık Bakanlığı	4.471.1	7.157.1	60.0	1.8
Ticaret Bakanlığı	205.5	462.1	124.8	0.1
Sağlık ve Sos.Yar.Bakanlığı	7.894.7	17.405.0	120.4	4.5
Gümrük ve Tekel Bakanlığı	381.3	753.8	97.6	0.2
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bak.	4.941.2	7.283.0	47.4	1.9
Devlet Meteoroloji İşl.Gn.Md.	319.6	452.2	41.5	0.1
Ulaştırma Bakanlığı	177.1	4.424.9	2.398.6	1.1
Çalışma Bakanlığı	364.4	677.8	86.0	0.2
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	3.420.0	3.312.8	- 3.1	0.8
Turizm ve Tanıtma Bakanlığı	1.186.4	2.212.0	86.4	0.5
İmar ve İskan Bakanlığı	2.632.0	3.656.4	38.9	0.9
Köy İşleri ve Koop.Bakanlığı	9.232.1	13.708.2	48.5	3.5
Toprak ve İskan İşleri Gn.Md.	459.9	676.7	47.1	0.2
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bak.	4.001.5	5.539.3	38.4	1.4
Orman Bakanlığı	1.157.3	1.229.3	6.2	0.3
Gençlik ve Spor Bakanlığı	233.9	415.4	77.6	0.1
Kültür Bakanlığı	1.134.4	2.380.9	109.9	0.6
Sosyal ve Güvenlik Bakanlığı	58.0	93.4	61.2	0.02
İşletmeler Bakanlığı	125.0	168.0	34.5	0.04
Yerel Yönetim Bakanlığı	90.0	2.205.6	2.350.1	0.5
Toplam	276.148.5	385.833.7	39.7	100.0

Kaynak: 1979 Bütçe Gerekçesi

BÖLÜM III

VERGİ SORUNU

Türkiye'de yeni bir vergi düzenlemesine mutlak gerek vardır:

- Devletin sağlam kaynağa ihtiyacı olduğu için gerek vardır.
- Vergi adaletini sağlamak için gerek vardır.

Vergi düzenlemesinde amaç:

- Devlete ek gelir sağlamaktır.
- Vergi adaletini sağlamaktır.

Vergi adaleti,

- Vergi kapsamı dışında kalanlar ile kalmayı becerenlerin vergi kapsamına alınması,
- Herkese kazancıyla orantılı vergi salınması demektir.

Vergi yasaları aynı zamanda Ekonomik ve Sosyal politikanın bir uygulama aracıdır. Bu nedenle, vergi düzenlemelerinde şunlara dikkat edilmelidir:

- Vergi yasaları tasarrufu, tasarrufun yatırıma dönüşmesini teşvik etmelidir. (Yani bir gelirden, tasarrufa-yatırıma ayrılan pay, daha az vergilendirilir. Veya hiç vergilendirilmez ki, yatırımlar artsın, üretim ve istihdam imkanı gelişsin.)
- Vergi yasaları ekonomik güçlerin dağılmasını, parçalanmasını önlemeli, birleşmeyi, kurumlaşmayı teşvik etmelidir. (Gelişen ekonomilerde dünya fiyatları ve teknolojisiyle rekabet edebilir üretimi ekonomik büyüklükteki kuruluşlar gerçekleştirebilir.)
- Vergi yasaları ile yapılacak sosyal transferler, "gelir dağılımını iyileştirme" politikası aracı olarak kullanılabilir. Ancak burada çok dikkatli olmak gerekir. (Tasarrufa, yatırıma ve üretime giden kaynaklardan pay alıp, bu tüketime yönlendirilirse, üretim düşer/tüketim artar, sosyal transferin yararı kalmaz. Enflasyon kaynağı haline gelir.)
- Vergi yasalarıyla tüketim yönlendirilebilir.

Halen TBMM'nde olan vergi değişiklik tasarıları bu ilkelerle gelişmektedir.

Hükümetin Yeni Vergi Tasarısı Ne Getiriyor?

Hükümet tarafından hazırlanıp TBMM Komisyonlarından geçen tasarısı:

55 milyar liralık yeni vergi kaynağı yaratmayı amaçlamaktadır. (Tablo 17) Fakat, yaratılan kaynağın:

15 milyar lirası Yerel Yönetim'lere tahsis edilmekte
33 milyar lira ise Gelir Vergisi tarifesindeki değişiklik nedeniyle alt gelir gruplarına tekrar iade edilmektedir. (Tablo 18)

(TABLO 17)

EK GELİR TAHMİNLERİ

Vergi Türleri	(Milyon TL.)	
	Hükümet Tahmini	TÜSİAD Tahmini
<u>GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER</u>	10.500	8.250
1.Gelir Vergisi	6.000	8.000
2.Kurumlar Vergisi	4.000	
3.Gayrimenkul Kıymet Artış Vergisi	500	250
<u>SERVET VE SERVET TRANSFERİ ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER</u>	7.000	5.000
1.Emlak Alım Vergisi	800	150
2.Emlak Vergisi	200	100
3.Motorlu Taşıtlar Vergisi	2.500	2.000
4.Taşıt Alım Vergisi	3.500	2.750
<u>MAL VE HİZMETLERDEN ALINAN VERGİ</u>	15.500	14.250
1.İşletme Vergisi	500	500
2.Gider Vergileri	6.500	6.000
3.Dış Seyahat Harcamaları Vergisi	500	250
4.Damga ver,Harç, Kıymetli Evrak.	8.000	7.500
<u>VERGİ USUL KAN.DEĞİŞİKLİĞİNİN GETİRECEĞİ SANILAN İLAVE GELİR</u>	7.000	5.000
<u>GENEL BÜTÇE GELİRİ</u>	40.000	32.500
<u>YEREL YÖNETİM BİRİMİ GELİRİ</u>	15.000	15.000
<u>GENEL TOPLAM</u>	55.000	47.500

TABLO 18

GELİR VERGİSİ KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİK
NEDENİYLE MUHTEMEL VERGİ KAYBI

I. Eski Tarifeye Göre, Yeni İndirim Miktarlarının Kaybı:

1. En az Geçim İndirim Nedeniyle	:	7.800.000.000 TL.
2. Özel İndirim Nedeniyle Kayıp	:	19.500.000.000 TL.
Toplam Kayıp	:	27.300.000.000 TL.

II. Yeni Tarifeye Göre, Yeni İndirim Miktarlarının Kaybı:

1. Tarife Değişikliğinin Kaybı	:	18.000.000.000 TL.
2. En az Geçim İndirim Kaybı	:	3.000.000.000 TL.
3. Özel İndirim Kaybı	:	12.000.000.000 TL.
Toplam	:	33.000.000.000 TL.

Sonuç olarak hazinenin bu vergi tasarısıyla muhtemel ek gelir sağlama olanağı 5-7 milyar dolayında kalmaktadır.

Bunun da gerçekleşmesi, yeni vergi tahminlerinin gerçekçi olmasına bağlıdır.

Vergi tasarısının bu genel yaklaşımı hatalıdır. Fakat bunun ötesinde ekonomik ve sosyal düzeni olumsuz etkileyecek yanları da vardır.

Hükümetin Yeni Vergi Tasarısı Ne Götürüyor?

1. Yeni tasarı Gelir vergisinde vergi dilimlerini değiştirmektedir. Basit anlatımıyla ayda brüt 92 bin lira geliri olanlar eskiye göre daha az vergi verirken, aylık geliri brüt 92 bin liradan fazla olanlar daha fazla vergi vereceklerdir.

Bunun vergi olarak basit örneği de şöyledir: Yılda 10 bin lira vergi ödeyen bir mükellef yeni tasarı ile her ay 73 lira daha az vergi ödeyecektir.

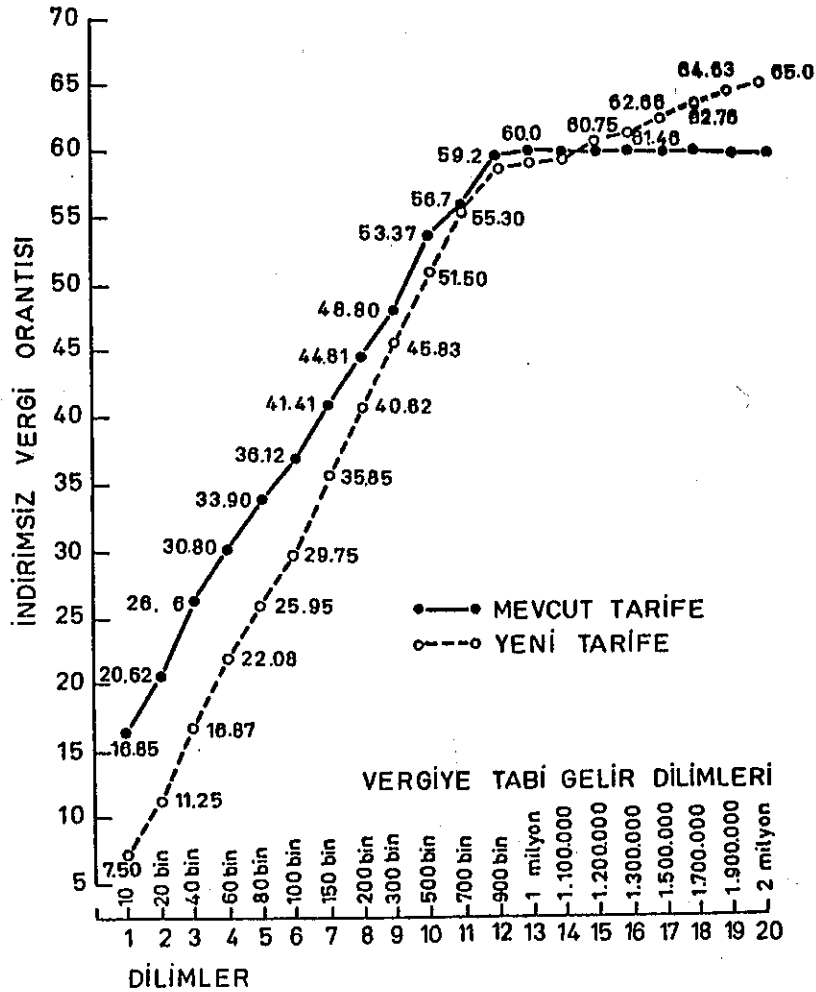
Veya yılda, 900 bin liralık brüt gelir üzerinden vergilenen bir mükellef her ay 863 lira daha az vergi ödeyecektir.

Düşük gelir gruplarının bu tarife düzeltmesiyle kazançları parasal ifade ile pek büyük olamayacaktır. (Tablo 19)

TABLO 19

MEVCUT ve YENİ TARİFEYE GÖRE
GELİR VERGİSİ ORANTISI

Fakat tarifenin düşük gelir dilimlerindeki mükellef sayısının yüksek olması nedeniyle Hazine önemli büyüklükte (Maliye Bakanlığının tahminine göre 33 milyar lira) gelir vergisi kaybına uğrayacaktır.

Burada çok önemli bir nokta mevcuttur:

- Üst gelir grubundan alt gelir grubuna yapılan 33 milyar lira transfer, yukarıda da açıklandığı gibi düşük gelir dilimlerine çok ufak ilaveler şeklinde dağılacığından tamamen tüketime yönelecek, bir yıl içinde enflasyonu körükleyen ek bir transfer etkisi olacaktır.

Enflasyon nedeniyle alt gelir gruplarının satın alma güçlerindeki düşüş, vergi yoluyla sağladıkları gelirin çok üzerinde olacaktır.

- Kaldı ki enflasyon etkisi bir yana, tasarının tümünün "orta ve alt gelir gruplarına yansıyacak" miktarlarının da dikkate alınması zorunludur. Örneğin, damga-harç-kağıt mükellefiyeti, işletme vergilerindeki değişim ve benzeri vergilerin doğrudan veya dolaylı olarak bu gelir grubuna yansımaları dikkate alınmalıdır. Kabaca bu yansıma 12 milyar TL. olarak hesaplanmaktadır.

TABLO 20

DAR VE ORTA GELİR GRUBUNA
YANSIYACAK VERGİLER

	(Milyon TL.)
1.Gelir Vergisi	2.000
2.Motorlu Taşıtlar Vergisi	750
3.Taşıtlar Alım Vergisi	850
4.Emlak Vergisi	150
5.Emlak Alım Vergisi	400
6.6802 Gider Vergisi	3.500
7.Dış Seyahat	100
8.İşletme	250
9.Damga-Harç-Kağıt	4.000
Toplam	12.000

Maliye Bakanlığının vergi değişiklik tasarılarını savunurken ortaya koyduğu gerçekler şunlardır:

- Türkiye'de 50 milyar lira vergi kaybı vardır.
- Toplam gelir vergisinin % 66.1'ini ücretliler ödemektedir.
- Yeni tasarılar ile ücretlilerin % 66.1 olan ortalama vergi yükü % 53 dolayına indirilmektedir. (İkramiye adı altında ödeme alan ücretliler bu indirimden yararlanamayacaklardır.)

Yeni tasarı bu açıklamalara karşı:

- 50 milyar liralık vergi kaybını önleyecek yeni vergi düzenlemesi getirmemektedir. (Sadece vergi denetimindeki düzenleme ile azami 7 milyar liralık bir ek gelir tahmin edilmektedir.)
- Toplam gelir vergisinde ücretlilerin payını değiştirmek için Gelir Vergisi dışında kalanlar, kapsam içine alınacak yerde sadece ücretlilerin vergi oranları düşürülmektedir.
- Ücretli mükellef sayısının fazla olması, bu mükelleflerin büyük çoğunluğunun düşük gelir grubunda olması nedeniyle yapılacak değişiklikten bu grubun yararı yılda 33 milyar liraya ulaşmaktadır. Fakat bu toplamın mükellefler sayısına dağılımında mükellef başına düşen parasal yararın küçük olduğu ortaya çıkar.

2. Yeni tasarı kurumlaşmayı, sermaye piyasasını cezalandırıcı, tasarrufların bu alanlara yönelmesini önleyici hükümler getirmektedir.

Komisyon dan geçen önerilere göre:

- Kurumlar vergisi oranı % 25'den % 30'a yükseltilmektedir.
- Kurumların yapacakları stopaj nisbeti dağıtılmayan kazançlar ile ada yazılı hisse senedi temettülerinde % 20'den % 30'a, hamiline ait hisse senetlerinde ve tahvil gelirlerinde % 20'den % 40'a çıkarılmaktadır.

Bu yeni oranların getirdikleri yük şöyledir:

	<u>Mevcut Uygulama</u>	<u>Tasarının Getirdiği</u>
Kurumlar Vergisi		
Sermaye Şirketleri	% 25	% 30
KİT	% 35	% 35
Dağıtılmayan Kurum Kazançlarında		
K.V.	25	30
M.D.V.	3	3
Stopaj	14.4	20.1
Kesinti	42.40	53.10
Dağıtılan Kurum Kazançlarında (Beyanname verilmemesi hali)		
K.V.		30
M.D.V.		3
Stopaj		26.8
Kesinti		59.8
Dağıtılan Kurum Kazançlarında (Beyanname veren mükellef için)		
K.V.		30
M.D.V.		3
Gelir Vergisi		43.55
M.D.V.		2.01
Kesinti		78.56

Tablonun tetkikinden anlaşılacağı gibi, dağıtılmayan kazançlardaki vergi yükü % 42.40'dan % 53.10'a çıkarılmaktadır. Artış, kazanç üzerinden % 10.70, ödenen vergiye göre % 25'tir. Şirketlerin otofinansmanına tahsis edilen fonların birdenbire bu ölçüde düşürülmesi, diğer ekonomik tedbirlerle birlikte nazara alındığı takdirde, önümüzdeki yıllarda, yatırımların azalmasına ve büyük bir finansman sıkıntısına sebep olacaktır.

3. Mevcut hükümlere göre, başka bir şirketin sermayesinin asgari % 10'nuna sahip bulunan bir kurumun, bu tip iştiraklerinden sağladıkları kazançlar vergiden istisna edilmiş bulunmaktadır. Aslında, burada gerçek manası ile bir istisna bahis konusu olmayıp, mükerrer vergilemeyi önleyen bir hüküm mevcuttur. Gerçekten Kurumlar Vergisi kanununda böyle bir madde olmasa idi, aynı kazanç üzerinden hem iştirak edilen şirket, hem de ana kurum olmak üzere iki defa vergi ödeme durumunda kalınacaktır. Bu görüşten hareket eden kanun vazıı, kanunun ilk yürürlüğe girdiği yıldan itibaren, bahsi geçen istisna müessesesini getirmiş bulunmaktadır.

Hükümet tarafından Meclislere verilen tasarıda iştirak kazançları istisnasında bir değişiklik öngörülmemiş iken, Bütçe ve Plan Komisyonunda bahsi geçen istisnadan istifade edilebilmek için asgari iştirak nisbeti % 20'ye çıkarılmıştır.

Değişiklikle, özel sektörün organize olmuş ve büyük yatırımlara girişebilecek sermaye ve finans gruplarının iştirak kazançlarına ait yükleri anormal derecede artırılmaktadır. Aşağıdaki tabloda, halen iştirak kazançları istisnasından faydalandığı halde, tasarı kanunlaştığı takdirde bu imkanı kaybedecek olan kazançlara ait vergi yükü, mevcut ve tasarıdaki hükümlere göre mukayeseli olarak gösterilmiştir.

		Mevcut Durum	Tasarıdaki Durum
iştirak edilen şirketin kazancı		100	100
iştirak edilen şirketin kurumlar vergisi		(25)	(30)
iştirak edilen şirketin Mali D.Vergisi		(3)	(3)
Ana kuruma kalan meblağ		72	67
iştirak eden şirketin kurumlar vergisi		-	(20.11)
iştirak eden şirketin Mali D.Vergisi		-	(2.-)
Kalan		72	44.89
a. Dağıtılmayan Kazançlardaki Durum			
- Stopaj vergisi	% 20	14.40	%30 13.47
- Şirkete kalan fon		57.60	31.42
Ödenen vergi toplamı		42.40	68.58
b. Dağıtılan Kazançlardaki Durum			
- Gelir ve Mali Denge Vergisi	% 63	45.36	%68 30.53
- Sermaye sahibine kalan		26.64	14.36
Ödenen vergi toplamı		73.36	85.64

Tablonun incelenmesinden anlaşılabacağı gibi, halen iştirak kazançları istisnasının tatbiki suretiyle, mükerrer vergi vermesi önlenmiş olan kurumların, tasarıya göre bu imkanın kaldırılması dolayısıyla ödenecek nihai vergi yükü:

- Dağıtılmayan kazançlarda % 42.40'dan % 68.58'e
- Dağıtılan kazançlarda % 73.36'dan % 85.64'e,

yükselmektedir. Bu suretle tasarıya göre, vergiden sonra dağıtılmayan kazançlarda şirkete % 31.42, dağıtılan kazançlarda ise müteşebbike % 14.36 seviyesinde bir kâr bırakılmaktadır.

Bu uygulama ekonomik ölçekteki büyük yatırım projelerinin gerçekleşmesini sınırlandıracaktır.

4. Tasarı ile stopaj oranları şöyle değiştirilmektedir:

(%)	Mevcut Uygulama	Değişiklik Önerisi
Serbest Meslek	15	25
Dar Mükellef	20	30
Dağıtılmayan Kurum Kazançları	20	30
Ada Yazılı Hisse Senedi	20	30
Hamiline Yazılı Senet ve Tahviller	20	40
Kiralar		20
Nakliye		3

Hamiline yazılı hisse senedi ve tahvillerde % 40 oranındaki stopaj sermaye piyasasının duraklamasına, mevcut piyasanın tedricen tasfiyesine sebep olacaktır.

Bu ise, sanayide mülkiyeti -pay sahipliğini- tabana yayma çabalarının başarıya ulaşmasına imkan vermeyecektir.

TABLO 21

KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİNİN
1978 TAHSİLATI
VE 1979 BÜTÇE TAHMİNİ

	(Milyar TL.)			
	1978 Tahsilat Tahmini	1979 Bütçe Tahmini	Artış %	Toplam İçindeki Payları % 1979
KONSOLİDE BÜTÇE GEL.TOP.(1+47+48)	294.0	395.9	34.6	100.0
1) GENEL BÜTÇE TOP.(2+38+44)	272.2	360.8	32.5	91.1
2) VERGİ GELİR.TOP.(3+8+12+21+29)	240.3	320.1	33.2	80.8
3) GELİRDEN ALINAN VER.(4-7)	133.3	189.1	41.8	47.7
4) Gelir Vergisi	108.8	156.5	43.8	
5) Kurumlar Vergisi	11.5	14.9	29.6	
6) Gayrimenkul Kıymet Artışı Vergisi	1.4	1.6	14.3	
7) Mali Denge Vergisi	11.6	16.1	38.5	
8) SERVETTEN ALINAN VER.(9-11)	2.2	2.7	24.4	0.7
9) Emlak Vergisi	0.9	1.0	11.1	
10) Motorlu Kara Taşıtları Vergisi	0.4	0.5	19.0	
11) Veraset ve İntikal Vergisi	0.8	1.2	41.2	
12) MALLARDAN ALINAN VER.(13-20)	43.3	52.4	21.1	13.2
13) Dahilde Alınan İstihsal Vergisi	18.1	24.5	35.0	
14) Akaryakıttan Dahilde Al.İstihsal Ver.	1.1	1.3	17.4	
15) Tekel Mad.Alınan İstihsal Vergisi	15.0	16.0	6.7	
16) İşletme Vergisi	2.1	2.9	34.9	
17) Şeker İstihlak Vergisi	0.8	0.9	15.1	
18) Taşıt Alım Vergisi	1.5	1.8	20.0	
19) Emlak Alım Vergisi	4.5	4.9	8.9	
20) Kaldırılan Vergiler Artıkları	-	-	-	
21) HİZMETLERDEN ALINAN V.(22-28)	22.8	30.7	34.3	7.7
22) Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	11.8	16.4	39.4	
23) Nakliyat Vergisi	0.4	0.6	33.3	
24) PTT Hizmetleri Vergisi	0.5	0.7	32.1	
25) Bina İnşaat Vergisi	0.3	0.4	31.2	
26) Spor-Toto Vergisi	-	-	-	
27) Damga Vergisi	7.9	10.2	29.1	
28) Harçlar	1.8	2.3	25.7	
29) DIŞ TİCARETTEN ALI.VER.(30-37)	38.6	45.1	16.8	11.4
30) Gümrük Vergisi	6.5	7.2	11.5	
31) Akaryakıt Gümrük Vergisi	0.8	0.8	2.6	
32) Tek ve Maktu Vergi	-	-	-	
33) İthalde Alınan İstihsal Vergisi	8.9	11.0	23.6	
34) Akaryakıttan İthalde Al.İstihsal Ver.	5.8	7.0	19.1	
35) İthalat Damga Resmi	14.3	16.2	13.7	
36) Rihtım Resmi	1.2	1.3	8.4	
37) Dış Seyahat Harcamaları Vergisi	1.0	1.4	40.0	
38) VERGİ DIŞI NOR.GELİR.TOP.(39-43)	30.5	32.0	4.9	8.1
39) KURUMLAR HASILATI VE DEV.PAY.	2.6	3.2	21.6	
40) DEVLET PATRİMUVANININ GELİR.	3.2	3.6	12.1	
41) FAİZLER, TAVİZ VE İKRAZ.GERİ ALI.	2.6	4.4	68.2	
42) CEZALAR	2.2	2.8	28.2	
43) ÇEŞİTLİ GELİRLER	19.7	17.8	-9.6	
44) ÖZEL GELİRLER VE FON.TOP.(45-46)	1.4	8.7	524.2	2.2
45) ÖZEL GELİRLER	0.6	0.6	-	
46) FONLAR	0.8	8.1	917.3	
47) İÇ İSTİKRAZ	17.8	25.0	40.4	6.3
48) KATMA BÜTÇE GELİRLERİ	4.0	10.0	150.9	2.5

Kaynak: 1979 Bütçe Gerekçesi

BÖLÜM IV

SOSYAL GÜVENLİK POLİTİKASI

Türkiye'de 1977 yılı rakamlarına göre toplam nüfusun 1/10'u, çalışabilir nüfusun 1/3'ü oranındaki 4 milyon 390 bin kişi sosyal güvenlik programları kapsamındadır. (Tablo 22)

TABLO 22

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMLARINA BAĞLI OLANLAR

					(Bin Kişi)
	SSK	Emekli Sandığı	BAĞKUR	Özel Sandıklar	Toplam
1973	1.649	850	775	40	3.314
1974	1.800	870	825	45	3.540
1975	1.825	900	850	48	3.623
1976	2.017	1.145	885	57	4.104
1977	2.191	1.175	962	62	4.390

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Buna karşın aynı yıl verilerine göre Türkiye'de 1 milyon 273 bin kişi sosyal güvenlik kuruluşlarından maaş almaktadır. (Tablo 23)

TABLO 23

SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMLARINDAN YARARLANANLAR

						(Bin Kişi)
	Emekli Sandığı	SSK	BAĞKUR	Özel Sandıklar	Diğer ^{1/}	Toplam
1972	322.5	167.9	-	2.5	21.1	514.0
1973	336.4	194.1	1.5	2.7	23.7	558.4
1974	362.0	211.5	2.3	3.0	24.0	602.7
1975	380.0	242.0	3.3	3.4	25.0	653.6
1976	409.3 ^{2/}	293.5	4.6	4.5	29.0	740.9
1977	860.2 ^{2/}	350.0	27.0	5.0	30.9	1.273.1

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

^{1/} Sosyal hizmet programları çerçevesinde çeşitli tesislerde (Huzur evi, çocuk, Yardım vb.) bakılanlar

^{2/} 422 bin kişi 1977'den başlayarak 65 yaş yasasından yararlanmaktadır.

Yukarıdaki iki tablonun karşılaştırılması çok önemli sonuçları ortaya koymaktadır. Türkiye'de halen çalışan 4.3 milyon kişinin maaşlarından yapılan kesintilerle (çalışamayacak durumda olan değil de emeklilik hakkını değişik biçimlerde elde etmiş) 1.2 milyon kişiye ödeme yapılmaktadır.

Sosyal sigorta fonlarından her yıl 50 milyar lira prim toplama kapasitesi ekonomi için çok önemli bir tasarruf kapasitesidir. (Unutulmamalıdır ki Kamu kesiminin 1978 yılı tüm yatırım ödenekleri 70 milyar liranın altındadır.) (Tablo 24)

TABLO 24

SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARININ
MALİ DURUMLARI

(Milyon TL.) (Cari Fiyatlarla)								
Emekli Sandığı		S S K		BAĞ-KUR		TOPLAM		
Prim	Toplam	Prim	Toplam	Prim	Toplam	Prim	Toplam	
Geliri	Giderler	Geliri	Giderler	Geliri	Giderler	Geliri	Giderler	
1973	5.007	4.769	6.423	5.134	689	11	12.119	9.914
1974	7.112	5.051	8.820	6.710	695	21	16.626	11.782
1975	10.702	6.462	13.703	9.308	676	32	25.081	15.802
1976	10.352	9.041	20.232	11.929	747	69	31.331	21.039
1977	13.456	12.809	28.224	19.256	987	813	42.678	32.878

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Kamu kesimi bu kaynağı ya bilinçli olarak değerlendirir, ya da tamamını veya daha fazlasını tekrar tüketime dönük amaçla ekonomide enjekte eder.

Birinci halde ekonomide sıhhatli büyüme gerçekleşir. İkinci halde ise enflasyon hızlanır.

Sosyal güvenlik örgütleri -başka anlatımıyla zorunlu sigorta örgütleri- bütün dünyada bir "zorunlu tasarruf" sistemidir. Bu sistem, öncelikle fon yaratır. Bu fonlar ekonomide verimli alanlarda değerlendirilerek, ekonomik gelişmenin itici faktörü olarak kullanılır.

Çünkü sigorta sisteminin esası, toplanan primlerin verimli alanlarda değerlendirilmesi, çoğaltılması, böylece belli bir süre sonra ödeme yapılırken, "sermayeden yemeden" hak sahiplerine iyi geçim imkanının sağlanmasıdır. Bu nedenle sigorta sistemleri "aktüerya hesabı" denilen ciddi hesaplara dayanır. Sigorta primleri ve ne kadar miktarda, ne kadar süre ile prim kesilirse, ki-me kaç para ödenebileceği bu hesaplarla saptanır.

Bu hesaplar yanlış ise veya hesaplar dışında düşük prim alınır, daha önceden, daha çok ödeme yapılırsa, tüm sistem çöker.

Türkiye'de de bu iş böyle başlamış, sosyal güvenlik sistemleriyle yaratılan fonların, ekonomik kalkınmanın finansmanında en önemli kaynağı teşkil edeceğine inanılmıştır.

Ne var ki, bu işe de politika karışınca, hiç bir hesaba dayanmadan, "oy kaygusuyla" veya "baskı gruplarının" etkisinde "kanun çıkarmakla" sistem çökertilmiştir.

- Emekli Sandığı topladığı primlerin tamamını maaş olarak ödeme çizgisine 1978 yılında ulaşmıştır.
- Sosyal Sigortalar Kurumu 28 milyar lira toplayıp 19 milyar lira maaş öder görünmektedir ama, sistemin başlangıç yılı itibarıyla esas "emeklilik" dönemleri önümüzdeki yıllarda başlayacaktır. Kaldı ki, aradaki fark da uzun dönemde dönüş ümidi az, geliri düşük konut kredileriyle harcama durumundadır.
- Daha on yıllık ömrü olmayan Bağkur, 1978 yılında topladığı primi maaş olarak öder duruma gelmiştir. Önümüzdeki yıllar bu sistem kamu kaynaklarına önemli yükler getirecektir.

Gelişmelerin tehlikesini ortaya koymak amacıyla 1977 yılı rakamları ile 1980 yılına ilişkin bekleyişleri özetlemek yeterlidir.

Sosyal Sigorta fonlarına prim ödeyenler ve buralardan maaş alanların sayısı şöyledir:

	Prim Ödeyen 1977	(Bin Kişi)	
		Maaş Alan 1977	1980
S.S.K.	2.191	350	1.000
Emekli Sandığı	1.175	860	1.200
Bağ-Kur	962	27	200
Özel Sigortalar	62	5	10
Diğerleri		31	40
	4.390	1.273	2.450

Sosyal sigorta fonlarının prim gelirlerine karşı maaş ödemeleri şöyledir:

	Prim Gelirleri 1977	(Milyar TL.)	
		Maaş 1977	Ödemesi 1980
S.S.K.	28.2	19.2	30.0
Emekli Sandığı	13.4	12.8	20.0
Bağ-Kur	1.0 7	0.8	5.0
Özel	-	-	-
Diğer	-	-	-
	42.6	32.8	55.0

Bu tabloların ortaya koyduğu gerçek, 1980'lerde çalışan bir kişinin maaşından bir emekliyi besleme zorunluluğunun ortaya çıkacağıdır.

BÖLÜM V

KİT SORUNU

KİT Yönetimi

DİE rakamlarına göre büyük imalat sanayii kesiminde özel sektöre ait 5.565 işyeri mevcuttur.

DPT tarafından 4.Beş Yıllık Kalkınma Planında yayınlanan bilgilere göre ise başlıca Kamu İktisadi Girişimlerinin toplam sayısı 4.572'dir.^{1/}

KİT'lerin sayısı o kadar süratle artmaktadır ki; Devlet bu işletmeleri yönetmekten esas işlevine vakit ayıramaz hale gelmektedir.

DPT'nin tespitlerine göre kamu yönetimindeki işletmelerin sayıları 4.500'ü aşmıştır. Bunların bir kısmı demir çelik üretirken, bir kısmı konserve kutulamakta, bir kısmı hindi beslemektedir.

Büyük imalat sanayii kesiminde özel sektörün istihdam ve üretimdeki payı ortalama % 65 dolayındadır. (Tablo 25)

TABLO 25

BÜYÜK İMALAT SANAYİİNDE ÖZEL KESİMİN PAYI

	Toplam	Üretim (Milyon TL.)	
		Özel	%
1964	23.0	13.2	57.3
1965	28.6	15.1	52.8
1966	34.1	18.1	53.2
1967	41.9	21.1	50.5
1968	46.8	25.1	53.7
1969	59.7	32.3	54.1
1970	72.3	41.5	57.4
1971	88.4	53.6	60.7
1972	104.9	65.6	62.5
1973	141.2	89.4	63.3
1974	200.2	118.2	59.1
1975	253.3	158.3	62.5
1976	303.7	197.3	64.9

Kaynak: DİE

^{1/} DİE Yıllık Büyük İmalat Sanayii anketlerinde kamuya ait işyeri sayısı 1976 yılında 406 olarak verilmektedir. Ancak bu rakam konsolide rakamdır. Örneğin Sümerbank'a bağlı dağınık işletmeler tek bir işletme olarak tabloya girmektedir. Bu nedenle kamu işletmeleri sayısı için DİE değil DPT rakamları esas alınmıştır. DPT rakamlarına imalat sanayii dışındaki bazı işletmeler de dahildir. Ancak bunların sayıları sınırlıdır.

Genel olarak imalat sanayiinde katma değerin % 68.6'sı özel kesim tarafından yaratılmaktadır. (Tablo 26)

TABLO 26

İMALAT SANAYİİNDE KATMA DEĞERİN
ORANSAL DAĞILIMI

	Kamu Kesimi	Özel Kesim		1968 Sabit Üreti- ci Fiyatlarıyla	
		Büyük	Küçük	Kırsal Kesim	Toplam
1963	34.8	40.7	23.0	1.5	100.0
1964	36.6	40.4	21.7	1.4	100.0
1965	34.9	42.2	21.6	1.2	100.0
1966	36.3	41.8	20.7	1.1	100.0
1967	35.9	43.0	20.2	1.0	100.0
1963/67 Ort.	35.8	41.6	21.4	1.2	100.0
1968	35.8	43.6	19.8	0.8	100.0
1969	36.6	43.5	19.1	0.8	100.0
1970	37.1	43.5	18.5	0.9	100.0
1971	37.7	43.6	17.9	0.8	100.0
1972	36.6	44.9	17.7	0.8	100.0
1968/72 Ort.	36.8	43.8	18.6	0.8	100.0
1973	32.5	46.9	19.9	0.6	100.0
1974	32.0	47.7	19.8	0.5	100.0
1975	31.5	48.4	19.7	0.3	100.0
1976	30.9	49.2	19.7	0.2	100.0
1977	30.3	50.0	19.6	0.1	100.0
1973/77 Ort.	31.4	48.4	19.7	0.4	100.0

Kaynak: DİE

Dikkati çeken, alt üretim dalları itibariyle KİT'lerin hemen her konuda üretim faaliyetine katılmasıdır. (Tablo 27)

Buna karşın kamunun Türkiye'nin toplam ihracatına katkısı % 15'i aşmamakta toplam ithalatın % 40 dolayındaki kısmı da kamu kuruluşlarınca gerçekleştirilmektedir.

1978 yılında başlıca önemli üretim konularında KİT üretim birimlerindeki kapasite kullanımının düşüklüğü ciddi tehlikeyi işaret etmektedir.^{1/}

^{1/} KİT'lerde kapasite kullanımı oranları Üretim bölümünde verilmiştir.

TABLO 27

BÜYÜK İMALAT SANAYİİNDE
KAMU VE ÖZEL SEKTÖRÜN PAYI
(1976)

(%)

	Üretim		İstihdam	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
Gıda-İçki-Tütün	48.2	51.8	57.5	42.5
Gıda	34.6	65.4	46.6	53.4
İçki	65.9	34.1	51.0	49.0
Tütün	88.5	11.5	89.1	10.9
Dokuma-Giyim	13.9	86.1	20.2	79.8
Dokuma	14.5	85.5	21.0	79.0
Giyim	2.0	98.0	2.7	97.3
Kürk-Deri	-	100.0	-	100.0
Ayakkabı	35.0	65.0	49.2	50.8
Orman Ürünleri	29.1	70.9	42.7	57.3
Ağaç-Mantar	29.4	70.6	44.0	56.0
Mobilya-Mefruşat	26.9	73.1	37.4	62.6
Kâğıt-Basım	49.5	50.5	53.0	47.0
Kâğıt	68.9	31.1	74.3	25.7
Basım	10.6	89.4	19.7	80.3
Kimya-Petrol-Lastik	55.3	44.7	21.6	78.4
Ana Kimya	42.3	57.7	50.3	49.7
Kimyasal Ürünler	3.9	96.1	10.7	89.3
Petrol Rafinerileri	100.0	-	100.0	-
Petröl-Kömür Türevleri	17.7	82.3	15.7	84.3
Lastik	-	100.0	-	100.0
Plastik	2.2	97.8	0.4	99.6
Taş-Toprak Sanayii	19.3	80.7	20.7	79.3
Seramik-Porselen	19.7	80.3	30.1	69.9
Cam-Cam Eşya	-	100.0	-	100.0
Diğer Toprak Ürünleri	24.7	75.3	24.1	75.9
Metal Sanayii	41.2	58.8	66.5	33.5
Demir-Çelik	42.6	57.4	64.1	35.9
Diğer Metaller	36.2	63.8	68.8	31.2
Metal Eşya-Makine	11.7	88.3	24.9	75.1
Metal Eşya	2.7	97.3	3.6	96.4
Makine	24.0	76.0	30.4	69.6
Elektrik Makineleri	1.8	98.2	9.0	91.0
Taşıt Araçları	12.7	87.3	40.8	59.2
Mesleki Aletler	-	100.0	-	100.0
Diğer İmalat Sanayii	8.9	91.1	18.8	81.2
Toplam İmalat Sanayii	35.0	65.0	35.2	64.8

Kaynak: DİE Büyük İmalat Sanayii Anketleri

Kapasite kullanımı düşerken, KİT'lere her yıl ek 40 ilâ 50 bin yeni politik kökenli tayinlerin yapılması, konuyu temelden çarpıtmaktadır. (Tablo 28)de son yıllarda KİT'lerde personel artışının ne boyutlara ulaştığı açık şekilde vurgulanmaktadır.

TABLO 28
KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNDE İSTİHDAM

	Memur-Teknik Personel			İşçi (Daimi Kadroda)			Toplam		
	Kişi	Yıl İçinde Alınan	% Artış	Kişi	Yıl İçinde Alınan	% Artış	Kişi	Yıl İçinde Alınan	% Artış
1970	165.738	-	-	196.562	-	-	362.300	-	-
1971	170.601	4.863	2.9	204.020	7.458	3.8	374.621	12.321	3.4
1972	179.921	9.320	5.4	212.462	8.442	4.1	392.383	17.762	4.7
1973	192.360	12.439	6.9	233.502	21.040	9.9	425.862	33.479	8.5
1974	179.291	-13.069	-6.8	324.543	91.041	39.0	503.834	77.972	18.3
1975	195.979	16.688	9.3	348.399	23.856	7.3	544.378	40.544	8.0
1976	217.345	21.366	10.9	369.020	20.621	5.9	586.365	41.987	7.7
1977	255.471	38.096	17.5	383.758	14.738	4.0	639.199	52.834	9.0
1978	272.775	18.304	7.2	405.610	21.852	5.7	679.355	40.156	6.3

Bütün bunların etkisinde KİT'in Hazineye yükü çığ gibi büyümektedir. KİT'ler, Bütçe Gelirinin 1/3'ünü yutarak yaşayabilen devler haline gelmişlerdir.

KİT'lerin finansman açıklarını azaltmak bir yana, durdurmak bile önemli bir sorundur.

Çok önemli bir gelişme şudur: Şimdiye kadar KİT zararları (Kaynak/Ödeme Farkı) diye gösterilen rakamların içinde takip edilir idi. Halbuki şimdi, (Yatırımlar) rakamı içinde de KİT zararları yer almaktadır.

Bir bölüm teknik personel ve işçi ücretleri ile görev zararları yatırım rakamları içine kaydırılmaktadır.

Son ve kesin olmayan bilgilere göre KİT'lerin işletme zararları (kârlı kuruluşların kâr toplamaları düşüldükten sonra bakiye zararlar) ve görev zararları (KİT'ler fiyat tesbiti konusunda Hükümet politikasına bağlı olduklarından bu nedenle uğradıkları kayıpları görev zararı olarak nitelendirmektedirler) şu şekilde gelişme göstermektedir:

TABLO 29

	KİT ZARARLARI (Milyon TL.)		
	İşletme Zararı	Görev Zararı	Toplam Net Zarar
1971	829	- 520	387
1972	1.450	- 866	698
1973	384	- 1.729	-1.037
1974	829	- 5.161	-3.385
1975	-2.250	- 6.924	-6.873
1976	-6.703	-11.124	-12.162
1977	-8.862	-21.741	-30.603
1978	-32.000	-42.000	-74.000

Yukarıda açıklanan ve kesin olmayan zarar bölümüne karşın^{1/}, Maliye Bakanlığı ve DPT'nin açıklamalarına göre, KİT'lerin Hazineye yükleri yıllar itibariyle şöyle gelişmiştir:^{2/}

TABLO 30

KİT'LERİN FİNANSMAN YÜKÜ

	Bilanço Net Zararı	Yatırım Finansman Açığı	Toplam Finansman Yükü
1971	- 43	7.224	7.287
1972	- 862	10.671	11.833
1973	- 1.318	12.915	14.233
1974	- 5.433	16.893	22.326
1975	- 4.509	26.177	30.686
1976	-12.733	35.495	48.228
1977	-12.688	46.148	58.833
1978	-34.348	52.977	87.325
1979	-18.103	95.797	110.900

1/ İşletmeler Bakanlığının Kuruluşunun 1'nci yıldönümü nedeniyle basına yaptığı açıklamada Bakan şunları söylemektedir: "41 KİT'in 1978 yılı zararları en az 48 milyar liradır."

1978 Yılı KİT zararlarının bazıları şöyledir: Gübre sanayii 8.5 milyar lira, Şeker fabrikaları 5 milyar lira, TMO 4 milyar lira, Çaykur 2 milyar lira. (Hürriyet)

2/ 22 Kasım 1978

Sermayesi 2 milyar lira, yıllık zararı 3 milyar lira olan Denizcilik Bankası Toplumsal Anlaşma ile işletme bünyesindeki 19 sendikaya doğan 217 milyon lira borcunu ödeyebilmek için, % 14 faizli tahvil çıkarıp, sermaye piyasasından para bulma girişimini açıklamıştır. (Cumhuriyet)

14 Ocak 1979

Ulaştırma Bakanlığına bağlı KİT'lerin 1978 yılı zararı 9 milyar liradır.

Demir Yolları 3 milyar lira, Denizcilik Bankası 3 milyar lira, Deniz Nakliyat 1 milyar lira, PTT 1 milyar lira, THY 1 milyar lira zarar etmiştir. (Milliyet)

8 Ocak 1979

"İşçi çalıştığı yerin başarısına ve kârına ortak olmalıdır... Örneğin 1978 yılında 500 milyon lira kâr eden ve 1979 yılında kârını 1 milyar liraya çıkaracak olan Sümerbank'da işçi kârdan pay alıyor. Kuruluş kâr etmez ise işçi üçüncü ikramiyeyi alamaz." (İşletmeler Bakanının açıklaması - Hürriyet)

16 Ocak 1979

Sümerbank Genel Müdürü bu yıl Toplumsal Anlaşma dolayısıyla işçi ücretlerine yaklaşık 1 milyar lira zam yapıldığını kaydetmiş, Sümerbank yünlû ve pamuklu ürünlerine % 30 - % 40 oranında zam yapılmaması halinde Sümerbank'ın 1979 yılı için 1 milyar lira zarar edeceğini belirtmiştir. Bu gerekçe ile Sümerbank ürünlerine % 40'a varan zamlar yapılmıştır. (Milliyet)

BÖLÜM VI

PARA - BANKA - KREDİ

Merkez Bankası Kredileri

Merkez Bankası kredilerinde 1973 yılından buyana izlenen hızlı büyüme 1978 yılında yavaşlamıştır. Bu kredilerdeki yıllık artış oranı 1971'de % 12 iken, 1977'de % 81'e ulaşmıştır. (1975 yılını bu gelişmenin dışında tutmak gerekir.) 1978 Yılında ise Merkez Bankası kredilerindeki artış Ocak-Kasım döneminde % 25 dolayında kalmıştır. Bu rakamın yıl sonunda da pek değişmeyeceği tahmin edilebilir.

1970 yılından buyana Merkez Bankası kredilerindeki gelişme şöyledir:

TABLO 31
MERKEZ BANKASI KREDİLERİ^{1/}

	Toplam Krediler (Milyon TL.)	Yıllık Artışlar Milyon TL.	%
1970	14.565	1.645	12.7
1971	16.273	1.709	11.7
1972	19.534	3.261	20.0
1973	27.886	8.352	42.8
1974	45.816	17.930	64.3
1975	54.757	8.941	19.5
1976	96.825	42.068	76.8
1977 ^{2/}	175.372	78.547	81.1
1978 ^{2/}	220.140	44.768	25.5

^{1/} Mevduat munzam karşılıklarından kullandırılan krediler harihtir.

^{2/} 1 Aralık 1978 tarihi itibariyle.

Mevduat munzam karşılıklarından kullandırılan krediler de dahil olmak üzere toplam Merkez Bankası kredileri 1978 yılının Kasım ayı sonunda 237 milyar TL.ya ulaşmıştır. Bu kredilerin 176 milyar liralık kısmını (% 74'ünü) kamu kesimi kullanmaktadır.

237 milyar liralık toplam Merkez Bankası kredilerinden kamu kesimi:

59.7 milyar TL. Hazineye kısa vadeli avans olarak
32.0 milyar TL. Devlet Yatırım Bankası tarafından Özel Finansman olarak
69.0 milyar TL. Doğrudan Kredi olarak
15.3 milyar TL. Tarım Ürünleri Destekleme Kredisi olarak
toplam 176.0 milyar TL. kredi kullanmaktadır.

TABLO 32
MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

	(Milyon TL.)			
	1975 Aralık	1976 Aralık	1977 Aralık	1978 Kasım
KAMU KESİMİ	32.530	61.897	119.576	160.728
Hazine Kısa Vadeli Avansı	16.761	21.739	45.178	59.671
Tekel İdaresi	2.180	7.000	15.150	21.750
TMO	6.000	12.200	18.575	23.745
Sümerbank	-	-	800	2.000
Şeker Şirketi	1.371	3.577	5.974	8.974
Et-Balık Kurumu	-	1.100	2.200	4.050
Çaykur	-	1.298	3.260	5.530
Süt Endüstri Kurumu	-	237	498	646
Özel Finansman (DYB)	6.050	14.641	27.922	32.048
- 1975 Bütçe K, M.78	(6.050)	(5.826)	(5.970)	(5.970)
- 1976 Bütçe K, M.63	-	(8.815)	(8.999)	(8.999)
- 1977 Bütçe K, M.62	-	-	(12.953)	(16.437)
- 1978 Bütçe K, M.61	-	-	-	(642)
Diğerleri	168	105	19	2.314
BANKALAR KESİMİ	22.226	34.927	55.796	59.412
Sanayi	3.158	7.562	14.732	14.999
Küçük Sanat	441	1.202	2.351	3.319
Tarım	790	2.531	3.871	5.159
İhracat	14.133	16.700	24.761	22.853
- Tarım Satış Koop. ^{1/}	(11.971)	(13.320)	(21.225)	(15.276)
- Diğer	(2.162)	(3.380)	(3.536)	(7.577)
Diğerleri	3.704	6.932	10.081	13.082
MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARINDAN	11.069	13.469	13.469	16.886
Zirai Finansman	4.000	6.400	6.400	9.831
Özel Finansman (DYB)	7.069	7.069	7.069	7.055
TOPLAM KREDİLER	65.825	110.293	188.841	237.026

Kaynak: TC Merkez Bankası

1/ Merkez Bankası'nın kredi düzenlemesine göre Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri adına Ziraat Bankası'na açılan krediler bu listede "Bankalar Kesimi" başlığı altında gösterilmektedir.
Raporun diğer tablolarında ve değerlendirmelerde bu krediler kamu kesimine açılan kredilerle birlikte ele alınmaktadır.

1978 yılının 11 aylık Ocak-Kasım döneminde Merkez Bankası kredileri 48.2 milyar TL. (% 25.5) artmış ve bu artan 48.2 milyar liranın 35.2 milyar lirası (% 73'ü) kamu kesiminin finansmanında kullanılmıştır.

TABLO 33

MERKEZ BANKASI KREDİLERİNDEKİ ARTIŞLAR
(Ocak-Kasım)

	1 9 7 6		1 9 7 7		1 9 7 8	
	Milyon TL.	%	Milyon TL.	%	Milyon TL.	%
Hazine Avansı	6.192	36.9	22.594	103.9	14.493	32.1
Tekel	4.820	221.1	8.300	118.6	6.600	43.6
TMO	6.650	110.8	6.865	56.3	5.170	27.8
Şeker Şirketi	1.369	99.9	2.134	59.6	3.000	50.2
Et-Balık Kurumu	1.000	-	1.000	100.0	1.850	84.1
Çaykur	1.290	-	1.926	148.4	2.270	69.6
Tarım Satış Koop.	284	2.4	4.329	32.5	-5.949	-28.0
Özel Finansman	7.688	127.1	12.174	83.1	4.126	14.8
Diğer	85	50.6	774	226.3	3.643	276.6
KAMU KESİMİ	29.378	66.0	60.196	80.0	35.203	20.0
Sanayi	3.984	126.2	6.348	83.9	267	1.8
Küçük Sanat	738	167.3	1.242	103.3	968	41.2
Tarım	2.001	253.3	1.393	55.0	1.288	33.3
İhracat	1.190	55.0	398	11.8	4.041	114.3
Diğer	1.375	37.1	429	6.2	3.001	29.7
ÖZEL KESİM	9.288	90.6	9.810	45.4	9.565	27.7
MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARINDAN	2.400	21.7	-	-	3.417	25.4
TOPLAM KREDİLER	41.066	62.4	70.006	63.5	48.185	25.5

Kaynak: TC Merkez Bankası

Merkez Bankası ile bankalar kesimi arasındaki kaynak aktarımının incelenmesi de ilginç sonuçlar vermektedir. 1975 ve 1976 yıllarında Merkez Bankası, Bankalar kesimine net bir kaynak aktarımı yaptığı halde. 1977'de bu ilişki tersine dönmüş ve Merkez Bankası bankalardan 2.4 milyar lira kaynak çekmiştir. Aynı ilişki 1978'de de devam etmiş ve 1978 yılının 11 aylık Ocak-Kasım döneminde bankalardan Merkez Bankasına net 27 milyar lira kaynak aktarılmıştır.

TABLO 34

MERKEZ BANKASI İLE TİCARİ BANKALAR
ARASINDA KAYNAK AKTARIMI

	(Milyon TL.)			
	1975 Aralık	1976 Aralık	1977 Aralık	1978 Kasım ^{2/}
<u>M.B.nın Verdiği</u>	<u>41.063.4</u>	<u>68.655.9</u>	<u>95.531.2</u>	<u>107.925.4</u>
1.Sınai ve Ticari Senetler	9.129.2	16.193.6	26.023.3	20.564.3
2.Zirai Senetler	12.897.5	16.037.3	25.188.3	33.969.3
3.Tahvil Üzerine Avans	39.6	628.5	2.052.3	3.310.3
4.Altın ve Döviz Üzerine Avans	0.2	0.1	0.2	0.1
5.Bankalar Tasfiye Fonu	167.6	104.5	18.7	-
6.Zirai Finansman (Mevduat Karşılıklarından)	3.999.9	6.399.9	6.399.9	9.831.4
7.Banka Tahvilleri ^{1/}	-	-	-	-
8.DÇM Karşılıkları ^{1/}	14.980.3	29.291.7	35.848.5	40.250.0
<u>M.B.nın Aldığı</u>	<u>30.348.0</u>	<u>46.374.4</u>	<u>97.900.0</u>	<u>135.288.6</u>
1.Mevduat Karşılıkları	28.424.8	34.875.7	51.367.5	65.648.0
2.İthalat Karşılıkları	1.923.2	11.498.7	46.532.5	69.640.6
<u>Fark</u>	<u>10.715.4</u>	<u>22.281.5</u>	<u>-2.368.8</u>	<u>-27.363.2</u>

Kaynak: TC Merkez Bankası

Not: TC Merkez Bankası bilançosunun pasifinde görülen "Diğer Bankalar Mevduatı" kalemi serbest mevduat olduğu, diğer bir deyimle zorunlu bir kaynak aktarımı olmadığı için yukarıdaki hesaplara dahil edilmemiştir.

^{1/} "Konvertibl TL Borçluları" hesabı

^{2/} 1 Aralık 1978 tarihli TC Merkez Bankası bilançosuna göre düzenlenmiştir.

1978 yılı Nisan ayında IMF ile varılan anlaşma (Niyet Mektubu ve ardından Stand-by düzenlemesi) sonucu Merkez Bankası kredileri yeni bir tanımlama ile ele alınmış ve yeni bir ayırım altında verilmeye başlanmıştır.

Yeni düzenlemeye göre Merkez Bankası kredilerindeki gelişmeler şöyledir:

TABLO 35

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ
(IMF Standartlarına Göre)

	(Milyon TL.)		
	1976	1977	1978 Kasım
Hükümet'e	53.403	100.592	131.092
KİT'lere	29.516	48.451	65.180
Mevduat Bankalarına	44.968	72.993	82.034
Diğer Finansman Kurumlarına ^{1/}	7.069	7.069	7.055
Toplam	134.957	229.105	285.362
% Artış	56.1	69.8	24.5

Kaynak: TÜSİAD Araştırma Grubu

^{1/} Devlet Yatırım Bankası

Yeniden yapılan tanıma göre Merkez Bankası kredileri 1977 yılında % 70 artarken, 1978 yılının ilk 11 ayında da % 24.5 artış göstermiştir.

Emisyon

1977 yılında olduğu gibi 1978 yılında da emisyon % 50 dolaylarında artış göstermiştir.

	Emisyon Milyon TL.	Yıllık Artışlar Milyon TL.	%
1970	13.915	-	-
1971	17.032	3.117	22.4
1972	20.055	3.023	17.7
1973	25.332	5.277	26.3
1974	32.860	7.528	29.7
1975	40.938	8.078	24.6
1976	52.061	11.123	27.2
1977 ^{1/}	77.881	25.820	49.6
1978 ^{1/}	114.087	36.206	46.5

^{1/} 1 Aralık 1978 itibariyle

Emisyon hacmindeki değişimleri etkileyen faktörler arasında en başta geleni krediler ve bunlar arasında da özellikle kamu kesimine açılan kredilerdir. 1977 yılında kamu kredileri % 93, özel kesim kredileri % 60, itfaya tabi hesaplar % 53 oranında artmıştır.

Emisyon hacmi üzerinde azaltıcı etki yapan mevduat karşılıklarında % 47, ithalat depozitolarında % 300 oranında değişiklik kaydedilmiştir. Başka bir ifade ile ithalat depozitolarındaki büyüme 1978 yılında emisyon artışının % 50'nin üzerine çıkmasını engellemiştir.

1978 yılının onbir ayında emisyondaki % 50'ye yakın artışta gene kredi gelişmesi etkili olmuştur. Ancak 1978 yılında kamu kredileri artışı % 34 oranında olmuştur. Özel kesim kredileri 1977'de % 60 artmışken, 1978'deki artış % 6.5 dolayında kalmıştır. Emisyonu sınırlayan faktörlerden Merkez Bankasındaki mevduat % 118, ithalat karşılıkları ise % 50 oranlarında artış göstermiştir.

TABLO 36

EMİSYON HÂCMİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER

(Milyon TL.)								
Yıl Sonu Mutlak Değerler				Yıllık Değişmeler				
	1975	1976	1977	1978 ^{1/}	1976/1975	1977/1976	1978/1977 ^{1/}	
AKTİF (Artırıcı Faktörler)								
Altın+Döviz	15.721	18.032	14.360	28.174	+ 2.311	- 3.672	+ 13.814	
Krediler	54.756	96.824	175.372	220.140	+42.068	+78.548	+ 44.768	
Kamu	32.530	61.897	119.576	160.728	+29.367	+57.679	+ 41.152	
Özel	22.226	34.927	55.796	59.412	+12.701	+20.869	+ 3.616	
İtfaya Tabi Hesaplar	20.482	24.441	37.413	43.264	+ 3.959	+12.972	+ 5.851	
Diğer Aktifler	30.895	53.966	62.417	153.222	+23.071	+ 8.451	+ 90.805	
AKTİF = PASİF	121.854	193.263	289.562	444.800	+71.406	+96.299	+155.238	
PASİF (Azaltıcı Faktörler)								
Döviz Alacaklıları	760	2.041	4.618	7.041	+ 1.281	+ 2.577	+ 2.423	
Mevduat	8.502	9.862	11.570	25.264	+ 1.360	+ 1.708	+ 13.694	
Munzam Karşılıklar	28.425	34.876	51.367	65.648	+ 6.451	+16.491	+ 14.281	
İthalat Depozitoları	1.923	11.499	46.532	69.641	+ 9.576	+35.033	+ 23.109	
Diğer Pasifler	41.306	82.924	97.594	163.119	+41.618	+14.670	+ 65.525	
EMİSYON	40.938	52.061	77.881	114.087	+11.123	+25.820	+ 36.206	

Kaynak: TC Merkez Bankası

1/ 1 Aralık 1978 tarihi itibarıyla 11 aylık durumu yansıtmaktadır.

1978'de alınan "İstikrar Tedbirleri" çerçevesinde emisyon artışı 1977'ye kıyasla ilk 6 ay içinde yavaşlatılabilmişse de Temmuz 1978'den sonra artış eğilimi yine hızlanarak devam etmiştir.

TABLO 37
EMİSYON ARTIŞLARI

	Mutlak Artışlar (Milyon TL)			Yüzde Artışlar		
	1976	1977	1978	1976	1977	1978
Ocak/Mart	- 804	+ 4.451	+ 3.518	- 2.0	+ 8.5	+ 4.5
Nisan/Haziran	+1.346	+ 9.122	+ 7.492	+ 3.3	+16.1	+ 9.2
Temmuz/Eylül	+12.802	+ 8.245	+14.327	+30.8	+12.5	+16.1
Ekim/Aralık	-2.221	+ 4.002		- 4.1	+ 5.4	
Ocak/Kasım	+11.666	+27.230	+36.206	+28.5	+52.3	+46.5

Kaynak: TC Merkez Bankası

Para Arzı

1970 yılından buyana para arzındaki gelişmeler şöyle olmuştur:

	Para Arzı (Milyon TL.)	Yıllık Artışlar	
		Miktar (Milyon TL.)	%
1970	35.268	-	-
1971	43.587	8.319	23.6
1972	53.253	9.666	22.2
1973	70.528	17.273	32.4
1974	90.045	19.517	27.7
1975	118.470	28.425	31.6
1976	151.505	33.035	27.9
1977 _{1/}	210.642	59.137	39.0
1978 _{1/}	270.103	59.461	28.2

1/ 1 Aralık 1978 itibariyle 11 aylık durum

1978 Yılına 11 ayında para arzındaki satış 1977 yılının 12 aylık dönemindeki mutlak artışa ulaşmıştır.

Banka Kredileri

Son yıllarda banka kredileri artış hızında görülen gerileme 1978 yılında da devam etmiştir.

1970 yılından buyana banka kredileri şöyle gelişmiştir.

TABLO 38
BANKA KREDİLERİ

	Toplam Krediler (Milyon TL.)	Yıllık Artışlar Milyon TL.	%
1970	37.005	3.823	11.5
1971	42.834	5.829	15.8
1972	55.993	13.159	30.7
1973	75.068	19.075	34.1
1974	95.749	20.681	27.5
1975	138.953	43.204	45.1
1976	183.762	44.809	32.2
1977 _{1/}	231.476	47.714	25.9
1978 _{1/}	277.080	45.604	19.7

1/ 1 Aralık 1978 itibariyle geçici veriler

Mevduatda olduğu gibi, banka kredilerinde de Kasım ayı sonu rakamları ile yıl sonu rakamları arasında büyük farklılıklar vardır. Her yılın Ocak-Kasım dönemindeki artış yüzdeleri ile yıl sonu artış yüzdeleri aşağıda gösterilmiştir:

TABLO 39
BANKA KREDİLERİNDEKİ YÜZDE ARTIŞLAR

	Ocak/Kasım	Ocak/Aralık
1972	20.7	30.7
1973	28.7	34.1
1974	18.6	27.5
1975	34.6	45.1
1976	24.3	32.2
1977	19.2	25.9
1978	19.7	-

Bu tabloya dayanılarak ve 1978 yılının ilk 11 ayındaki artışın % 19.7 olduğu gözönüne alınarak 1978 yılı sonunda toplam banka kredilerindeki artışın % 28-30 dolaylarında gerçekleşebileceği tahmin edilmektedir.

Banka kredilerinin, bu kredileri kullandıran bankalar itibariyle dağılımı şöyledir:

TABLO 40
BANKA KREDİLERİ

	(Milyon TL.)			
	1975	1976	1977	1978 ^{1/}
Tarım(Ziraat B.)	33.249	37.423	46.623	51.103
Sanayi(2 Banka)	5.232	6.385	8.499	12.769
Esnaf(Halk B.)	3.940	6.293	9.516	13.013
İpotek(5 Banka)	4.532	5.401	6.476	7.374
Muhtelif	92.000	128.260	160.362	192.821
Toplam Krediler	138.953	183.762	231.476	277.080

^{1/} 1 Aralık 1978 itibariyle geçici veriler

Toplam kredilerdeki artışı etkileyen en önemli kalem, ayrıntılı dökümü verilmeyen ve 193 milyara ulaşan muhtelit kredilerdir. Bu kredi rakamındaki artış toplam kredilerdeki artışla aynı orandadır.

Kredi Düzeninin Yetkilisi / Sorumlusu Kim?

Türkiye'de banka kredileriyle ilgili tartışmalar 3 önemli noktada toplanır:

- Banka kredilerinin kamu/özel sektör arasında dağılımı dengesizdir.
- Banka kredilerinin sektörel dağılımı dengesizdir.
- Banka kredilerinin müteşebbisler arasında dağılımı dengesizdir.

Bu tartışmalarla ilgili verileri ortaya koymadan, sistemin sorumlusunu saptamada büyük yarar vardır.

1. Türkiye'de, para-banka-kredi politikasının sorumlusu "Hükümet"tir. Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası ile ortak çalışma yapan Devlet Planlama Teşkilatı değişik politika önerileri hazırlar. Bunların biri "Hükümet" tarafından seçildikten sonra bu, ülkenin para-banka-kredi politikası olur.

2. Bu politikayı "uygulayacak kuruluş" - "uygulamadan sorumlu kuruluş" Merkez Bankası'dır. Maliye Bakanlığı, Hükümet Politikası doğrultusunda uygulamanın sürdürülüp sürdürülmediğini denetler. Fakat uygulamaya karışmaz.
3. Merkez Bankası 1211 Sayılı Kanun ile her türlü yetki ile teçhiz edilmiştir. Hükümet'in çizeceği politikayı tam olarak uygulatacak her türlü yetki ve araca sahiptir.
  - Merkez Bankası Türk Parasının değerini gerçek değerinde koruma yetkisine ve araçlarına sahiptir.
  - Faiz oranlarını istediği gibi ayarlar.
  - Kredileri, Hükümet politikasına uygun biçimde istediği şekilde yönlendirebilir.
  - İsteddiği kadar para basabilir.
  - Banka sistemini istediği biçimde şekillendirebilir.

Burada hatalı biçimde sürdürülen bir başka tartışmaya değinmekte yarar vardır: "Bankaların Devletleştirilmesi" acaba Türkiye'de sağlıklı olan banka-kredi sistemine çözüm getirir mi?

Bankalar neden devletleştirilir? Devletleştirmede amaç, bankaların kredi politikalarına devletin hakim olmasıdır.

Halbuki Türkiye'de böyle bir şeye ihtiyaç yoktur:

1. 1211 Sayılı Kanun Merkez Bankasına o kadar geniş yetki ve kuvvetli araçlar vermiştir ki, Merkez Bankası her türlü bankanın ekonomi yararına faaliyet göstermesini sağlayacak güce sahiptir.
  2. Türkiye'de banka sistemindeki 44 kuruluşun 19'unun yönetiminde bugün Hükümet söz sahibidir. Hükümetin yönetim kurullarına hakim olduğu bankalar 1977 yılı sonu itibariyle mevduatın % 64'ünü toplamışlar ve kredilerin % 82'sini dağıtmışlardır. (Tablo 41)
- Eğer Hükümet bu ülkede kredi dağıtımının % 82'sini kendi tayin ettiği kişilerin kararlarıyla yapma durumunda iken bu kredi dağılımından hükümet memnun değil ise, suçlu banka sisteminde aramamak, Hükümet politikasını uygulamadaki hatalardan aramak gerekir.

TABLO 41
DEVLETİN YÖNETİMİNDE
ETKİLİ OLDUĞU BANKALAR

	1970		(Bin TL.) 1977	
	Mevduat	Krediler	Mevduat	Krediler
Anadolu Bankası	323.425	246.990	3.009.753	2.165.194
Denizcilik Bankası	211.562	155.635	1.328.614	2.599.837
Devlet Yatırım Bankası	-	12.445.590	-	87.451.795
D.Sınai ve İşçi Yatırım B.	-	-	-	179.736
Etibank	607.784	668.043	3.160.478	4.841.805
İller Bankası	44.654	1.804.302	165.155	6.555.586
İstanbul Emniyet Sandığı	399.749	253.920	1.288.324	713.382
Sınai Yatırım ve Kredi B. 1/	-	513.328	-	1.489.743
Sümerbank	202.616	1.208.930	1.287.692	6.785.938
Şekerbank	401.108	318.978	3.171.997	2.770.746
T.Dış Ticaret Bankası 1/	254.784	216.177	751.620	707.088
Türk Ticaret Bankası	1.792.976	1.304.695	12.410.670	8.572.435
TC Turizm Bankası	-	93.665	-	737.981
TC Ziraat Bankası	10.200.064	11.692.743	49.416.403	65.895.940
T.Emlak Kredi Bankası	1.410.296	2.699.578	8.092.641	8.606.073
T.Halk Bankası	823.691	1.469.880	8.701.132	12.683.288
T.İş Bankası 1/	8.915.198	5.956.941	55.395.409	42.832.594
T.Sınai Kalkınma Bankası 1/	-	1.674.005	-	7.111.157
T.Vakıflar Bankası	1.113.330	918.358	9.181.737	7.776.116
Toplam	26.701.237	43.641.758	157.361.625	270.476.434
Devletin Yönetiminde Etkili Olduğu Bankaların Toplam İçindeki Payı	% 73.8	% 84.6	% 64.6	% 82.6

1/ İş Bankasındaki kamu ve CHP hisseleri nedeniyle CHP'nin Hükümet'de olduğu dönemlerde İş Bankası Yönetiminde Hükümet etkili olma durumundadır. Bu liste İş Bankası ve İş Bankasının yönetimine etkili olduğu bankalar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Kamu Kesiminin Kredi Kullanımı

Türkiye'de kamu kesiminin toplam net kredilerden az pay aldığına ilişkin tartışmalar sürer. Fakat bu konuda Merkez Bankası ilgili rakamları açıklamaz.

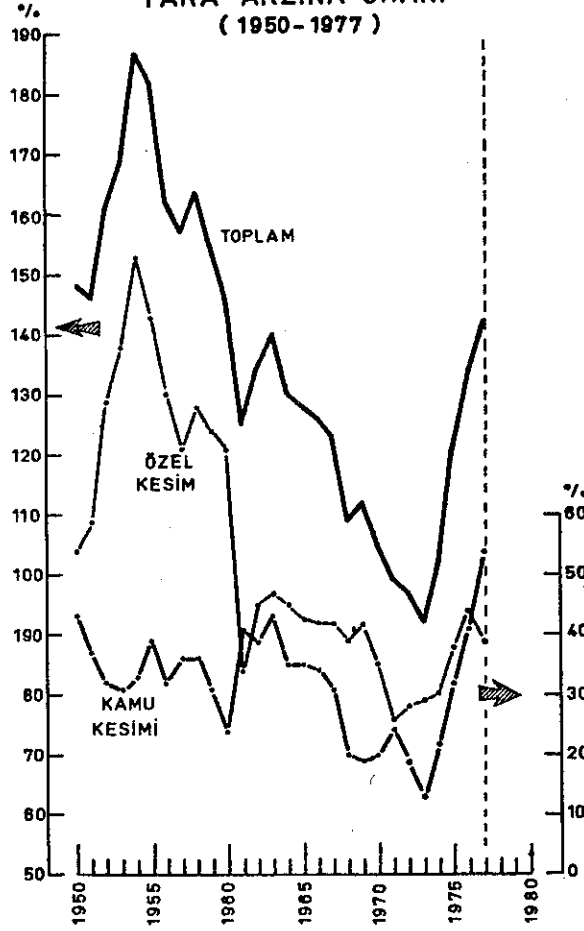
Türkiye'de kamu kredilerinin kullanımına ilişkin rakamlar ancak dolaylı biçimde yabancı kaynaklardan bulunabilir. 1/

Bu kaynaklardan alınan rakamlar arasında da farklılıklar bulunmaktadır.

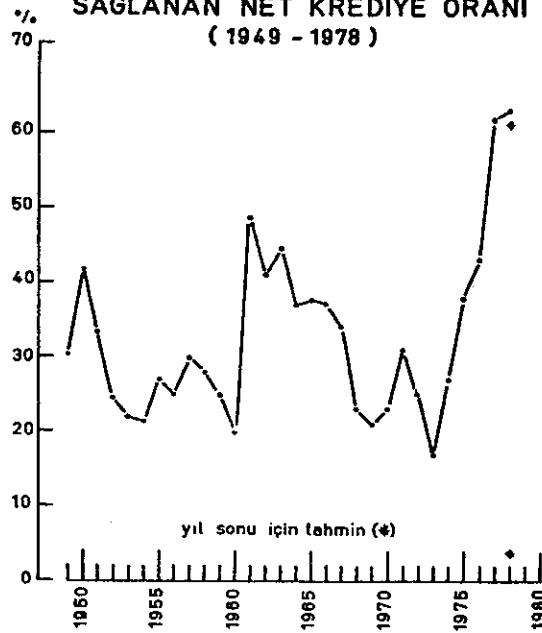
1/ Birçok konuda olduğu gibi kredi dağılımına ilişkin bilgileri de Merkez Bankası ülkede araştırma yapan Türk iktisatçılara vermez. Yabancı kuruluşlar ile yabancı kuruluşlar adına araştırma yapan yabancı iktisatçılara verir.

Bu bölümdeki rakamlar da OECD'ye Merkez Bankasınca verilen bilgilerden ve Türkiye'de araştırma yapan bir yabancı iktisatçıya Merkez Bankasınca verilen bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

**KAMU VE ÖZEL KESİME
SAĞLANAN NET KREDİLERİN
PARA ARZINA ORANI
(1950 - 1977)**

**KAMU KESİMİNE SAĞLANAN
NET KREDİNİN ÖZEL KESİME
SAĞLANAN NET KREDİYE ORANI
(1949 - 1978)**

Merkez Bankası kaynaklarına dayalı olarak hazırlanan son OECD raporunda ülkedeki net kredi hacminin % 40'ının kamu kesimince kullanıldığı belirtilmektedir. (Tablo 42)

TABLO 42

KAMU KESİMİNİN NET KREDİLERDEN ALDIĞI PAY

	Net Kredi	Kamu Sektörüne	Özel Sektöre	(Milyon TL.) Kamunun Payı (%)
1971	54.673	15.781	38.892	28
1972	69.534	18.402	51.132	26
1973	88.835	21.413	67.422	24
1974	118.387	31.655	86.732	26
1975	171.483	47.415	124.068	27
1976	245.659	80.924	164.735	32
1977	351.052	141.118	209.934	40
1978	437.808	188.250	249.558 (T)	43

Kaynak: OECD Turkey 1978, S.56

T: Tahmin

Bir yabancı iktisatçıya Merkez Bankasınca verilen bilgilere göre (ki bu rakamlar Merkez Bankasının OECD'ye verdiği rakamlardan farklıdır) 1949 yılından buyana enflasyon dönemlerinde kamunun toplam net kredilerden kullanımının arttığı (veya başka bir anlatımla bu kullanımın enflasyon yarattığı) açıklıkla görülmektedir. (Tablo 43)

TABLO 43

KAMU KESİMİNE SAĞLANAN NET KREDİNİN
ÖZEL KESİME SAĞLANAN NET KREDİYE ORANI

	%		%		%		%
1949	30.5	1961	48.6	1970	23.1	1974	27.2
1950	41.5	1962	40.8	1971	31.1	1975	36.7
1951	33.6	1963	44.4	1972	24.7	1976	43.3
1952	24.4	1964	36.8	1973	16.8	1977	61.5
1953	22.0	1965	37.6			1978	62.9 (T)
1954	21.7	1966	36.8				
1955	27.2	1967	34.2				
1956	24.7	1968	23.0				
1957	30.1	1969	21.1				
1958	27.7						
1959	25.1						
1960	20.0						

Kamu kredilerinin (M2)'ye (geniş anlamıyla toplam para arzına) oranı da kamu kredileriyle enflasyon arasındaki doğrudan ilişkiyi açık şekilde ortaya koymaktadır.

TABLO 44

KAMUNUN NET KREDİ KULLANIMI
(M2 nin Oranı Olarak)

1950 - 1951	% 40
1952 - 1954	% 31.8
1955 - 1958	% 35.7
1959 - 1960	% 27.7
1961 - 1967	% 36.8
1968 - 1974	% 19.6
1975 - 1978	% 45.5

Kamunun toplam kredilerden aldığı payın değerlendirilmesinde bir nokta dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Kamunun iki nedenle krediye ihtiyacı vardır:

1. Kamu yönetimi nedeniyle kısa ve orta vadeli finansman dengesini sağlamak,
2. Kamu İktisadi Teşekküllerinin iktisadi faaliyetlerinin gereği olan kredileri sağlamak.

Devlet, iktisadi bir girişim gibi bankalardan kredi alarak hizmetlerini yürütmez. Hizmetlerinin ana kaynağı vergidir. Kredi kullanarak yapacağı işler, belli süre sonra kaynak yaratarak bu borcu ödeyecek yatırımlardır. Örneğin baraj, elektrik şantralı, ulaştırma sistemi gibi.

Devlet'in ekonomik faaliyetlerinin çoğu KİT sistemi kapsamındadır. KİT sisteminin faaliyet alanlarında ise kamunun mal ve hizmet üretimi dağılımındaki payı kabaca % 40'dır.

Fakat Özel kesimin ekonomik faaliyeti sadece KİT'lerin faaliyet alanlarına inhisar etmez. Örneğin, ihracatın % 85'ini Özel kesim yapmaktadır. İç ticaret Özel kesimce yürütülmektedir. Tarımsal faaliyetler, inşaat Özel kesimce yürütülmektedir. Bu nedenle normal koşullarda toplam kredilerden kamunun alacağı payın % 25'i aşmaması gerekir.

Önemli olan sadece payın miktarı değildir. Kamunun aldığı kredinin kullanım alanı da önemlidir.

Kamu kesimi, kredileri cari harcamalara yöneltiyorsa, bunun ekonomiye zararı olur. Yatırıma yöneltiyorsa, kredi dağılımı adil olmasa bile bundan ekonomi yarar görür.

Son zamanlarda bunun tersi bir gelişme görülmektedir. Kamunun kredilerden en fazla pay aldığı dönemler KİT'lerin bu kredilerden en az yararlanabildiği, KİT açıklarının Bütçeden finansmanı zorunluluğunun ortaya çıktığı dönemlerdir.

Eğer kamu kredilerindeki artışın tamamı verimli yatırımların finansman ihtiyacında kullanılsa, gelişme ekonominin yararına olur.

Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Banka kredilerinin sektörler ve firmalar itibariyle dağılımını Merkez Bankası 10 yılı aşkın süredir "Risk Santralizasyonu" sistemi ile izlemektedir.

Merkez Bankası bu dağılım ile ilgili bilgileri sadece yabancı araştırmacılar ile yabancı kuruluşlara vermekte, yurt içinde açıklamamaktadır.

Tek açıklama, her yıl (Merkez Bankası Yıllık Genel Kurul Raporlarında) kredilerin Ekim ayı sonu itibariyle dağılımı hakkında verilen tablodur.

1979 Yılı'nın Ocak ayında Türkiye'deki kredi dağılımı konusunda bilgi sahibi olmak isteyenlerin kullanabilecekleri tek kaynak bu nedenle 1977 Ekim ayına ait kredilerin sektörel dağılım tablosudur. (Tablo 45)

Bu tablo kredi dağılımına ilişkin ilginç oranları ortaya koymaktadır. Örneğin sanayi kesimine kredi veren ihtisas bankalarının kullandırdıkları kredinin toplam kredi içindeki payı % 3.8 oranındadır. Tarımsal üretim için tüm kredilerden tahsis edilen imkan sadece % 8.8 oranındadır.

Merkez Bankası (risk santralizasyonuna dayalı olarak) kredilerin firma bazında dağılımını bile izlemek ve yönlendirmek durumundadır.

Bu nedenlerle, kredilerin sektörler ve müteşebbisler arasında dağılımında ekonominin yararına olmayan gelişmelerin ortaya çıkması, ancak Merkez Bankasının yetki ve sorumluluğunun gereğini yapmaması halinde mümkün olabilir.

TABLO 45
BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI
(Ekim 1977)

	Milyon TL.	%
ÜRETİM SEKTÖRÜ	87.048	40.3
Sanayi	57.442	26.6
Sanayi Bankaları	8.206	3.8
Diğer Bankalar	49.236	22.8
Madencilik-Diğer Bankalar	1.647	0.7
Tarım	18.939	8.8
Tarım Kredi Kooperatifleri	4.223	2.0
Diğer Üreticiler	14.716	6.8
Küçük San'at, esnaf	9.020	4.2
KONUT-BAYINDIRLIK SEKTÖRÜ	17.773	8.2
Konut-İnşaat	2.792	1.3
Mahalli İdareler	6.252	2.9
Afetler İçin	1.535	0.7
Diğer İnşaat	7.194	3.3
KAMU MALİ SEKTÖRÜ	98	0.1
DAĞITIM SEKTÖRÜ	63.697	29.5
İhracat	31.963	14.8
Tarım Satış Kooperatifleri	25.046	11.6
Diğer İhracat Kredileri	6.917	3.2
Turizm	917	0.4
İthalat	9.207	4.3
İç Ticaret	21.610	10.0
SEKTÖRE DAĞITILAMAYAN	47.261	21.9
25 Binden Az Krediler	2.775	1.3
İpotekli Ticari Krediler	998	0.5
Diğerleri	43.488	20.1
KREDİLER GENEL TOPLAMI	215.877	100.0

Kaynak: TC Merkez Bankası, 1977 Faaliyet Raporu

Mevduat

Ticari bankalardaki toplam mevduat 1970 yılından buyana şöyle gelişmiştir:

TABLO 46
BANKALARDAKİ MEVDUAT

	Mevduat (Milyon TL.)	Yıllık Artışlar (Milyon TL.)	%
1970	36.246	5.487	17.8
1971	48.476	12.230	33.7
1972	62.994	14.518	29.9
1973	80.392	17.398	27.6
1974	99.068	18.676	23.2
1975	132.374	33.306	33.6
1976	162.845	30.471	23.0
1977 _{1/}	213.261	50.416	30.9
1978 _{1/}	252.585	39.324	18.4

1/ 1 Aralık 1978 itibariyle 11 aylık durum

1978 yılının 11 ayındaki mevduat artışı 1977 yılındaki 12 aylık artışla kıyaslandığında düşük görünmekte ise de, bankaların yıl sonundaki toplam mevduat rakamlarının yanıltıcı olabileceğini belirtmek gerekir. 1978 yılının Ocak-Kasım döneminde mevduat artışı % 18.4, 1977 yılının aynı döneminde de % 19.4'tür. Yıl sonu mevduat rakamlarının yanıltıcılığına en iyi örnek, 1977 yılının Aralık ayında toplam mevduatların yalnızca 1 ay içinde % 9.6 artmasıdır.

Bankalardaki mevduatın türler itibariyle dağılımı da şöyledir:

TABLO 47
MEVDUATIN DAĞILIMI

	Vadesiz Ticari Mevduat	Vadesiz Tasarruf Mevduatı	Toplam Tasarruf Mevduatı	(Milyon TL.) Toplam Mevduat
1970	6.591	16.819	25.043	36.246
1971	8.704	20.916	33.229	48.476
1972	11.901	24.929	42.103	62.994
1973	16.030	33.056	53.678	80.392
1974	22.631	39.831	64.604	99.068
1975	32.095	52.770	82.866	132.374
1976	44.977	63.595	97.409	162.845
1977 _{1/}	63.027	83.873	123.251	213.261
1978 _{1/}	73.021	96.617	148.349	252.585

1/ 1 Aralık 1978 itibariyle 11 aylık geçici durum

TABLO 48
MEVDUAT TÜRLERİNDEKİ ARTIŞLAR

	(%)				
	Vadesiz Ticari Mevduat	Vadesiz Tasarruf Mevduatı	Vadeli Tasarruf Mevduatı	Toplam Tasarruf Mevduatı	Toplam Mevduat
1975	41.8	32.5	21.5	28.3	33.6
1976	40.1	20.5	12.3	17.5	23.0
1977	40.1	31.9	16.4	26.5	30.9
1977 (Ocak-Kasım)	16.9	20.0	8.8	16.2	19.4
1978 (Ocak-Kasım)	15.9	15.2	31.4	20.4	18.4

1977 Yılıının 11 ayında % 8.8 artış gösteren vadeli tasarruf mevduatı 1978 yılının aynı döneminde % 31.4 artmıştır. Bu gelişmenin, 1 Nisan 1978 tarihinde uygulanmasına başlanan yeni mevduat faiz oranlarından etkilendiği açıktır.

Fiyat artışlarının, mevduatdaki sun'i artışların kaynağı olabileceği düşünüldüğünde bankalardaki tasarruf mevduatından fiyat artışlarını bertaraf ederek sabit fiyatlarla değerlendirilmesi ilginç sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin 1977 tasarruf mevduatı 1976 fiyatlarıyla değerlendirildiğinde % 26.5 nominal artışın, fiyat artışlarına dayandığı, gerçekte tasarruf mevduatının % 13.8 oranında düştüğü görülür.

TABLO 49
TASARRUF MEVDUATININ REEL GELİŞMESİ

	Toplam Tasarruf Mevduatı	Nominal Mevduat Artışı %	Fiyat Artışları (%) ^{1/}	TL.İç Değer Kayıpları	Yıllık Reel Mevduat Artışı %
1970	25.043	20.0	9.3	8.5	9.8
1971	33.229	32.7	23.4	19.0	7.5
1972	42.103	26.7	11.0	8.9	14.1
1973	53.678	27.5	19.9	16.6	6.3
1974	64.604	20.4	24.4	19.6	-3.2
1975	82.866	28.3	16.3	14.0	10.3
1976	97.409	17.6	19.3	16.2	-1.4
1977	123.251	26.5	46.8	31.9	-13.8
1978 ^{2/}	148.349	20.4	51.4	33.9	-20.5

1/ Ticaret Bakanlığı İstanbul Geçinme Endeksi, Ocak-Aralık 12 aylık artışlar

2/ 1978 yılı mevduat ve fiyat endeksi rakamları Kasım sonu itibariy-
ledir.

TABLO 50

TİCARET BAKANLIĞI TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ

	Endeks	Zincirleme Yüzde De- ğişmeler	Geçen Yılın Aynı Ayın- dan Artışlar	Bir Önceki Yıl Sonuna Göre Deği.
1963	100	-	-	-
1970	145.7	6.7	-	-
1971	168.9	15.9	-	-
1972	199.0	18.0	-	-
1973	240.1	20.5	-	-
1974	311.8	29.9	-	-
1975	343.2	10.1	-	-
1976	396.6	15.6	-	-
1977	492.1	24.1		
1976 Ocak	369.1	2.3	8.8	2.3
Şubat	377.1	2.2	8.7	4.5
Mart	381.3	1.1	8.8	5.7
Nisan	393.8	3.3	12.3	9.2
Mayıs	404.0	2.6	16.7	12.0
Haziran	407.7	0.9	20.1	13.0
Temmuz	393.4	-3.5	16.8	9.1
Ağustos	400.4	1.8	18.2	11.0
Eylül	407.0	1.6	19.6	12.9
Ekim	415.4	2.1	20.4	15.1
Kasım	424.0	2.1	22.0	17.5
Aralık	429.7	1.3	19.1	19.1
1977 Ocak	440.7	2.6	19.4	2.6
Şubat	444.0	0.7	17.7	3.3
Mart	449.1	1.1	17.8	4.5
Nisan	465.5	3.6	18.2	8.3
Mayıs	471.3	1.2	16.6	9.7
Haziran	476.8	1.2	16.9	11.0
Temmuz	479.8	0.6	21.9	11.6
Ağustos	482.2	0.5	20.4	12.2
Eylül	524.0	8.7	28.7	21.9
Ekim	548.6	4.7	32.1	27.7
Kasım	565.2	3.0	33.3	31.5
Aralık	584.8	3.5	36.1	36.1
1978 Ocak	609.0	4.1	38.2	4.1
Şubat	636.3	4.5	43.3	8.8
Mart	664.6	4.4	47.9	13.6
Nisan	687.7	3.5	47.7	17.6
Mayıs	709.8	3.2	50.6	21.4
Haziran	722.6	1.8	51.6	23.6
Temmuz	754.5	4.4	57.2	29.0
Ağustos	772.3	2.4	60.2	32.1
Eylül	804.7	4.2	53.6	37.6
Ekim	826.8	2.7	50.7	41.4
Kasım	845.5	2.3	49.6	44.6
Aralık				

BÖLÜM VII

FİYATLAR

Temel Mal ve Hizmet Fiyatları

1978 yılında fiyatlar şimdiye kadar rastlanmamış bir tırmanma içinde olmuştur.

TABLO 51

	Toptan Eşya		İstanbul Geçinme Endeksi			
	Fiyatları	Endeksi	Ticaret Bakanlığı		Ticaret Odası	
	Endeks	Artış	Endeks	Artış	Endeks	Artış
1970	145.7	6.7	155.6	7.9	143.3	9.2
1971	168.9	15.9	185.2	19.0	167.8	17.1
1972	199.0	18.0	213.7	15.4	190.1	13.3
1973	240.1	20.5	243.6	14.0	217.3	14.3
1974	311.8	29.9	301.8	23.9	268.4	23.5
1975	343.2	10.1	365.8	21.2	326.6	21.7
1976	396.6	15.6	429.6	17.4	381.7	16.9
1977	492.1	24.1	541.3	40.6	498.4	30.6
1978 ^{1/}	730.2	48.4	860.5	58.9	824.6	65.4

^{1/} 1978 Yılı fiyatları 11 aylık ortalamalardır.

Değişik endeksler 1978 yılı için fiyat artışlarını şu şekilde ortaya koymaktadır.

Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü

Toptan Eşya Fiyat Endeksi

1978 Kasım / 1977 Kasım = % 49.6

İstanbul Geçinme Endeksi

1978 Kasım / 1977 Kasım = % 58.0

Ankara Geçinme Endeksi

1978 Kasım / 1977 Kasım = % 51.3

İstanbul Ticaret Odası

Toptan Eşya Fiyat Endeksi

1978 Kasım / 1977 Kasım = % 55.4

İstanbul Şehri Ücretliler Geçinme Endeksi

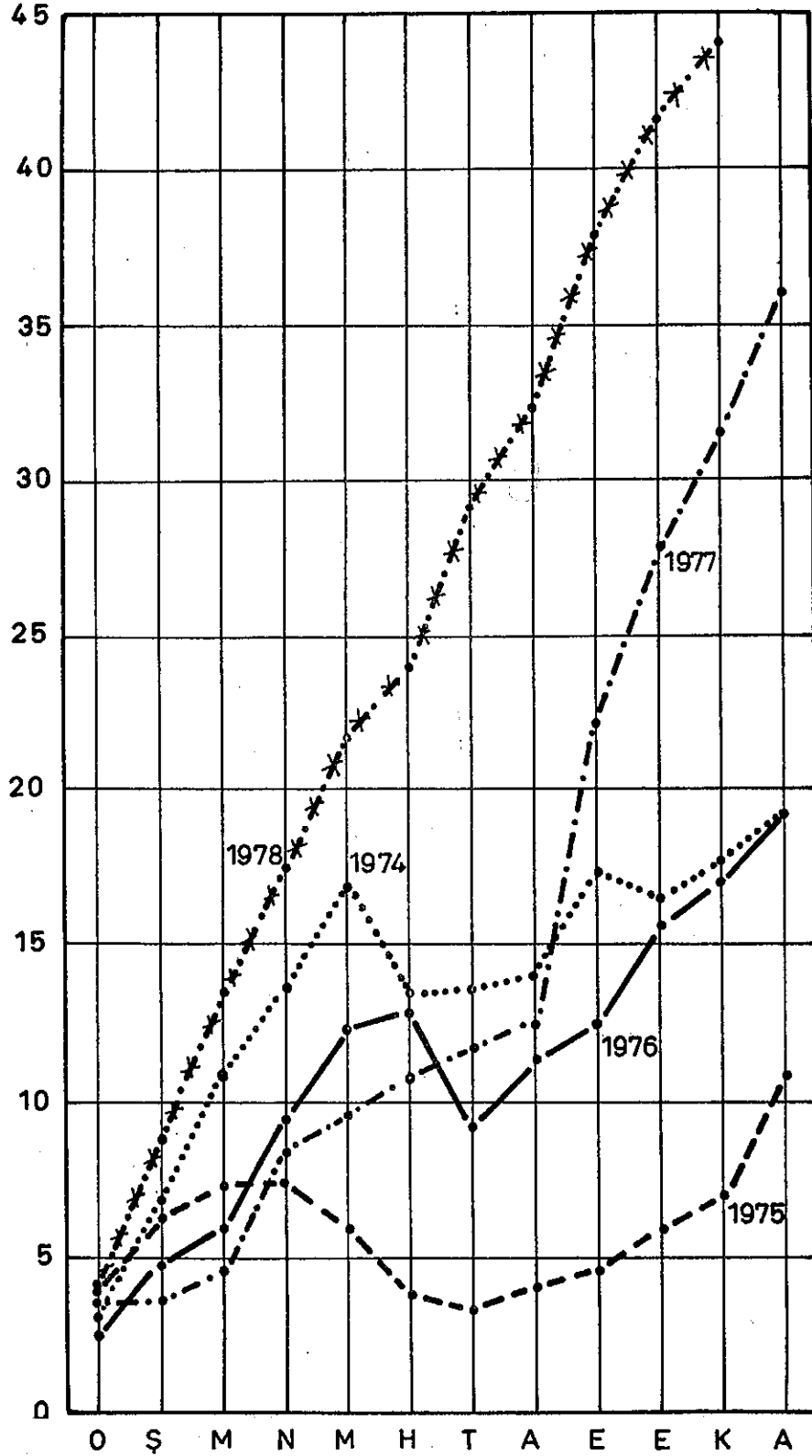
1978 Kasım / 1977 Kasım = % 69.4

Devlet İstatistik Enstitüsü

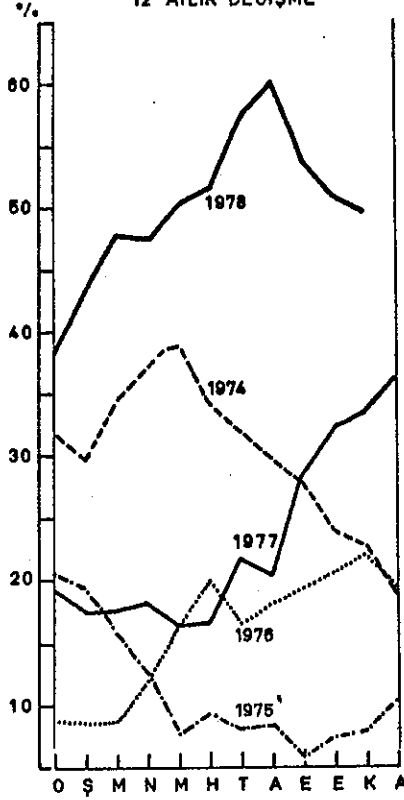
İstanbul Şehri Tüketici Fiyatları Endeksi

1978 Kasım / 1977 Kasım = % 37.7

TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ
ÖNCEKİ YIL SONUNA GÖRE
% AYLIK DEĞİŞMELER

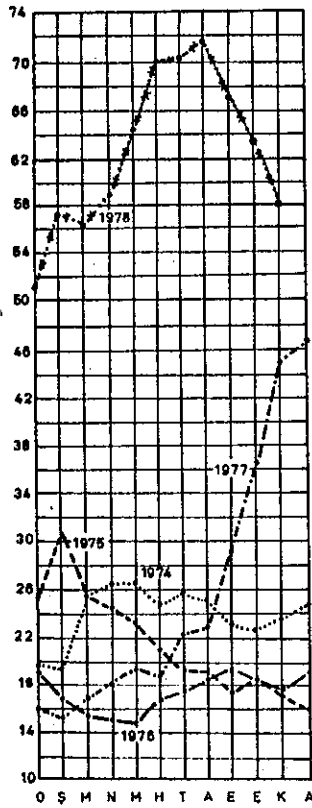

TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ
12 AYLIK DEĞİŞME

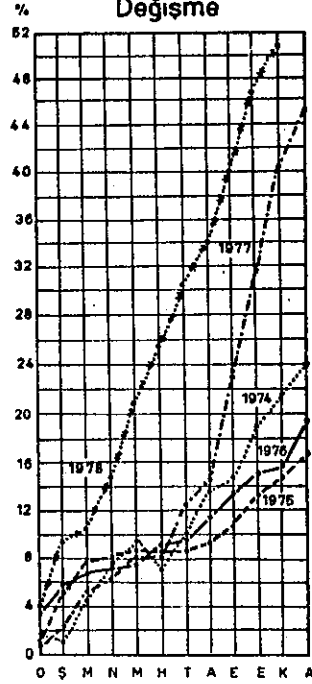

İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ

% 12 Aylık Değişme

Yıl Sonuna göre
Değişme

Tüketici fiyatlarında 1978 yılında Kasım ayı itibariyle artışlar aşağıda gösterilmiştir.(Tablo 52)

TABLO 52
TÜKETİCİ FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

	Yıllık Ar- tış 1977	Aralık 1977 Aralık 1976	(%) Kasım 1978 Kasım 1977
Gıda Maddeleri	27.1	46.5	50.4
Isıtma Aydınlatma Mad.	29.4	47.3	62.4
Giyim ve Ev Eşyası	30.8	47.2	107.9
Kira ve Ev Bakımı	51.2	35.1	119.8
Müteferrik	21.6	41.8	71.1
Genel	30.6	44.4	69.4

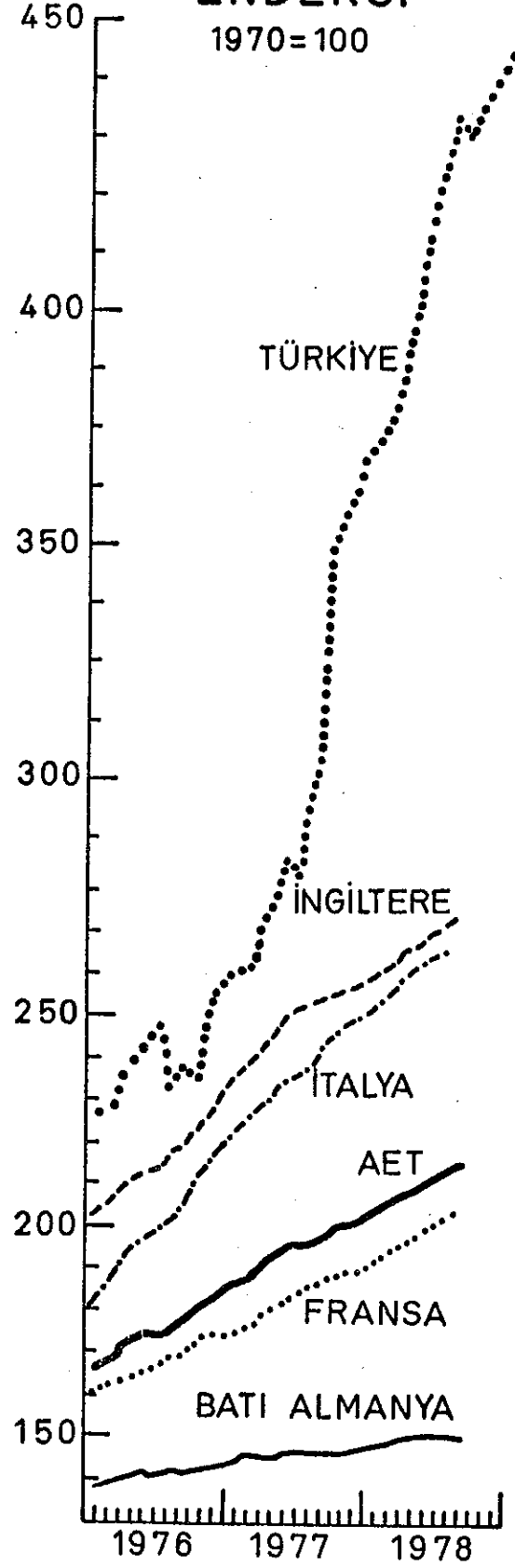
1978 yılı içinde İstanbul'da başlıca sınai ürünlerde ve gıda maddelerinde ortaya çıkan artışlar aşağıda verilmiştir.
(Tablo 53)

TABLO 53
İSTANBUL'DA 1977 VE 1978 YILINDA
TOPTAN EŞYA FİYATLARINDAKİ ARTIŞLAR

	30 Aralık 1976	30 Aralık 1977	30 Aralık 1978	Artış Oranı %	Artış Oranı %
				77/76	78/77
SINAI ÜRÜNLER					
Kalay(Külçe)	210.00	800.00	1.400.00	280.9	75.0
Çimento(Portland)	30.00	55.00	62.50	83.3	13.6
Cam (2 mm)	44.00	51.00	70.00	16.0	37.3
İnşaat Demiri(6 mm)	7.40	12.00	18.00	62.2	50.0
Saç (0.30 mm)	9.00	14.00	28.00	55.5	100.0
Boru(1/1 Parlak Galv.)	13.25	23.25	55.00	75.5	136.6
Tuğla 8.5 lu	1.90	2.30	2.45	21.0	6.5
Formika M ²	280.00	300.00	525.00	7.1	75.0
Yonga Levha (8 mm)	325.00	675.00	900.00	107.6	33.3
Kereste(Beyaz Doğ.)	4.500.00	7.500.00	8.500.00	66.6	13.3
TÜKETİM MADDELERİ					
Ayçiçek	13.25	16.75	24.00	26.4	43.4
Zeytinyağı	23.00	32.50	40.70	41.3	25.2
Soğan	3.50	3.00	3.00	-14.3	-
Peynir	36.25	40.00	55.00	10.3	37.5
Kaşer	45.00	65.00	95.00	44.4	46.2
Zeytin	12.00	25.00	40.00	108.3	60.0
Yumurta	1.35	1.70	2.60	25.9	52.9
Pirinç	14.50	20.00	29.00	37.9	45.0
Makarna	6.75	9.00	12.00	33.3	33.3
Nohut	7.00	17.00	28.00	142.8	67.7
Fasulye	11.00	18.00	50.00	63.6	177.8
Mercimek	6.50	12.50	24.00	92.3	92.0
Patates	3.30	3.00	6.00	-10.0	100.0
Et(Sığır) kg.	40.00	60.00	90.00	50.0	50.0
Sucuk	70.00	110.00	130.00	57.1	18.2
Pastırma	90.00	120.00	190.00	33.3	58.3
Karabiber	75.00	180.00	350.00	140.0	94.4

TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ

1970=100

1970'lerden 1978 yılı sonuna kadar fiyatlardaki tırmanışın temel nedeni aşağıdaki göstergelerde açıklıkla ortaya çıkmaktadır.

TABLO 54
FİYAT ARTIŞLARININ TEMEL NEDENLERİ

	Milli Gelir Endeksi	Emisyon Artışı Milyon TL	Endeks	M.B.Kredileri Milyon TL	Endeks	Dış Açık Milyon TL	Fiyat Endeksi
1970	100.0	13.915	100.0	14.565	100.0	1.956	100.0
1971	110.2	17.032	122.4	16.273	111.7	1.635	115.9
1972	118.4	20.055	144.1	19.534	134.1	112	136.8
1973	124.7	25.332	182.0	27.886	191.4	- 6.594	164.8
1974	134.0	32.860	236.1	45.816	314.6	10.066	214.0
1975	144.6	40.938	294.2	54.756	375.9	27.729	235.5
1976	155.7	52.061	374.1	96.824	664.8	37.950	272.2
1977 ^{1/}	161.9	77.881	559.7	175.372	1204.1	60.084	337.7
1978 ^{1/}	166.7	114.087	819.9	220.140	1511.4	27.000 ^{2/}	501.3

1/ 1 Aralık 1978 itibarıyla

2/ Ödemeler Dengesi tahmini

1970 yılından 1978 yılı sonuna kadar Türkiye'de Milli Gelir 1.66 katı arttığı halde banknot miktarı 8.19, Merkez Bankası kredileri 15.11 katı artırılmış.

Bu yıl içinde kullanılan dış kaynak kendi gelirimizin % 2'sine, bütçemizin % 10'una ulaşmıştır.

Türkiye'de fiyat artışlarının değişik nedenleri vardır. Fakat enflasyonda temel etken:

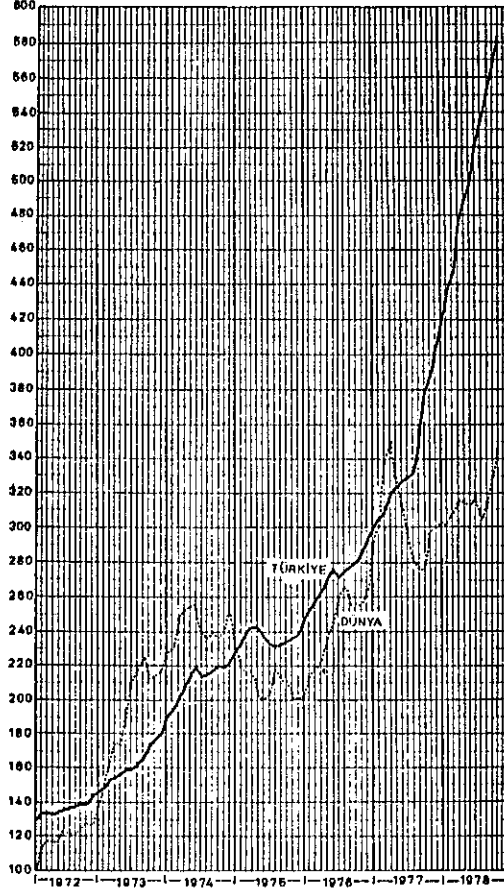
- 8 yılda milli gelirdeki gerçek artış % 66 dolayında iken
- Emisyon miktarındaki artışın % 719 civarında oluşmasıdır.

Türk Parasının Fiyatı (Döviz Kuru)

Türkiye'deki fiyatlar, Dünya toptan eşya fiyat endeksine oranla daha fazla artmaktadır. Bu itibarla, Türk parasının fiyatı ile dış ülke paraları fiyatları arasında önemli bir değer kaybı olmaktadır.

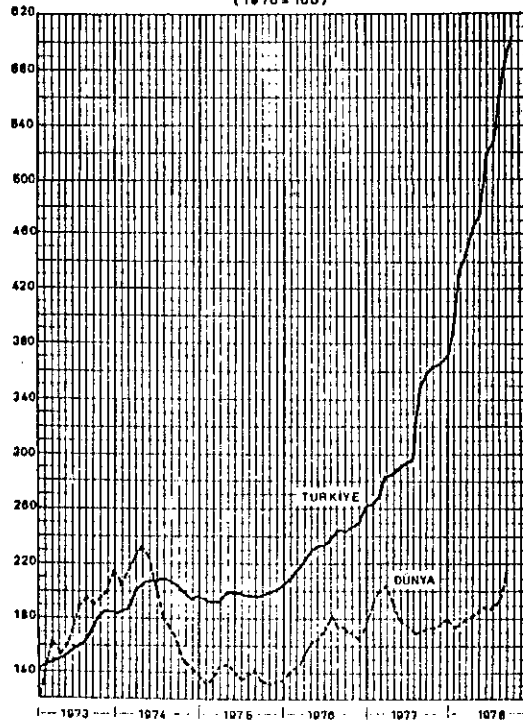
DÜNYA ve TÜRKİYE TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ

(1970 = 100)

DÜNYA ve TÜRKİYE SANAYİ HAMMADDE FİYAT ENDEKSİ

(1970 = 100)

Türkiye'deki ve ABD'ndeki fiyat artışları farkı dikkate alınarak Türk Lirasının dolar karşısındaki değer kaybı aşağıdaki tabloda ortaya konmuştur.

TABLO 55

RESMİ DOLAR FİYATI İLE GERÇEKÇİ DOLAR
FİYATI ARASINDAKİ AÇIK
(1960-1978)

	Resmi Döviz Kuru Dolar Başına TL.	Toptan Eşya Fiyatları End.		Satınalma Gücü Parite Katsayısı	Gerçekçi Döviz Kuru Dolar Başına TL.	Gerçekçi Kur ile Resmi Döviz Kuru Arasındaki % Fark
	(1)	Türkiye (2)	A.B.D. (3)	(4)=(2)/(3)	(5)=(1)/(4)	(6)=(5)/(1)
1960	9.00	100	100	1.000	9.00	-
1961	9.00	103.2	100	1.032	9.29	3.20
1962	9.00	108.7	100	1.087	9.78	8.70
1963	9.00	113.5	100	1.135	10.22	13.50
1964	9.00	114.9	100	1.149	10.34	14.90
1965	9.00	124.2	102	1.217	10.96	21.76
1966	9.00	130.2	105.0	1.240	11.16	24.00
1967	9.00	140.1	105.8	1.324	11.92	32.42
1968	9.00	144.5	108.5	1.331	11.99	33.18
1969	9.00	154.9	112.7	1.374	12.37	37.44
1970	14.85	165.4	116.8	1.416	12.74	-14.21
1971	14.15	191.7	120.6	1.589	14.31	1.13
1972	14.15	226.2	126.0	1.795	16.16	14.18
1973	14.15	272.5	143.4	1.900	17.10	20.86
1974	13.99	353.9	170.4	2.076	18.69	33.61
1975	15.15	389.5	186.2	2.091	18.83	24.27
1976	16.66	450.1	194.8	2.310	20.80	24.82
1977 ^{1/}	19.44	558.5	206.7	2.702	24.32	25.09
1978 ^{1/}	25.25	788.4	219.7	3.588	32.30	27.92

^{1/} 8 aylık

1958-1960 yıllarında yapılan devalüasyonun resmi dolar fiyatını gerçekçi bir düzeye yükselttiği varsayılmıştır.

1970 devalüasyonunun resmi dolar fiyatını gerçekçi kurun yukarısında saptadığı varsayılmıştır.

(Tablo 55)de Türk Lirasının satın alma gücünde meydana gelen azalma ile ABD Dolarının satın alma gücündeki azalma dikkate alınarak Türk Lirası ve Dolar arasındaki denge veya başka deyişle ile döviz kurunun gerçek değeri belirtilmektedir.

Tablonun hazırlanmasında 1960 yılı tam bir denge yılı olmasa bile, esas yıl kabul edilmiş ve Türk Lirasının değer kaybı ile ABD Dolarının değer kaybı oranlanarak her sene için belli bir katsayı bulunmuştur. Bu katsayı ile başlangıç yılında dengede varsayılan Türk Lirası döviz kuru çarpılarak Türk Lirasının gerçekçi dolar fiyatının yaklaşık izlenmesi olasılığı ortaya çıkmaktadır.

1970 yılından 1978 yılı sonuna kadar Türk Lirasının değerinde önemli ayarlamalar yapılmıştır. Bu ayarlamaların oranları ve sayıları aşağıda gösterilmektedir.

TABLO 56

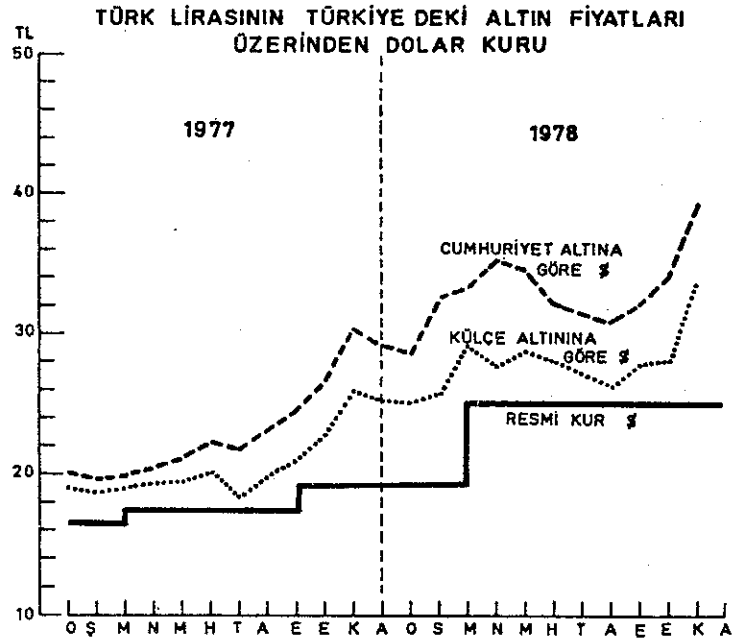
TÜRK LİRASI DEĞERİNDE 1970 YILINDAN
SONRA YAPILAN AYARLAMALAR

	A.B.D. \$	Alman Markı	İsviçre Frangı	Fransız Frangı	İngiliz Lirası
1970 Resmi Kur	14.85	4.09	3.46	2.69	35.94
1978 Yılı Sonu Resmi Kuru	25.00	13.86	16.66	5.96	49.13
Yapılan Ayarlama Oranı	68.4	238.8	381.5	121.6	36.7
Yapılan Ayarlama Sayısı	14	24	21	23	23

1978 Yılı Kasım ayı itibariyle başlıca dövizlerin serbest piyasa değerleri aşağıdaki şekildedir.

TABLO 57

	Resmi Satış Kuru (TL)	Serbest Piyasa Fiyatı (TL)	% Fark
ABD Doları	25.50	38.00	49.0
Alman Markı	14.14	20.00	41.4
İsviçre Frangı	16.70	21.00	25.7
Fransız Frangı	6.08	7.50	23.4
İngiliz Lirası	51.10	55.00	7.6

Merkez Bankası rakamlarına göre Türk Lirasının Z r h ve Frankfurt bankalarında serbest değeri 1978 yılında aŗaęıda gösterildiği Şekilde geliŗmiŗtir.

TABLO 58

1978 YILINDA Z R H VE FRANKFURT BANKALARINDA
TÜRK LİRASININ SERBEST DEğERİ.

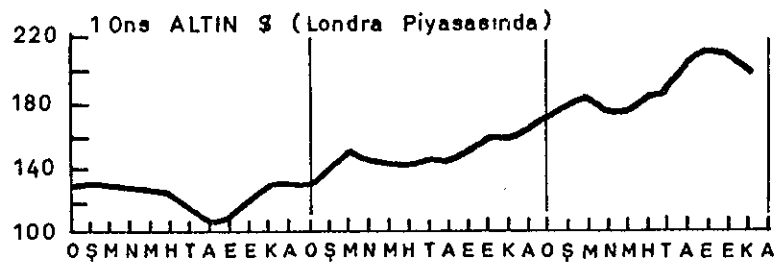
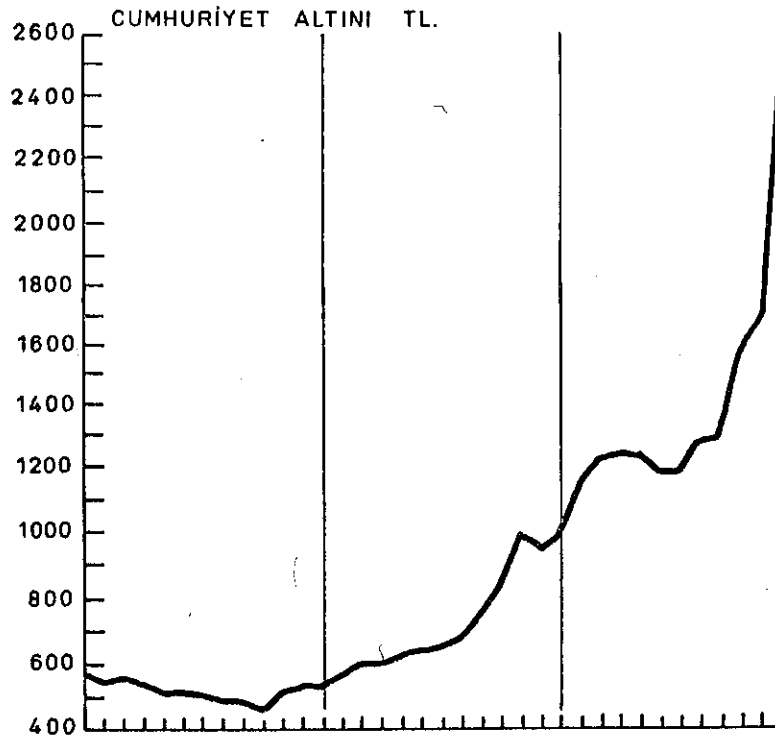
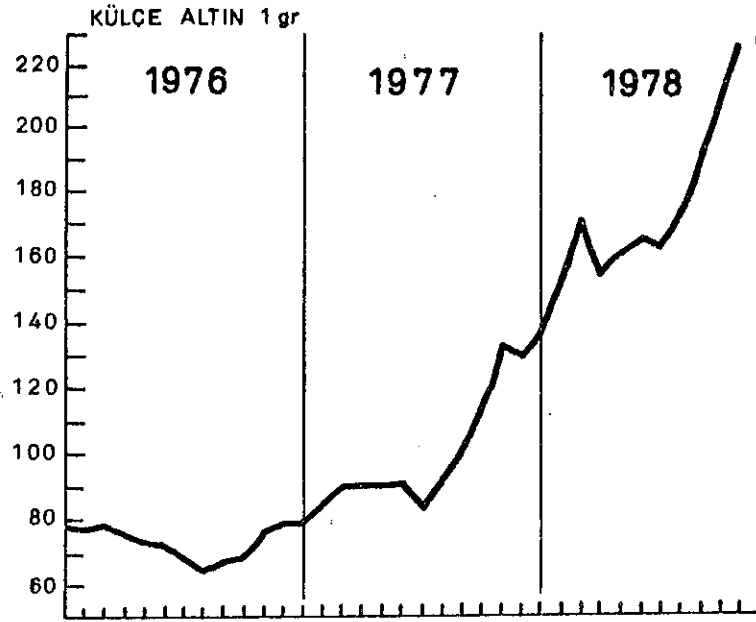
	Z�r�h (İsviçre Frangı)		Frankfurt (Alman Markı)	
	Resmi Fiyat	Serbest Kur	Resmi Fiyat	Serbest Kur
Ocak	8.85	14.00	8.60	11.10
ŗubat	8.85	14.81	8.60	12.12
Mart	12.20	14.92	11.50	11.76
Nisan	12.20	13.98	11.50	11.76
Mayıs	12.56	14.55	11.73	11.43
Haziran	12.56	14.49	11.73	11.76
Temmuz	12.56	14.75	11.73	11.43
Ağustos	14.89	15.15	11.73	11.43
Eylül	14.89	16.20	12.44	11.63
Ekim	16.12	19.80	13.26	14.28
Kasım	16.16	19.05	13.86	13.16
Aralık	-	-	-	-

Altın fiyatları üzerinden Türk Lirasının Dolar kurunun hesaplanmasında ilginç rakamlar ortaya çıkmaktadır.

TABLO 59

	1 9 7 6			1 9 7 7			1 9 7 8		
	Resmi Kur Dolar	Külçe ye-g�. Alt. Göre Dolar	Cumhuriyet. Alt. Göre Dolar	Resmi Kur Dolar	Külçe ye-g�. Alt. Göre Dolar	Cumhuriyet Altınına Göre Dolar	Resmi Kur Dolar	Külçe ye Göre Dolar	Cumhuriyet Altınına Göre Dolar
Ocak	15.00	18.64	21.27	16.50	19.08	20.03	19.25	25.05	28.62
ŗubat	15.00	18.36	20.66	16.50	18.65	19.65	19.25	27.29	32.48
Mart	15.50	18.47	20.85	17.50	18.99	19.91	25.00	29.06	33.19
Nisan	16.00	18.23	20.73	17.50	19.41	20.30	25.00	27.74	35.26
Mayıs	16.00	17.98	20.02	17.50	19.75	21.24	25.00	28.53	34.70
Haziran	16.00	17.96	20.12	17.50	20.10	22.21	25.00	28.01	31.95
Temmuz	16.00	18.24	21.09	17.50	18.25	21.89	25.00	27.01	31.25
Ağustos	16.00	18.78	22.27	17.50	19.88	23.11	25.00	26.28	30.91
Eylül	16.00	18.91	21.33	19.25	20.92	24.46	25.00	27.82	31.94
Ekim	16.50	17.85	18.58	19.25	22.78	26.51	25.00	30.15	34.06
Kasım	16.50	18.68	19.56	19.25	25.75	30.36	25.00	33.50	39.21
Aralık	16.50	18.76	19.63	19.25	25.41	29.31	25.00		

ALTIN FİYATLARI

Türk parasının değerindeki değişimlerden Türkiye'deki altın fiyatları da etkilenmektedir. Altın fiyatlarını etkileyen tek faktör, Türk parasının değeri değildir, ancak altın fiyatları göstergesindeki değişme nisbi değişim hakkında bir fikir verir.

TABLO 60
TÜRKİYE'DE ALTIN FİYATLARI

	Külçe Gram	Cumhuriyet Adet	Londra Gram ^{1/}
1970	17.35	117.02	-
1971	21.05	139.78	18.34
1972	27.65	183.08	26.24
1973	44.32	298.76	43.78
1974	73.67	509.28	68.93
1975	83.81	597.38	75.63
1976	73.97	518.23	63.38
1977	99.94	704.83	84.77
1978 ^{2/}	182.73	1.363.75	155.50

1/ Londra külçe fiyatı Resmi Döviz Kurundan gram/TL.olarak hesaplanmıştır.

2/ Sadece 1978 rakamları 11'nci ay rakamlarıdır. Diğerleri yıllık ortalamalardır.

Türk Parasının İç Fiyatı (Faiz Haddi)

Banka faiz oranları 1978 yılında yeniden düzenlenmiş yeni hadler Nisan 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1970 yılından buyana banka faiz oranlarında yapılan değişiklikler şöyledir:

TABLO 61

	Mevduat Faizleri			Kredi Faizleri		
	Vadesiz	Bir Yılda Fazla Vadeli		Orta Vadeli	Tarım Esnaf	Diğer
1. 4.1969	2.5	7.0	-	9.0	10.5	
1.11.1970	3.0	9.0	12.0	10.5	11.5	
1. 3.1973	3.0	6.0	12.0	9.0	10.5	
1.10.1974	3.0	9.0	14.0	10.5	11.5	
1. 4.1978	3.0	12.0-20.0	16.0	10.5	16.0	

Orta vadeli kredi faizi % 14'ten % 16'ya çıkmıştır. Kısa vadeli kredi faizi % 11.5'den % 16'ya yükselmiştir.

Vergiden muaf, istenildiğinde paraya çevrilebilen Devlet tahvil-lerinin faiz oranı, 30.5.1978 tarihinden itibaren % 11'den net % 14'e çıkarılmıştır.

Özel sektörce ihraç edilen tahvillerin faiz oranı ise brüt % 18 iken, 14.6.1978 tarihinde brüt % 21'e çıkmıştır.

Faiz oranlarının artırılmasında temel amaç enflasyonu sınırlayabilmektir. Ancak yapılan bu düzenlemelerin ne derecede etkili olduğu tartışmalıdır.

TABLO 62

TL. DEĞERİNDEKİ DEĞİŞMELER

	A.B.D. Alman Doları Markı	Sterlin	Fransız Frankı	İsviçre Frankı	Avusturya Şilini	Belçika Frankı	Hollan. Florini	Norveç Kronu	Danimarka Kronu	İsveç Kronu	100 İtalyan Lireti	Kanada Doları	
1970 10 Ağustos	14.85	4.09	35.94	2.69	3.46	0.58	0.30	4.13	2.09	2.00	2.89	2.39	13.95
1 Ocak	14.00	5.25	32.30	3.04	4.34	0.72	0.35	5.03	2.46	2.23	3.07	2.28	14.10
24 Ocak	-	-	-	2.80	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6 Şubat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.14	-
14 Mayıs	13.50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1974 20 Eylül	13.85	-	-	2.88	4.60	0.74	-	-	-	-	-	-	-
30 Eylül	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4 Kasım	-	-	31.81	2.90	4.77	-	0.36	5.17	2.47	2.29	3.11	2.09	13.85
27 Kasım	-	5.65	-	2.93	5.21	0.79	0.37	5.40	2.59	2.40	3.25	2.04	-
13 Ocak	-	5.77	32.45	3.13	5.38	0.81	0.39	5.56	2.67	2.44	3.40	2.12	-
30 Ocak	-	5.95	33.00	3.28	5.60	0.84	0.40	5.77	2.79	2.53	3.48	2.16	-
6 Mart	-	-	-	3.26	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17 Nisan	14.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13 Mayıs	-	-	-	3.41	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21 Haziran	-	-	32.32	3.48	-	-	-	-	2.85	2.57	3.52	2.21	-
4 Temmuz	-	-	32.05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8 Temmuz	14.25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 Ağustos	14.50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28 Ağustos	14.75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20 Eylül	-	-	-	-	-	-	-	-	2.65	2.45	3.35	-	-
28 Ekim	15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31 Aralık	-	5.95	32.05	-	-	-	-	5.77	2.65	2.45	-	-	13.85
31 Ocak	-	-	31.05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1976 16 Mart	15.50	6.15	30.00	3.40	6.12	-	-	-	2.75	-	3.48	1.90	15.50
2 Nisan	16.00	6.40	29.90	3.35	6.35	0.88	0.41	5.96	2.91	2.64	3.65	-	16.25
27 Ekim	16.50	6.85	26.40	3.33	6.80	0.96	0.44	6.50	3.12	2.80	3.90	-	16.95
1 Mart	17.50	7.30	30.00	3.50	-	1.03	0.48	7.00	3.32	2.98	4.14	1.98	16.70
3 Ağustos	-	7.63	30.30	3.57	7.24	1.07	0.49	7.14	-	2.91	3.99	-	16.30
1977 21 Eylül	19.25	8.27	33.55	3.90	8.06	1.16	0.53	7.80	3.50	3.11	3.93	2.17	17.91
2 Aralık	-	8.60	34.70	-	8.85	-	-	-	-	-	-	-	17.46
1 Mart	25.00	11.50	45.75	5.05	12.20	1.58	0.73	10.60	4.54	4.20	5.18	2.80	22.68
8 Mayıs	-	11.73	-	5.30	12.56	1.63	0.76	11.02	-	4.32	5.28	-	22.22
21 Ağustos	-	12.30	47.37	5.61	14.89	1.69	0.77	11.34	4.65	4.43	5.51	2.92	21.77
21 Eylül	-	12.43	48.17	-	15.64	1.72	0.78	11.46	4.70	4.52	5.56	2.96	21.42
1978 30 Eylül	-	12.74	-	5.68	16.12	1.76	0.80	11.72	4.79	4.61	-	3.00	21.26
9 Ekim	-	12.88	-	-	-	-	0.81	11.88	4.85	-	-	-	-
17 Ekim	-	13.25	-	5.79	-	1.81	0.83	12.14	4.97	4.76	5.70	-	-
24 Ekim	-	13.86	49.13	5.96	16.16	1.88	0.87	12.65	5.11	4.96	5.88	3.09	-

BÖLÜM VIII

SERMAYE PİYASASI

Sermaye piyasası ve özellikle ikincil piyasa (ilk ihraçtan sonraki alım satımlar) 1978 yılında "Vergi Değişiklik Tasarıları" ile getirmek istenen ek yük tartışmalarından büyük ölçüde etkilenmiştir.

Bu tartışmalar küçük miktarda da olsa canlılık gösteren hisse senedi üzerindeki ikincil piyasayı duraklatmış ve hatta geriletmiştir.

Vergi Tasarılarının açıklanmasından sonra fiyatlarda önemli gerilemeler ortaya çıkmıştır. Bu fiyat gerilemelerinin endeks- lere yansıdığı söylenemez. Çünkü, endeksler bir yanda aracı kuruluşların "afişe fiyatlarını" yansıtmakta, öte yanda bir kuruluş "firma itibarı nedeniyle" kendi senetlerinin ikincil piyasadaki fiyatlarını değişik biçimlerde destekleme zorun- luluğunu duymaktadır.

Bu genel çerçeve içinde 1978 yılı içinde "herzaman paraya çevrilebilme" ve "faiz fiyatına ek gelir olanakları" sağla- ma koşulu ile özel sektör tahvil satabilmiştir. Özel sektö- rün 1978 yılı içindeki tahvil ihracı 1.9 milyar liradır. Bu rakam 1976 yılında 1.5, 1977 yılında 1.3 milyar lira idi. (Tablo)

TABLO 63

ÖZEL KESİME AİT TAHVİL VE HİSSE SENEDİ İHRACI

	(Milyon TL.)					
	Tahviller			Hisse Senetleri		
	1976	1977	1978	1976	1977	1978
Ocak-Mart	260.5	82.0	197.0	35.0	25.0	-
Nisan-Haziran	294.5	154.5	316.5	128.0	159.0	142.0
Temmuz-Eylül	804.0	530.0	685.0	52.5	82.0	35.0
Ekim-Aralık	197.5	616.3	776.7	75.0	184.0	195.0
Ocak-Haziran	555.0	236.5	513.5	163.0	184.0	142.0
Temmuz-Aralık	1001.5	1146.3	1461.7	127.5	266.0	230.0
Ocak-Eylül	1359.0	766.5	1198.5	215.5	266.0	177.0
Ocak-Aralık	1556.5	1382.8	1975.2	290.5	450.0	372.0

Kaynak: Meban

Buna karşın, özel sektörün hisse senedi ihracı geçen yılki rakamın altında, 372 milyon lira olarak gerçekleşmiştir.

İkincil piyasada hisse senetleri üzerindeki işlemlerdeki durgunluk 1978 yılında 372 milyon liralık yeni ihracın tamamının satılabildiği konusunda iyimser tahminde bulunmaya imkan vermemektedir. Hisse senetlerinden halka arzedilen kısmın satışıyla ilgili olarak Merkez Bankasının bilgi derleme sorumluluğu vardır. Bu sorumluluğa dayalı olarak Merkez Bankasınca herhangi bir bilgi yayınlanmadığından satış sonuçlarını değerlendirmek mümkün olamamaktadır.

1978 yılında da sermaye piyasası yoluyla ekonomiden kaynak toplamada kamunun önemli pay aldığı görülmektedir.

DPT'nin verdiği bilgilere göre Kamu kesimi tahvil ihracı yoluyla 1978 yılında 21 milyar lirayı aşkın fon toplamıştır. Bu rakamın yanında özel sektörün tahvil ihracı yoluyla topladığı 1.8 milyar liralık fon çok küçük kalmaktadır.^{1/} (Tablo 64)

TABLO 64
KAMU VE ÖZEL KESİM
TAHVİL İHRAÇLARI

	Kamu	Özel	Toplam	Genel Toplam İçinde Kamu Payı %
1971	1.450	136.5	1.586.5	91.4
1972	4.950	275.5	5.225.5	94.7
1973	6.900	648.9	7.548.9	91.4
1974	9.697	619.0	10.316.0	94.0
1975	13.000	1.430.3	14.430.3	90.1
1976	20.500	1.726.0	22.226.0	92.3
1977	28.900	1.631.8	30.532.0	94.6
1978 ^{1/}	21.212	1.857.0	23.069.0	92.0

Kaynak: DPT

^{1/} 1978 rakamları Ekim sonu itibariyledir.

Hisse senetlerinde ikincil piyasanın 1978 yılında Vergi Tasarılarından nasıl etkilendiği Nisan ayı endeks rakamlarında açık olarak görülmektedir.

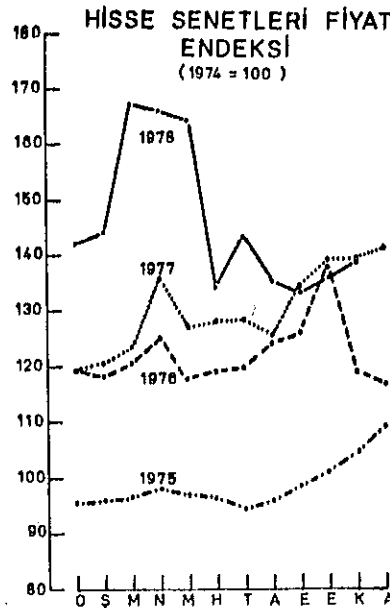
^{1/} Özel kesim tahvil ihraçları konusunda derleme yapan özel kuruluşlar ile DPT'nin rakamları arasında farklılıklar vardır.

Yalnız gene yukarıda da değinildiği gibi 1978 yılı ikincil piyasa hisse senetleri endeks rakamları, değişik nedenlerle gerçekliğini kaybetmiştir. Endeks rakamlarının "afişe alım ve satım" fiyatlarına göre hazırlanması zorunluluğu, afişe fiyatların ise gerçek alım ve satış fiyatlarını yansıtmaması ve muamele hacminin düşüklüğü ve hatta birçok senet üzerine hiç bir işlem cereyan etmemesi nedeniyle "afişe fiyatların" fiktif nitelik taşıması endeks değerlemelerinde dikkate alınması zorunlu noktalar. Örneğin (Tablo 65)de verilen endekse göre Kasım ayı fiyatları endeksi ile geçen yılın aynı ay endeks rakamları birbirine yakın görülmektedir. Gerçekte bu böyle değildir. Bu nedenle endeks rakamlarının dikkatli değerlendirilmesi gerekir.

TABLO 65

HİSSE SENETLERİ FİYAT ENDEKSİ
(Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi)
(Ocak 1974=100)

	1975	1976	1977	1978
Ocak	95.26	118.55	118.91	142.21
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76
Nisan	97.86	125.34	136.12	66.05
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71
Aralık	109.20	117.44	141.93	

DÖVİZ SORUNU - DIŞ BORÇLAR

BÖLÜM IX

FİNANSMAN GEREĞİ

Türkiye'nin yıllık toplam finansman ihtiyacı 1960-1970 döneminde 300 milyon dolayında kalmıştır. (Tablo 66)

TABLO 66

CARİ İŞLEMLER HESABI AÇIKLARI VE DIŞ BORÇ ÖDEMELERİ

(Yıllık Ortalamalar)
(Milyon dolar)

	1950/ 1955	1956/ 1960	1961/ 1965	1966/ 1970	1971/ 1975	1976/ 1978
Ticaret Dengesi Açığı	128.0	97.0	192.0	256.0	1505.0	3104.0
Cari İşlemler Açığı	143.3	96.4	179.8	180.2	446.4	2290.0
Dış Borç Ödemeleri	42.2	73.2	113.2	127.2	128.4	185.0
Toplam Finansman İht.	185.5	169.6	293.0	307.4	574.8	2475.0

Bu dönemin ikinci yarısında dış ticaret açıkları büyümüşse de görünmeyen kalemlerde meydana gelen artış cari işlemler açığının 1966/70 yılları arasında 180 milyon dolar civarında kalmasına olanak vermiştir.

1970'den sonra rakamlarda büyük değişimler meydana gelmiştir. 1971-1975 döneminde ticaret dengesi açığı yılda 1.5 milyar dolara, görünmeyen kalemlerde olumlu gelişmelere rağmen cari işlemler açığı 450 milyon dolara yükselmiştir. (Tablo 67)

TABLO 67

DIŞ TİCARET AÇIKLARI, CARİ İŞLEMLER AÇIKLARI VE DIŞ BORÇLAR

(Milyon dolar)

	Dış Ticaret Açığı	Cari İşlemler Açığı	Dış Borçlar	Borç Artışı
1970	360	171	1.929	-
1971	494	109	2.210	281
1972	678	8	2.623	413
1973	769	+484	2.843	220
1974	2.246	718	3.150	307
1975	3.337	1.880	3.927	777
1976	3.169	2.301	6.257	2.330
1977	4.044	3.385	10.823	4.566
1978(T)	2.200	1.100	14.086	3.263
Toplam	17.179	9.198		12.157

Son üç yılda ise ortalama olarak ticaret açığı yılda 3.1 milyar dolara, cari işlemler açığı 2.3 milyar dolara yıllık toplam finansman ihtiyacı ise 2.5 milyar dolara yükselmiştir.

1978 Nasıl Geçti?

Türkiye'nin ödemeler dengesinde "Genel Denge" 1978 yılında (artı) değere ulaşmış görünmektedir.^{1/}

1978	+	135	(Milyon \$)
1977	-	2.217	
1976	-	1.447	
1975	-	1.360	
1974	-	429	
1973	+	917	
1972	+	152	
1971	+	235	
1970	+	242	

Ancak "Genel Denge"deki bu artı değere ulaşma, ekonominin sıhhatе kavuştuğunun göstergesi değildir.

Çünkü Türk ekonomisi 1978 yılında (zaten düşük ithalat gerçekleştirilen bir yıl olan) 1977 yılına göre 1/4 oranında daha az ithalat yaparak, ihracat için tüm stoklarını eriterek ve borç ödemelerini askıya alarak bu sonucu sağlamıştır.

Giderler	5.625 milyon \$
İthalat	4.400
Borç Ödemeleri	475
Diğer Ödemeler	120
Rezerve ilave	400
Hata-Noksan	230
Gelirler	5.625 milyon \$
İhracat	2.200
İşçi Gelirleri	1.000
Turizm Geliri	140
Bedelsiz İthalat	110
Diğer Görünmeyenler	300
Tüm Kredi Giriş- leri	1.875

Bu tip bir dengenin, ekonomik gelişmeyi sağlaması bir yana ekonomik yapının "çarpılmasına" ne derecede etkili olduğu tartışılmalıdır.

---

^{1/} DPT, 1978 yılından itibaren Ödemeler Dengesi düzenini değiştirmiştir. Sermaye Hareketleri bölümüne, "Diğer Sermaye Hareketleri" kaleminin eklenmesi nedeniyle "Genel Denge" rakamları farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Örneğin eski düzenlemeye göre 1977 Genel Dengesi -2.620 milyon \$ iken bu rakam yeni düzenlemede -2.217 milyon \$ olmuştur.

TABLO 68
ÖDEMELER DENGESİ

	(Milyon ₺)				
	1977	1978 TÜSİAD	1979 TÜSİAD	1978 DPT	1979 DPT
CARİ İŞLEMLER					
A.Dış Ticaret					
1.İhracat(FOB)	1.753	2.200	2.450	2.250	2.750
2.İthalat(CIF)	-5.796	-4.400	-4.850	-4.500	-5.000
Dış Ticaret Dengesi	-4.043	-2.200	-2.400	-2.250	-2.250
B.Görünmeyen Kalemler					
1.Dış Borç Faiz Ödemeleri	- 320	- 225	- 615	- 375	- 795
2.Turizm ve Dış Seyahat	- 64	140	175	140	200
3.İşçi Gelirleri	982	1.000	1.000	975	1.100
4.Kâr Transferleri	- 116	- 70	- 75	- 58	- 75
5.Proje Kredileri Hizmet Öde.	- 60	- 50	- 50	- 45	- 45
6.Diğer Görünmeyenler	224	300	350	310	350
Görünmeyen Kalemler Dengesi	646	1.095	785	947	735
C.Enfrastrüktür ve Off-Shore Gelirleri	12	5	15	3	15
Cari İşlemler Dengesi	-3.385	-1.100	-1.600	-1.300	-1.500
SERMAYE HAREKETLERİ					
1.Dış Borç Ödemeleri	- 214	- 250	- 450	- 440	- 790
2.Özel Yabancı Sermaye	67	175	80	175	80
3.Proje Kredileri	499	450	600	500	900
4.Bedelsiz İthalat	103	110	120	100	100
5.Program Kredileri	3	150	250	360	300
6.Diğer Sermaye Hareketleri	710	600	600	622	735
Sermaye Hareketleri Dengesi	+1.168	+1.235	+1.200	1.317	1.325
Genel Denge	-2.217	+ 135	- 400	17	- 175
REZERV HAREKETLERİ(- =Artış)	566	- 400	-	-	-
ÖZEL ÇEKİŞ HAKLARINDAN KULLANMA	-	194	175	233	175
KISA VE ORTA SÜRELİ SERMAYE HAREKETLERİ	2.284	300	425	-	-
NET HATA VE NOKSAN	633	- 229	- 200	- 250	-

Çünkü, sınırlı ithalat olanaklarının "ekonomik olmayan" biçimde ekonomiye kullanılması, ekonomi için yararlı malların ithali yerine, çok kere gereksiz ithalata imkan vermektedir.

1977 yılında başlayan ve 1978 yılında ciddiyet kazanan gelişmeler karşısında, toplam ithalat içindeki yatırım malları, makine ve teçhizat ile yatırım malları girdileri payı büyük ölçüde gerilemiştir.

1979 Nasıl Geçer?

Ekonominin bir normal, bir de asgari ithalat gereği vardır. Normal ithalat gereği, ekonominin sıhhatli büyümesini sağlayacak olan ithalatı ifade eder.

Türkiye düzeyinde bir Milli Geliri ve kişi başı geliri olan ülke için normal ithalat gereği 10 milyar \$'dır. (Bu düzeydeki bir ülkenin 10 milyar \$'lık ithalata karşı normal ihracat gelirinin de en az 8 milyar \$ olması gerekir.)

Ancak 10 milyar \$'lık ithalat ve rasyonel bir ekonomi politikası, ekonomik yapıdaki bozukluğu düzeltecek, ihracatın yapısını değiştirecek ve ekonominin gereklerinin çok arkasında kalan alt yapı açığını kapatabilecek ekonomi politikası uygulamasına imkan verebilir.

Bir de asgari ithalat gereği vardır. Bu asgari ithalat gereği yapısal bozukluğun daha da çarpıklaşması, alt yapı açığının daha da büyümesi, ekonomik gelişmenin durması pahasına, "yıllı kurtarmak" için gerekli ithalatı ifade eder.

Asgari ithalat gereğinin "dar rakamları arasında sıkışıldığında" mutlaka ekonomi için en yararlı ithalatın yapıldığı da söylenemez. Burada, "kıtlik ekonomisinin kuralları" işler. En yararlı yerine, en kârlı mallar ithal edilebilir. Hiçbir tayınlama ve sınırlama bunu önleyemez.

Onun için önemli olan "normal ithalat" sistemini işletecek koşulların sağlanmasıdır.

1979 Yılında "normal ithalat" sistemi işlemeyecek, ve "asgari ithalat" için "bürokratik tayınlama" uygulaması sürdürülecektir. Bunun yanında "kendi imkanını kendileri yaratanların" ne konuda olursa olsun ithalat yapmalarına izin verilmeye devam olunacaktır.

1979 yılı için ekonominin sektörel faaliyetlerine dayalı mal girdileri incelenerek hesaplanmış bir asgari ithalat gereği tahmini diğer sayfada verilmiştir.^{1/}

---

^{1/} Bu tahmin TSKB için Nuran Uras tarafından yapılmış 1979 yılı ithalat gereği araştırmasının sonuçlarını yansıtmaktadır.

Akaryakıt	1.630 milyon \$
Gübre	258
Demir çelik	662
İlaç ve boya	350
Dokuma sanayii	
hammadde, ara malı ve	
makinaları	250
Makinalar	900
Otomotiv sanayii	
aksam ve parçaları	350
Plastik ve sentetik	
kauçuk	150
Diğerleri	350
Toplam	4.900
Bedelsiz ithalat	100
Genel Toplam	5.000

TÜSİAD Araştırma Grubu 1979 yılı ödemeler dengesi tahmininde ithalat gerçekleşmesini 4.850 milyon dolar olarak asgari düzeyde almıştır. (Tablo 68)

Bu varsayımdan hareketle TÜSİAD'ın 1979 yılı ödemeler dengesi tahmini ana kalemler itibariyle şöyledir:

Giderler	6.240 milyon \$
İthalat	4.850
Borç Ödemeleri	1.065
Diğer Ödemeler	125
Hata-Noksan	200
Gelirler	6.240 milyon \$
İhracat	2.450
İşçi Geliri	1.000
Turizm Geliri	175
Bedelsiz İthalat	120
Diğer Görünmeyenler	350
Tüm Kredi Giriş- leri	2.145

Bu özet ödemeler dengesi tahmini gösteriyor ki, ekonominin 1979 yılında (hiç de iyi bir yıl olmayan) 1978 düzeyini koruyabilmesi için bile 1978'den daha fazla (genel anlamda hertürlü) dış kredi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Unutulmaması gereken nokta, 1979 yılı için yukarıda verilen ödemeler dengesi tahmininin 1978 yılındaki ekonomi politikası uygulamalarının devamı varsayımına dayandığıdır.

Bu çemberin kırılması, ancak "ciddi-cesur" ekonomi politikaları uygulamasına 1979 yılı içinde geçilmesi ile mümkün olabilir.

1979 Yılına Devreden Tarımsal Ürün Stoku

Türkiye 1978 yılına kabaca aşağıda belirtilen tarımsal ürün stoku ile girmiş idi:

	<u>Bin Ton</u>	<u>\$/Ton</u>	<u>Toplam Değeri</u> <u>Milyon \$</u>
Buğday	1.000	100	100
Pamuk	350	125	438
Tütün	95	320	<u>304</u>
			842

Bu üç ürün stokunun ihracat değeri yaklaşık 842 milyon \$ olarak hesaplanıyordu.

1978 Yılı içinde Türkiye bu üç üründe ihracat geliri gerçekleşmesi olarak yaklaşık aşağıda gösterilen sonucu almıştır:

	<u>Bin Ton</u>	<u>Milyon \$</u>
Buğday	800	80
Pamuk	250	320
Tütün	58	<u>180</u>
Toplam		580

1979 Yılında ise ihracat mümkün tarım ürünleri stoğu ve tahmini ihracat değerleri şöyledir:

	<u>Bin Ton</u>	<u>\$/Ton</u>	<u>Toplam Değeri</u> <u>Milyon \$</u>
Buğday ^{1/}	2.500	120	300
Pamuk	120	1.400	170
Tütün ^{2/}	70	3.000	210
Fındık	50	2.300	115
Zeytinyağı	120	1.100	132
Kuru Üzüm	30	1.300	<u>39</u>
			966

Buğday pazarlamasının güçlüğü, tütün pazarlamasındaki sorunlar, kolay satılabilen pamuk ürününde stokların düşük olması ve satılabilir diğer ürünlerin niteliği dikkate alınır, 1979 yılına devreden tarım ürünleri stoğunun ihracat geliri konusunda ortaya koyduğu imkanların genellikle bir yıl önceki stok durumuna göre daha az cazip koşullar gösterdiği anlaşılır.

1/ Liman kapasitesi buğday stoklarının ihracatını sınırlayan en önemli faktördür. Ayrıca 1979 yılı için ikili ticaret anlaşmaları nedeniyle önemli miktarda buğday bağlantısı mevcuttur.

2/ Gerçek tütün stoku 200 bin tondur. Fakat ihracat edilebilir nitelikteki tütün miktarı 70 bin ton olarak hesaplanmaktadır.

1979 Yılına Etkileyecek Kapasite Sorunu

Ödemeler dengesiyle ilgili değerlemelerde "ekonomi politikası uygulamasındaki hatalara" dayalı yükün bertaraf edilmesi halinde ortaya çıkabilecek alternatif değerlerin de dikkate alınması, değerlemelerde gerçekçi yaklaşımlara imkan verebilir.

1. Türkiye'de demir çelik'de, gübre'de, alüminyum ve bakır'da ve petro kimya'da kullanılmayan kapasitelerin devreye sokulması yaklaşık 900 milyon \$'lık bir ithal ikamesi sağlayabilir.
2. Değişik KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsleri) kapasitelerinin tam olarak değerlendirilmesi, ithal ikamesi ve ihracat geliri olarak 500 milyon \$ dolayında katkı sağlayabilir.
3. Gerçekçi bir döviz kuru uygulaması halinde işçi döviz girişi-lerinde en az 500 milyon \$'lık bir artış sağlanabilir.
4. Özellikle son iki yıldır, Türkiye'nin transfer zorlukları, ithalatın dolaylı yollardan finansmanı veya kredili ithalat ile ithalat fiyatına eklenen anormal risk primleri nedeniyle Türkiye'nin dış alımlarına % 23 dolayında fazla fiyat ödediği iddia edilmektedir.^{1/}

Başka bir anlatım ile, Türkiye'nin "döviz kasasının" işlerlik kazanması, "kredi itibarının" normal hale gelmesinden sonra, "peşin alım" için dünya pazarına çıkılması halinde, bugün gerçekleştirilen alımların % 23 daha ucuz fiyatla gerçekleştirilmesi söz konusudur.

Bunun anlamı ise (petrol, kimya ürünleri, makine ve hammadde-ler itibarıyla yapılan toplam dış alımlar) aynı ithalatı peşin fiyatla 1 milyar \$ daha ucuza yapabilme imkanındır.

Bütün bu olanakların eklenmesi Türk ekonomisinin bir başka gizli potansiyelini ortaya koymaktadır:

Demir Çelik	350 bin \$	
Gübre	250	
Alüminyum-Bakır	200	
Petro-Kimya	100	
İthal ikamesi		900
KİT'lerin verimli çalışması ^{2/}		500
İşçi Gelirinde Artış		500
Peşin dış alım nedeniyle, aynı miktar ithalata daha az ödeme yapılması nedeniyle sağlanacak tasarruf (Yaklaşık % 23)		1.000
Yaklaşık Toplam		2.900

1/ Bu görüş Sanayici Jak Kamhi tarafından geliştirilmiştir.

2/ KİT'lerde kullanılmayan kapasitelerle ilgili bilgi ilgili bölümde verilmiştir.

1978 Yılı Nasıl Denkleşti?

"Ödemeler Dengesi", yıl içindeki genel döviz dengesini gösterir. Fakat "döviz kasasının" nasıl denkleştiğini açık olarak göstermez. Türk ekonomisinin 1978 yılında Döviz Gelir / Gideri (Tablo 69)da özetlenmiştir.

Bu tabloda görölen ihracat geliri (yıl içinde ihracattan fiilen Türkiye'ye intikal eden döviz), ithalat gideri ise (yıl içinde ithalat için fiilen Türkiye'den çıkan döviz) gösterir.

TABLO 69
1978 YILI DÖVİZ GELİR/GİDERİ

	(Milyon ƒ)
<u>Döviz Giderleri</u>	<u>4.133</u>
İthalat(Döviz Transferi) ^{1/}	2.750
Borç Ödemeleri ^{2/}	1.221
Kâr Transferleri	70
Proje Kredileri Hizmet Ödemesi	50
Diğer Ödemeler	42
<u>Rezerv Artışı</u>	<u>400</u>
<u>Döviz Gelirleri</u>	<u>4.533</u>
İhracat (Döviz Geliri)	1.850
İşçi Gelirleri	1.000
Net Turizm Geliri	140
Görünmeyen İşlemler	300
NATO - Off Shore	5
Yeni Borçlanma	1.183
Diğer Gelirler	55

1/ İthalat finansmanı (Tablo 70)dedir.

2/ Borç Ödemeleri (Tablo 76)dadır.

Tabloda dikkat edilmesi gereken başka bir bölüm de, borç gelir/gideri rakamlarıdır.

Yeni borçlanma rakamı, proje ve program kredileri olarak yıl içinde fiilen kullanılan tüm imkanları yansıtmaktadır. Fakat çok kere burada görölen miktarlar, borç ödemesi kalemi içinde de yer almıştır. Örneğin 1978 yılında IMF'den 237 milyon dolar imkan sağlanmış, fakat aynı yıl IMF'e 61 milyon dolar borç ve faiz ödemesi yapılmıştır. Bu iki rakam döviz gelirleri ve döviz giderleri arasında tam olarak yer almaktadır.

Yukarıda da açıklandığı gibi 1978 yılında Türkiye 4.4 milyar \$'lık ithalat yapmıştır. Fakat bu ithalatın bir kısmı döviz gerektirmeyen ithalattır. Bunun miktarı ve dağılımı (Tablo 70)de gösterilmiştir.

TABLO 70
1978 YILI İTHALAT FİNANSMANI

	(Milyon \$)
<u>Toplam İthalat</u>	<u>4.400</u>
Döviz Gerektirmeyen İthalat	625
İkili Anlaşmalar	60
Enfrastrüktür İthalatı	15
Özel Yabancı Sermaye	25
Proje Kredileri İthalatı	415
Bedelsiz İthalat	110
Döviz Gerektiren İthalat	<u>3.775</u>
Liberasyon	3.050
Tahsisli Mallar	725

Döviz gerektiren 3.775 milyon \$'lık ithalat için yapılan döviz transferi ise 2.750 milyon \$'dır. Kalan 1 milyar dolarlık kısım kredi ile karşılanmıştır. (Tablo 71)

TABLO 71
1978 YILI DÖVİZ GEREKTİREN
İTHALATIN FİNANSMAN KAYNAKLARI

	(Milyon \$)
<u>Döviz Gerektiren İthalat</u>	<u>3.775</u>
Döviz Transferleri	2.750
- Merkez Bankası	1.100
. Liberasyon	600
. Tahsisli	210
. Kota Dışı ^{1/}	220
- Özel Bankalar	1.650
. Liberasyon	1.580
. Tahsisli	50
. Kota Dışı ^{1/}	20
Ek Borçlanma	<u>1.025</u>
- Kabul Kredisi ^{2/}	400
- Mal Mukabili	625

^{1/} Kota dışı ithalat savunma ihtiyacı için yapılan ithalatı kapsar.

^{2/} 1978 yılında kabul kredisi ile 900 milyon \$'lık ithalat yapılmış, yıl içinde bu ithalatın 500 milyon \$'lık kısmı ödenmiş, 1979 yılına 400 milyon \$ borç devredilmiştir.

İthalat Transferleri

1977 yılı sonunda Merkez Bankasında transfer bekleyen ithalat bedelleri toplamı:

- 2.417.2 milyon dolar idi.

1978 Yılı Mart ayı başında devalüasyon gerçekleştirildiği günlerde bu miktar:

- 2.545.0 milyon dolara ulaşmıştı.

1 Mart 1978 günü Türk Lirası'nın ABD doları karşısındaki değerinin 19.25 liradan 25 liraya düşürülmesi üzerine, o tarihte Merkez Bankası'nda bekleyen 2.545.0 milyon dolarlık ithalat istemi için yaklaşık 14.630 milyon liralık kur farkının Merkez Bankası'na yatırılması öngörülmüştü. Özellikle özel kesim ithalatçıları tarafından itiraz konusu edilen kur farkları sorunu, ithalat transferlerinin açılacağı izleniminin verilmesi ve taksitlere bağlanması sonucu belirli bir çözüme bağlanmıştı.

Mart ayı başında gerçekleştirilen devalüasyon sonrasında Merkez Bankası'na kur farkı olarak talep edilenin yaklaşık % 85'i, 12 milyar lira yatırılmıştır.

Fakat devamlı transfer bekleyişi yıl içinde hızlanamamış ve yıl sonunda bekleyen transferler:

- 2.850.0 milyon dolara ulaşmıştır.

70 Milyar TL. transfer bekleyişi içinde Merkez Bankası'nda bulunmaktadır.

1978 yılı içindeki ithalat transferleri, gerçekleştirilen ithalata göre geçen yılki düzeylerde seyretmiştir:

TABLO 72

İTHALAT TRANSFERLERİ

(Milyon \$)			
	Fiili İthalat (1)	Transfer (2)	2/1 (3)
1976	5.128	4.100	% 79
1977	5.796	3.231	% 55
1977(10)	4.869	2.868	% 59
1978(10)	3.570	2.256	% 63

1978 yılındaki önemli bir gelişme ithalat transferlerinde ticaret bankalarının giderek daha etkin olmalarıdır. Döviz pozisyonu tutmaya yetkili ticaret bankalarına, topladıkları dövizin belli bölümünü doğrudan veya kabul kredisi işlemlerinde kullanma imkanının tanınması nedeniyle döviz gelirlerinin büyük kısmı Merkez Bankasının kontrolünden çıkmış, ticaret bankalarıyla toplanmaya başlamıştır.

Aşağıdaki tablo bu gelişmeyi açık şekilde vurgulamaktadır:

TABLO 73
İTHALAT TRANSFERLERİ
(Ocak - Ekim)

	(Milyon ₺)		
	Merkez Bankası	Ticaret Bankaları	Toplam
1977	2.219	649	2.868
1978	928	1.328	2.256

İthalat bedellerinin (mal mukabili kredi ve kabul kredisi) ile karşılanması şeklinde ortaya çıkan uygulamanın 1978 yılında da önemini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

1978 yılının ilk aylarında toplam ithalatın % 86'sının (mal mukabili ve kabul kredisi) ile gerçekleştirilmesi ilginçtir. Bu oran yılın sonlarına doğru % 60'a düşmüştür.

Bilindiği gibi (kabul kredileri) belli bir süre sonra ticaret bankalarının topladıkları dövizler ile tasfiye edilmektedir.

İthalatta ekonominin olumsuz gelişmesine rağmen mal mukabili ithalat gerçekleştirmelerinin gerek miktar ve gerekse oran olarak büyüklüğü ilginçtir. (Tablo 74)

TABLO 74
TOPLAM İTHALATTA MAL MUKABİLİ
VE KABUL KREDİLİ İTHALATIN PAYI
(Ocak-Ekim)

	(Milyon ₺)		
	Mal Mukabili	Kabul Kredili	Toplam İthalatda Payı
1976	1.653	147	% 36
1977	2.164	710	% 50
1978	1.250	818	% 58

BÖLÜM X
DIŞ BORÇLAR

1978 Yılında Borç Kullanımı/Borç Ödemeleri^{1/}

1978 Yılı ülkede en çok beklenen "dış kredi" olmuştur. Dış kredi bekleyişleri, ekonomik ve sosyal bir çok önemli gelişmenin unutulmasının, ikinci plana atılmasının nedenini teşkil etmiştir.

Türkiye tüm kuruluşlarıyla 1978 yılını "dış kredi" peşinde koşmakla geçirmiş, tüm iç ve dış politika gelişmeleri "dış kredi"ye göre yönlendirilmiştir.

1978 yılının "dış kredi" bekleyişleri şöyle özetlenebilir:

1. Yeni Hükümet, yurt dışındaki işçilerin gerek daha fazla işçi tasarrufu göndermek ve gerekse birikmiş tasarruflarını "işçi şirketlerinde" değerlendirmek suretiyle kendisine destek olacağı inancıyla işe başlamıştır. Bir başka inanış "bilezik formülü" diye ortaya atılmıştır. Türkiye Hükümeti ucuz işgücü ile "Batı'nın teknolojisini çebedecek, Arab'ın petrol parasını da Türkiye'de yatırıma yönltecek" böylece döviz sorununu çözecek idi. Bu inanışın gerçekçi olmadığı 12 aylık uygulamada tek bir örneğinin bile sözkonusu edilmemiş olmasıyla anlaşılmıştır.
2. 1978 Yılı başında, IMF ile ilişki kurulmadan İskandinav Ülkeleri ve Federal Almanya'dan önemli miktar taze para temin edilerek durumun düzeltilebileceği inancı ile değişik girişimler yapılmıştır.
3. İskandinav Ülkeleri ve Federal Almanya'dan beklenen ilgi görülmeyince Sosyalist Blok'a dahil ülkelerle ikili ilişkilere ağırlık verilmiş fakat kısa sürede bu ilişkilerde karşı tarafın amacının genellikle Türkiye'ye daha fazla mal satmak olduğu anlaşılmıştır.

---

^{1/} Bu bölüm büyük ölçüde iktisatçı Uluç Gürkan ve ANKA Ekonomik Haberler Bülteni için çalışan arkadaşlarının özel gayretleriyle derlenen bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Borçlar konusunda Merkez Bankası tam bilgi verememektedir. Tüm bilgilerin Merkez Bankasında bulunmasına rağmen, Merkez Bankası'nın yeni yönetimi Türkiye'nin borçlarının hesaplanması ve takibi işini 200 bin \$ karşılığı bir yabancı bankaya ihale etmiştir. Borçlar bu bankaca izlenip tesbit edildikten sonra Merkez Bankasınca açıklanacaktır.

Maliye Bakanlığı, ancak Merkez Bankasınca verilen bilgileri değerlendirme durumundadır.

Bütün bu nedenlerle, bu çalışmada yer alan ve özel çabalarla derlenen borç rakamlarının "gerçeğe en yakın" bilgiler olduğuna inanılmaktadır.

4. Türkiye'ye yakın olduğu bilinen bazı İslam ülkelerinin mali desteklerinin beklenen ölçülere varamayacağı görülmüştür.
5. Bütün bunlardan sonra "yeşil ışık" temini amacıyla IMF'i memnun edecek uygulamalara girilmiştir.
6. "IMF"e verilen iyi niyet mektubunun Türkiye'nin "kredi itibarını" eski haline getirmeye yeterli olacağı inancıyla dünya para piyasalarının tüm borçları erteleyip, "taze para"yı hemen vereceklerine ilişkin "iyimser bekleyişler" başlamıştır.
7. Bu arada iki hata yapılmış, yıllardır işlemeyen "Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu" tekrar canlandırılarak, tüm borçlu ülkelerin bu örgüt içinde Türkiye'nin karşısına bir birlik olarak çıkmalarına bizzat Türkiye tarafından imkan hazırlanmıştır. İkinci hata ile dağınık alacaklı bankaların da birleşmelerine ve Türkiye'nin karşısına birlik halinde çıkmalarına imkan verilmiştir.
8. Türkiye bir de "dünyada yeni bir yer arayışı" denemesine girişmiş, Bağlantısız Ülkeler'e "Üçüncü Dünya'ya" katılmakla kredi sorununu çözebileceğini bir süre ümit etmiştir. Türkiye'nin bu girişimine bir yanda Üçüncü Dünya ülkeleri ilgi gösterirken, öte yanda bu fikrin öncülerinin de bir süre sonra konuyu unuttukları görülmüştür.
9. Bu arada bir de "Sosyalist Enternasyonal" denemesi geçirilmiştir.
10. Gerçekçi olmayan, iyimser bekleyişlere dayalı çabalar sonuç vermeyince konuya politik yaklaşımlarla çözüm aranmış, doğrudan kredileme ile hiçbir ilişkisi olmayan Hükümetler'e, Uluslararası Kuruluşlara taze para talebiyle başvurulmuştur. (Büyük ülkelerin hükümetleri doğrudan para veremez. NATO, OECD, AET gibi örgütlerden para gelemez. Sadece "tavsiye ve iyi niyet" mesajları gelir.)
11. Bu arada bir de "Kuzey Komşumuz"un olanakları zorlanmış, fakat bu kaynağın da "proje kredileri dışında" bir şey sağlayamayacağı görülmüştür.
12. Tekrar İskandinav Ülkeleri kaynakları denenmiş klasik "iyi niyet" ve ne olduğu belirsiz "Acil Yardım Fonu" önerisi dışında bir sonuç alınamamıştır. (Bazı gerçekleri unutmak hatalı girişimlere neden olmaktadır. 1963-1977 yılları arasında İskandinav Ülkelerinin Yardım Konsorsiyumu çerçevesinde Türkiye'ye verdikleri toplam program kredisi sadece 8.5 milyon dolardır.)
13. Yılın son günlerinde yeniden ülkeye gelen IMF Heyetinden ümit kesilince Merkez Bankasının yeni yönetimi, IMF gerçeğini bir yana itip ABD Bankalarından 600 milyon \$ taze para bulmak ümidiyle ABD'ne gitmiş ve bir sonuç alamadan dönmüştür.

Unutulmamalıdır ki bütün bunlar 12 ay içindeki "denemelerin" özeti-
dir.

Bu denemeler 1979 yılı başında Türkiye'de bazı gerçeklerin anlaşıl-
mış olmasını gerektirmektedir:

1. Politik ilişkiler ile kredi ilişkileri ayrı şeylerdir.
2. Krediyi verecek kuruluşlar "finansman kuruluşlarıdır". Finans-
man kuruluşlarının bir ülkeye kredi verebilmeleri için temel
koşul o ülkenin "kredi itibarı"na sahip olmasıdır.
3. Kredi itibarı , "borç miktarı" ile ilişkilidir. Fakat bir
ülke ağır borç yükü olduğu halde gene de "kredi itibarı"nı
koruyabilir. Bunun koşulu, "ağır bor yükünü" giderek azal-
tacak ve ekonomisini "kurtaracak" bir ekonomik planı-prog-
ramı ortaya koyup bunu başarılı şekilde uygulama becerisi-
ni ispat etmesidir.
4. Türkiye "başkalarını memnun etmek", "IMF'den yeşil ışık"
almak için bazı temel ekonomik kararları almak zorunda
değildir. Türkiye ekonomisini "düze" çıkarmak için ne yap-
ması gerekiyorsa, "akılcı olarak" onları yapmak zorundadır.

Türkiye bu tip ciddi "ekonomiyi kurtarma planını-programını-
bütçesini" ortaya koyar ve ciddi ve cesur uygulamaya başlar
ise, "kredi itibarına" tekrar kavuşur. Dış finansman kuruluş-
ları ile normal ilişkileri başlar, IMF kendiliğinden "yeşil
ışık" yakar.

5. IMF'in "yeşil ışık" yakması da Türkiye'de abartılan bir ko-
nudur. IMF, bir ülkenin ekonomisini o ülke hangi ekonomi po-
litikalarını uygulamak istemiş, buna karşı ne yapmış ve han-
gi sonuçlar elde edilmiş, bunları bir rapor ile tesbit eder.
Uygulama başarılı ise bu başarıyı belgeler. Uygulama başarı-
sız ise raporda bu belirtilir. IMF Raporlarında başarının
belgelenmesi "yeşil ışık" diye adlandırılmaktadır. Demek ki
"yeşil ışığın yanması" için ekonomide bir başarının olması
gerekir. "Yeşil ışığın"yanmamasının suçunu IMF'de değil,
ekonomideki başarısızlıklarda aramak gerekir.

1978 yılında dış borçlarla ilgili olarak Türkiye'nin 4 önemli bek-
leyişi var idi:

1. 1978 Yılı'nı kurtarmak için "acil ithalat"ın finansmanını temin
edecek düzenlemeler.
2. 500 milyon \$ taze para temini
3. 200'ü aşkın bankaya olan 2 milyar \$'ı aşkın kısa vadeli borcun
ertelenmesi
4. Özellikle Batı ülkelerine olan garantili ve garantisiz ithalat
borçlarının ertelenmesi

Türkiye, 1978 yılını kurtarmak için yaklaşık 1.183 milyon \$ kredi bulabildi. (Tablo 75)

TABLO 75

1978 YILINDA YENİ BORÇ KULLANIMI

	(Milyon \$)
<u>Toplam Yeni Borçlanma</u>	<u>1.183</u>
Uluslararası Kuruluşlar	289
IMF	237
EIB (Avrupa Yatırım Bankası)	32
Konsorsiyum	20
IBRD (Dünya Bankası)	150 ^{1/}
Banka Kredileri	632
Banker Kredileri	42
DÇM (Yeni Giriş)	340
Döviz Tevdiatı	250
Diğer Krediler	112
Özel Kaynaklı	12
Libya Kredisi	100
Petrol Kredilerinden Yeni Kullanım ^{2/}	115
Irak Kredisi	20
Libya Kredisi	80
İran Kredisi	15
Diğerleri	35
(İthalat için değişik kaynaklardan sağlanan program kredileri)	

1/ Dünya Bankası kredisi yıl içinde kullanılamadığından toplama dahil edilmemiştir.

2/ Yıl içinde sağlanan petrol kredilerinin büyük kısmı re-finansman niteliği taşıdığından ancak yıl için kullanımlar tabloya alınmıştır.

Gerçekte 1978 yılı içindeki yeni borçlanmaların yaklaşık olarak o yıl içindeki borç ödemelerini bile karşılamayacak büyüklükte olduğu görülmektedir.

Çünkü Türkiye, borç ana parası ve taksidi olarak 1978 yılında 1.221 milyon \$ ödemiştir. Ve unutulmamalıdır ki bu ödemeler, kısa ve orta vadeli borçların dondurulmasına rağmen yapılması "zorunlu asgari ödemeler"dir. (Tablo 76)

TABLO 76
1978 YILINDA BORÇ ÖDEMELERİ

	(Milyon \$)
<u>Toplam Borç Ödemeleri</u>	<u>1.221</u>
<u>Devlet Borcu</u>	<u>600</u>
<u>Faiz Ödemeleri</u>	<u>360</u>
- Merkez Bankası	310
. Devlet Borcu	155
. Özel Kaynaklı	40
. Banker Kredisi	65
. DÇM	46
. Döviz Tevdiat	4
- Özel Bankalar	40
. Özel Kaynaklı	0.2
. DÇM	39.8
. Döviz Tevdiat	-
<u>Ana Para Ödemeleri</u>	<u>240</u>
- Merkez Bankası	230
. Devlet Borcu	150
. Özel Kaynaklı	80
- Özel Bankalar	10
. Özel Kaynaklı	10
<u>Uluslararası Finansman Kuruluşları</u>	<u>221</u>
- U.Ödemeler Bankası (BIS)	160
- U.Para Fonu (IMF)	61
<u>Banka Kredileri</u>	<u>400</u>
- Banker Kredisi	110
. Merkez Bankası	110
- DÇM Hesapları	200
. Merkez Bankası	197
. Özel Bankalar	3
- Döviz Tevdiat	90
. Merkez Bankası	45
. Özel Bankalar	45

Değişik Nitelikteki Kredi Anlaşmaları

1978 Yılı içinde Türkiye değişik nitelikte krediler sağlayabilmiştir. Bu krediler genellikle 3 grupta toplanabilir:

- Program kredisi anlaşmaları
- Karşılıksız yardım anlaşmaları
- Petrol kredisi anlaşmaları

Program kredisi anlaşmalarının gerçek anlamıyla "para kullanımında borçluya serbesti" tanınması esastır. Fakat 1978 yılında Türkiye'nin sağladığı program kredilerinin büyük kısmı şartlı kredilerdir. IMF'den sağlananlar hariç, hepsi belli malların ve genellikle belli ülkelerden ithali koşulunu taşımaktadır.

Tüm yıl beklenen 150 milyon \$'lık Dünya Bankası kredisinin yıl içinde kullanımı imkanı sağlanamamıştır. (Tablo 77)

TABLO 77
PROGRAM KREDİSİ ANLAŞMALARI-1978

	Anlaşma Tarihi	Tutar (Milyon \$)	Faiz (Yüzde)	Ödemesiz Süre	Ödeme Süresi	Açıklama
<u>Hükümetten Hükümete</u>						
1. F.Almanya	7 Nisan	23.8	2.00	10 yıl	30 yıl	İthalat
2. Avusturya	11 Ağustos	16.6	7.60	-	2 yıl	İthalat
3. Romanya	11 Eylül	240.0	7.50	1 yıl	1-7 yıl	Kamu-Özel İthalat
4. D.Almanya	-	50.0	-	-	-	İthalat
5. A.B.D.	5 Aralık	50.0	8.75	3 yıl	10 yıl	İthalat
		380.4				
<u>Uluslararası Kuruluşlardan</u>						
1. IMF	24 Nisan	90.0 ^{1/}	-3/	-3/	-3/	Kayıtsız
2. IMF	24 Nisan	360.02 ^{2/}	-3/	-3/	5 yıl	Kayıtsız
3. İslam Kal.B.	22 Temmuz	16.3	-4/	15 ay	21 ay	Belirli Mallar İthalatı
4. Dünya Bankası	8 Kasım	150.0	7.35	4 yıl	17 yıl	Belirli Mallar İthalatı
5. İslam Kal.B.	30 Kasım	9.6				Fuel-Oil
Toplam		625.9				
<u>Para Piyasalarından</u>						
1. Bankalar ^{5/}	2 Mayıs ^{6/}	100.0	LIBOR	2 yıl	5 yıl	Kayıtsız
Toplam		100.0				
GENEL TOPLAM		1.106.3 ^{8/}				

1/ Telafi Edici Finansman Kolaylığı (İhracat gerilemesine karşı)

2/ "Stand-by" kredisi

3/ Fon'un kararına göre bir bedel ödenecektir.

4/ Faiz yoktur, ancak bu kredi ile Azot Sanayii tarafından ithal edilecek gübrenin tonu başına 2.20 dolar masraf ödenecektir.

5/ Libya Arap Dış Bankası'nın garantisiyle bir bankalar grubu.

6/ Libya ile yapılan anlaşma tarihi. Kredi anlaşması Ağustos'da imzalandı, para Eylül'de geldi.

7/ LIBOR altı ayda bir belirlenecek. LIBOR üzerinden ödenecek ek faiz, ilk iki yıl % 0.75, son üç yıl % 0.875 olacak.

8/ 1978 yılı içinde 450 milyon \$'lık kısmı kullanılmıştır.

Karşılıksız yardım anlaşmaları Norveç ile yapılmıştır. Sembolik miktardadır. (Tablo 78)

TABLO 78
KARŞILIKSIZ YARDIM ANLAŞMALARI-1978

	Anlaşma Tarihi	Tutar (Milyon \$)	Faiz (Yüzde)	Ödemesiz Süre	Ödeme Süre	Açıklama
Norveç	28 Haziran	0.4	-	-	-	Fizibilite etüdüleri için hibe
		3.0	-	-	-	Borçların silinmesi
Toplam		3.4				

Petrol anlaşmaları ise, 1978 yılında ülkenin petROLSÜZ kalmasını sağlayan gerçekten başarılı girişimlerdir. Tablo 79)

TABLO 79
PETROL KREDİSİ ANLAŞMALARI-1978

	Anlaşma Tarihi	Tutar (Milyon \$)	Faiz (Yüzde)	Ödemesiz Süre	Ödeme Süre	Açıklama
Libya	25 Mayıs	347.0	LIBOR +0.75		5 yıl	Petrol projesi
İran	5 Temmuz	150.0	6.00		1 yıl	İpraş'ın petrol alımı
Irak	24 Ağustos	337.6	(Koşullar taraflar arasında mektup değişimiyle saptanacak.)			Petrol borcu finansmanı
Fran./Renault	15 Aralık	135.0				Refinansman
Toplam		969.6				

Borç Erteleme Çalışmaları

1978 Yılı sonuna kadar borç erteleme çabalarında:

- DÇM Borçlarının ertelenmesi konusunda ilgili bankalarla prensipler konusunda kısmen de olsa anlaşmaya varılmış,
- OECD Ülkelerinin garantili ticari alacakları konusundaki temel anlaşma çerçevesinde hemen tamamı ile ikili erteleme anlaşmaları imzalanmıştır.

Borç erteleme çalışmaları 3.783 milyon \$'lık bir toplam borç esaslı üzerinden yürütülmüştür.

Türkiye, 3.783 milyon dolarlık dış borcunun ertelenmesi karşılığında, 1978-1985 yılları arasında toplam 1.367 milyon dolarlık ek faiz ödemesi yapacaktır. Bu arada, ertelenen borçların ana para ödemeleri de, 1982 yılında yoğunlaşarak 1985 yılına kadar tamamlanacaktır. (Tablo 80)

Türkiye'nin diğer sayfalarındaki tablolarda gösterilen 3.783 milyon dolarlık erteleme programı, 2.407 milyon dolarlık Döviz Çevrilebilir Mevduat Hesapları ile 426 milyon dolarlık banker kredisi borcu, 250 milyon dolarlık OECD ülkeleri garantili ticari borçları kapsamaktadır. Ertelleme kapsamındaki borçların DÇM hesaplarına ait 720 milyon dolarlık bölümünün süresi, 1979 ve 1980 yıllarında dolmaktadır. Buna karşın, 1978-1980 yıllarında ertelenen borçlarla ilgili olarak 285 milyon dolarlık ana para, 643 milyon dolarlık da ek faiz ödemesi yapılacaktır.

Ertelenmesi öngörülen borçların ana para ödemeleri 1982 yılında yoğunlaşarak 909 milyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşacaktır. 1983 yılında 847, 1984 yılında 777, 1985 yılında ise 712 milyon dolar ödenecektir.

Ek faiz ödemeleri ise 1979 yılında en yüksek değerine ulaşacaktır. 1979'da 294 milyon dolarlık ek faiz ödemesi yapıldıktan sonra, 1980'de 280 milyon dolarlık, 1981'de 261 milyon dolarlık, 1982'de 206 milyon dolarlık ödeme yapılacaktır. Ek faiz ödemeleri 1983-1985 yıllarında daha da azalarak, sırasıyla 136 milyon dolar, 74 milyon dolar ve 47 milyon dolar olacaktır.

Yapılan hesaplamalara göre, ek faizler ertelenecek borçların % 36.1'ini oluşturacaktır. Ancak bu oranın, DÇM kredilerinin ABD doları'nın gelişimine bağlı olarak yılda % 15 dolayında artması kaçınılmaz görünmektedir. Bu durumda ek faiz ödemeleri, 1985 yılı sonunda ertelenen borçların yarısına eş bir değere ulaşabilecektir. Gözlemciler, bunun pahalı bir finansman yolu olduğunu, Türkiye'nin önemli tutardaki bir borcunu, yeni para sağlayarak ödemesi halinde, çok daha düşük bir faiz yüküyle karşılaşacağını belirtmektedirler.

1/ Maliye Bakanlığının DÇM ertelemeleri ve taze para temini için önceden kabul ettiği kredi koşulları özet olarak şöyledir:

- a) Türkiye'deki yetkili bankalarda tüm yabancı kişiler tarafından açılan ve vadeleri 1 Ocak 1981 tarihinden önce dolacak olan tüm Döviz Çevrilebilir Mevduat Hesabı borçları ile tüm uluslararası bankalar tarafından Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına sağlanan krediler, 3 yıl ödemesiz olmak üzere 7 yıllık bir dönemde geri ödenecektir. Her iki borç kategorisinin anapara ve faizleri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının direkt yükümlülüğü olacak ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından garanti edilecektir. Faiz ödemeleri LIBOR artı 1-3/4 oranında olacaktır.
- b) Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına 500 milyon dolara kadar yeni bir kolaylık sağlamak için katılmak isteyen bankalara, 3 yılı ödemesiz olmak üzere 7 yılda geri ödeme yapılacaktır. Bu kredi de Türkiye Cumhuriyeti tarafından garanti edilecek ve LIBOR artı 1-3/4 oranında faizlendirilecektir.

TABLO 80

BORÇ ERTELEME PROGRAMI

(% 100 katılım koşulunda) (Milyon dolar)			
	Ertelenmesi Öngörülen Borç	Erteleme Halinde Ödeme	
		Ana Para	Ek Faiz
1977'den kalan ve süresi 1978'de dolanlar	1.687 DÇM ^{1/} 426 Banker ^{2/} 250 Üçüncü ^{3/} 700 Ticari ^{4/}	35	67
1979	550 DÇM ^{1/}	95	294
1980	170 DÇM ^{1/}	155	282
Ara Toplam	3.783	285	643
1981		253	261
1982		909	206
1983		847	136
1984		777	74
1985		712	47
Genel Toplam		3.783	1.367

1/ 1 Ocak 1979 tarihinden geçerli olarak, toplam 2.407 milyon dolarlık DÇM borcu, geri ödemeleri 1 Ocak 1982'de başlayıp 31 Aralık 1985'de tamamlanmak üzere ertelenecek. Erteleme karşılığında, ortalama % 5 oranında LIBOR (Londra Bankalararası Faiz Oranı) üzerinde % 1.75 spread (üste ek faiz) ödenecektir.

2/ Banker kredisi borçları, 1 Ocak 1979 tarihinden geçerli olarak, geri ödemeleri 1 Ocak 1982'de başlayıp 31 Aralık 1985'de tamamlanmak üzere ortalama % 8.5 LIBOR artı % 1.75 spread tutarında faiz yüküyle ertelenecektir.

3/ "Third party reimbursement claims" (Türkiye Merkez Bankası'nın verdiği otorizasyon üzerine) Türk ticari bankaları tarafından açılan kredi mektupları karşılığında, Türkiye'ye taraf olmayan üçüncü kişilere (bankalara yapılamayan ödemeler) olarak adlandırılan bu borçlar, 1 Ocak 1979'da başlayarak, değişen tutarlarda 31 Aralık 1981'e kadar ödenecek. Bunun için de ortalama % 8.5 LIBOR artı % 1.75 spread ödenecektir.

4/ 30 Eylül 1978'de geçerli olarak 700 milyon dolar dolayındaki 1 yıldan kısa süreli ticari borçlar (OECD ülkelerine), ortalama % 8.5 LIBOR ve % 1.75 spread karşılığı ertelenmektedir. Borçlar, ana para ve faiz olarak, % 20'lik bölümüyle 30 Eylül 1978'den başlayarak altışar ay aralı 4 taksitte, geriye kalan % 80 ise 30 Haziran 1980'den başlayarak altışar ay aralı 8 taksitte ödenecektir.

TABLO 81

OECD BÜNYESİNDEKİ ERTELEMELER

(% 100 katılım koşuluyla)
(Milyon dolar)

1) Bir yıldan uzun süreli (1.1.1977-30.6.1979 arasında süresi dolan Devlet ve garantili ticari borçlar)	510
2) Bir yıl ve daha kısa (1.1.1977-20.5.1978 arasında süresi dolan garantili ticari borçlar)	700
TOPLAM	1.210
510'un % 20'si ^{1/}	102
700'ün % 20'si ^{2/}	140

Geri Ödeme

Yıllar	510'un %20'si	700'ün %20'si	510'un % 80'i	700'ün % 80'i	Toplam	Bakiye Borç	Ek Faiz
1978	25.5	35	-	-	60.5	1.149.5	20
1979	51	70	-	-	121	1.028.5	80
1980	25.5	35	-	140	190.5	838	64
1981	-	-	81.6	140	221.6	616.4	47
1982	-	-	81.6	140	221.6	394.8	31
1983	-	-	81.6	140	221.6	173.2	14
1984	-	-	81.6	-	81.6	81.6	6
1985	-	-	81.6	-	-	-	2
TOPLAM							295

1/ 20 Mayıs'da Paris'de OECD bünyesindeki Türkiye Konsorsiyumu üyesi ülkeler ile varılan anlaşma uyarınca, süresi dolduğu halde ödenmemiş bulunan 1 Ocak 1977'den başlayan borçlar ile, ödeme süresi 30 Haziran 1979'a kadar gelecek olan Devlet ve 1 yıldan uzun süreli garantili ticari borçlar ertelenmiş olmaktadır. Bunun anapara ve faiz olarak % 20'si, 31 Aralık 1978'den başlayarak altışar ay aralı 4 taksitte, geri kalan % 80'i ise 30 Haziran 1981'den başlayarak altışar ay aralı 10 taksitte ödenecektir.

2/ 1 Ocak 1977 - 20 Mayıs 1978 arasındaki 1 yıl ve daha kısa süreli borçların da anapara ve faiz olarak % 20'si, 30 Eylül 1978'den başlayarak altışar ay aralı 4 taksitte ödenecek, geri kalan % 80 ise 30 Haziran 1980'den başlayarak altışar ay aralı 8 taksitte ödenecektir.

OECD Ülkeleriyle garantili ticari borçların ertelenmesi konusundaki temel anlaşmanın esasları (Tablo 81)de, bu temel anlaşma çerçevesinde yıl sonuna kadarki ikili anlaşmalar (Tablo 82)de verilmiştir.

TABLO 82
OECD ÇERÇEVESİNDE
BORÇ ERTELEME ANLAŞMALARI-1978

	Anlaşma Tarihi	Tutar (Milyon \$)	Faiz (Yüzde)
Norveç	28 Haziran	3.6	-
Avusturya	11 Ağustos	16.6	7.60
Belçika	31 Ağustos	19.9	2.00
Belçika-Lüksemburg	3 Ağustos	18.6	7.75
Federal Almanya	15 Eylül	325.4	2.50 Devlet 6.00 Ticari
Avusturalya ^{2/}	18 Eylül	11.9	7.10
Birleşik Amerika	21 Eylül	190.0	2.70 AID+P.L.tarım 3.00 EMA 8.25 Exim Bank
İsveç	27 Eylül	20.8	2.00 Devlet 8.25 Ticari
İtalya	7 Ekim	29.4	8.50 Liret borçlar 7.25 ABD Doları Borçlar
İsviçre	19 Ekim	4.0	2.00 Devlet 8.25 Ticari
Finlandiya	15 Kasım	4.0	
İspanya		5.0	
İngiltere	17 Kasım	132.3	2.00 Devlet (7 milyon \$)
Japonya ^{1/}			9.00 Ticari (125.3 milyon \$)
Fransa			
Hollanda			
Danimarka			
TOPLAM		823.7	

1/ 20 Mayıs'da Paris'de OECD bünyesindeki Türkiye Konsorsiyumu üyesi ülkeler ile varılan anlaşma uyarınca süresi dolduğu halde ödenmemiş bulunan 1 Ocak 1977'den başlayan borçlar ile, ödeme süresi 30 Haziran 1979'a kadar gelecek olan, devlet ve garantili ticari borçların ertelenmesi kararlaştırılmıştı. Böylece, Konsorsiyum üyesi olmayan Avusturalya, Finlandiya ve Japonya'ya olan borçlarla birlikte, 510 milyon dolarlık 1 yıldan uzun süreli devlet ve garantili ticari borçlar ile 700 milyon dolarlık 1 yıl ve daha kısa süreli garantili ticari borçların ertelenmesi olanağı sağlanmıştır.

1 Ocak 1977 - 30 Haziran 1979 arasındaki 1 yıldan uzun süreli borçların anapara ve faiz olarak % 80'i, 30 Haziran 1981'den başlayarak altışar ay arayla 10 taksitte, geri kalan % 20'lik kısım ise 31 Aralık 1978'den başlayarak altışar ay arayla 4 taksitte ödenecektir. 1 Ocak 1977 - 20 Mayıs 1978 arasındaki 1 yıl ve daha kısa süreli borçların da anapara ve faiz olarak % 80'i, 30 Haziran 1980'den başlayarak altışar ay arayla 8 taksitte, geri kalan % 20'lik kısım 30 Eylül 1978'den başlayarak altışar ay arayla 4 taksitte ödenecektir.

2/ Konsorsiyum'a üye değil

1979 Yılı Başımda Türkiye'nin Dış Borçları

1979 Yılı başında Türkiye'nin dış borçları hakkında değişik kaynaklardan değişik rakamlar verilmektedir.

(Tablo 83)de, Türkiye'nin tüm borçlarını kapsayacak biçimdeki bir yaklaşımla gerçeğe en yakın derleme verilmektedir.

Türkiye'nin 1978 yılı sonlarında kullandığı krediler nedeniyle dış borçlarının toplamı 14.086 milyon dolara ulaşmıştır. Kredi anlaşmalarının imzalandığı halde, henüz kullanılmamış kaynaklar toplamı ise 4.6 milyar dolardır.

TABLO 83
1979 YILI BAŞINDA
TÜRKİYE'NİN DIŞ BORÇLARI (Milyon \$)

	Sağlanan Kredi ^{1/}	Kullanılan Kredi	Bekleyen Kredi
<u>Orta ve Uzun Süreli^{2/}</u>	<u>11.252</u>	<u>6.916</u>	<u>4.366</u>
A. Uluslararası Kuruluşlar	3.301	2.049	1.252
1) IMF	864	614	250
2) IBRD	1.511	577 ^{3/}	934
3) IDA	193	185	8
4) IFC	127	115	12
5) EIB	476	438	38
6) ERF	114	108	6
7) IDB	16	12	4
B. İkili Kaynaklar	7.951	5.017	2.934
1) Yabancı Hükümetler ^{4/}	7.142	4.535	2.607
2) Para Piyasaları	809	482	327
<u>Kısa Süreli^{5/}</u>	<u>7.873</u>	<u>7.020</u>	<u>265</u>
1) Banker ^{7/}	426	426	-
2) DCM ^{7/}	2.967	2.967	-
3) Üçüncüler ^{6/}	250	250	-
4) Overdraft	90	90	-
5) BIS	30	30	-
6) Dresdner Bank	342	342	-
7) İhracat Fin.	30	30	-
8) Petrol Ofisi	150	150	-
9) Renault - EMCC	223	88	135
10) İran-Petrol	150	20	130
11) Kliring	510	510	-
12) Kabul Kredisi ^{7/}	1.175	1.175	-
13) Satıcı Kredileri ^{8/}	1.530	1.092	-
TOPLAM	19.125	14.086	4.601

1/ 1978 yılı içinde imzalanan kredi anlaşmalarını da kapsamaktadır.

2/ Üç yıl ve daha uzun süreli

3/ 150 milyon dolarlık program kredisi yıl içinde kullanılmadığından toplama dahil değildir.

4/ Irak ve Libya ile 1978 yılında imzalanan anlaşmalar uyarınca ertelenerek mal karşılığında ödenmesi kararlaştırılan petrol borçlarını da kapsamaktadır. Ayrıca, OECD ülkelerine olan 700 milyon dolarlık garantili ticari borcun bütünü burada yer almaktadır.

5/ Üç yıldan daha kısa süreli

6/ Banker, DCM ve Üçüncü kişi borçları, Türkiye'nin erteleme programına dahil bulunmaktadır. Faizler, erteleme programına göre hesaplanmıştır.

7/ 1978 Yılı sonu için, kabul kredili ithalat borçlarının toplam değerine ilişkin tahmindir.

8/ Sağlanan kredi, satıcı kredileriyle gerçekleştirilen ithalatı, kullanan kredi ise ödeme gecikmelerini kapsamaktadır.

ÜRETİM - YATIRIM -
İSTİHDAM - MİLLİ GELİR

BÖLÜM XI

ÜRETİM

Tarımsal Üretim

1978 Yılında tarımsal üretim geçmiş yıllara göre nispeten olumlu düzeyde gerçekleşmiştir.

Ekonomik yönden önemli üretim gerilemesi pamuk üretiminde ortaya çıkmıştır.

Buna karşı ayçiçeği, şeker pancarı ve zeytinde 1977'de ortaya çıkan düşme telafi edilmiş, 1976 üretim değerlerine tekrar ulaşılabilmiştir. (Tablo 84)

TABLO 84

TARIMSAL ÜRETİM

				(Bin Ton)	
	1 9 7 7	1 9 7 8	1979 Bekleyiş	Yıllık Artış Oranı %	
				1978	1979
HUBUBAT					
Buğday	14.958	15.030	15.400	0.5	2.5
Arpa	4.750	4.800	5.000	1.1	4.2
Mısır	1.265	1.300	1.350	2.8	3.8
Çeltik	277	312	330	12.6	5.8
BAKLIYAT	803	808	902	0.6	11.6
SANAYİ VE YUMRU BİTKİLER					
Pamuk	575	525	575	-8.7	9.5
Tütün	250	288	245	15.2	-14.9
Şeker Pancarı	9.000	9.600	10.000	6.7	4.2
Patates	2.800	2.700	2.850	-3.6	5.6
YAĞLI TOHURLAR					
Ayçiçeği	460	515	575	12.0	11.7
Çiğit	920	840	920	-8.7	9.5
DİĞER					
Turunçgiller	967	979	1.016	1.2	3.8
Üzüm	3.180	3.000	3.200	-5.7	6.7
Elma	900	850	1.000	-5.6	17.6
Fındık	290	300	320	3.4	6.7
Zeytin	404	1.000	600	147.5	-40.0
Çay	395	400	400	1.3	-

Kaynak: DPT

Sınai üretim rakamlarının ortaya koyduğu gerçek, otomotiv sanayi ürünleri ile maden üretimi dışında genellikle geçen yılki üretim düzeyinin korunduğudur. (Tablo 85)

TABLO 85
SINAI ÜRETİM

	(Bin Ton)		
	1977	1978	%
Taşkömürü(11 aylık)	4.028	3.927	- 2.5
Linyit (11 aylık)	7.513	8.255	9.9
Ham Petrol(11 aylık)	2.464	2.488	1.0
Demir Cevheri(11 aylık)	1.525	1.861	22.0
Konsantre Bakır(8 aylık)	47	36	-23.3
Kromit(8 aylık)	151	145	- 4.0
Çinko-Kurşun(8 aylık)	2	1	-21.2
Kükürt(8 aylık)	15	14	- 5.0
Elektrik Enerjisi(10 ⁶ wh)(11 aylık)	18.601	19.536	5.0
Kok (8 aylık)	1.133	1.102	- 2.7
Ham Demir (8 aylık)	1.307	1.033	-21.0
Pik (8 aylık)	308	157	-48.8
Sıvı Çelik (8 aylık)	1.652	1.932	16.9
Hadde Mamulleri(8 aylık)	945	1.177	24.5
Ham Alüminyum (8 aylık)	34	29	-13.5
Blister Bakır (8 aylık)	19	16	-13.4
Alüminyum Ürünleri(8 aylık)	3	4	45.6
Bakır Alaşımları ve Ürünleri(8 aylık)	17	14	-17.2
Külçe Çinko (8 aylık)	8	10	30.2
Kereste (8 aylık)	243	226	- 7.2
Gazete Kâğıdı (8 aylık)	62	58	- 6.4
Benzin (9 aylık)	1.930	1.619	-16.1
Motorin(9 aylık)	2.653	2.174	-18.1
Fuel-Oil(9 aylık)	3.796	3.658	- 3.6
Kalorifer Yakıtı (9 aylık)	1.024	888	-13.3
Gazyağı (9 aylık)	414	395	- 4.6
Binek Lastiği(Adet, 8 aylık)	358.266	697.658	94.7
Kamyon-Otobüs Lastiği(Adet, 8 aylık)	230.417	222.811	- 3.4
Traktör-Greyder Lastiği(Adet, 8 aylık)	72.614	131.097	80.5
İç Lastik (Adet, 8 aylık)	406.177	433.210	6.6
Diğer Lastikler (İç ve Dış)(Adet,8 aylık)	884.539	199.300	-77.5
Otomobil (Adet, 11 aylık)	55.497	48.849	-12.0
Otobüs-Midibüs (Adet, 11 aylık)	1.371	1.178	-14.1
Minibüs (Adet, 11 aylık)	4.729	3.078	-34.9
Kamyon-Kamyonet(Adet, 11 aylık)	31.707	16.509	-47.9
Traktör (Adet, 11 aylık)	27.590	12.910	-53.2
Akümülatör (Adet, 11 aylık)	407.894	281.317	-31.0
Suni Gübre (11 aylık)	2.569	2.173	-15.4
Çimento (11 aylık)	13.111	14.351	9.5
Şeker (11 aylık)	505	574	13.7

Başlıca tüketim mallarının üretimleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatının verebildiği bilgiler ise şöyledir. (Tablo 86)

TABLO 86

BAŞLICA TÜKETİM MALLARI ÜRETİMİ

	1977 Gerçekleşme	1978 Gerçekleşme Tahmini	% Artış
GIDA SANAYİİ (BİN TON)			
Beyaz Peynir	87.0	95.0	9.2
Kaşar Peyniri	23.0	27.0	17.4
Yoğurt	640.0	700.0	9.4
Tereyağı	74.6	80.0	7.2
Süt Tozu	1.8	1.9	5.6
Pastorize Süt	190.0	232.5	22.4
Bulgur	603.0	618.0	2.5
Ekmek	4.565.0	4.920.0	7.8
Makarna	182.0	200.0	9.9
Bisküvi	117.0	130.0	11.1
Zeytinyağı	160.0	58.0	-63.8
Margarin	200.0	200.0	-
Şeker	995.4	1.040.0	4.5
Çukolata	14.5	15.0	3.4
Çiklet	8.0	8.2	2.5
Çay	77.4	89.1	15.1
İÇKİ SANAYİİ (BİN LİTRE)			
Bira	190.060.0	202.000.0	6.3
Şarap	51.196.0	50.110.0	- 2.1
Rakı	46.823.0	46.000.0	- 1.8
Votka	5.375.0	6.200.0	15.3
Viski	61.0	50.0	-18.0
Kolalı Gazozlar	93.000.0	95.000.0	2.2
Meyvalı Gazozlar	50.000.0	53.000.0	6.0
Sade Gazozlar	60.000.0	60.000.0	-
TÜTÜN SANAYİİ (BİN TON)			
Filtireli Sigara	27.8	30.2	8.6
Filtiresiz Sigara	28.3	20.7	-26.9
(Filtireli ve Filtiresiz)	(56.1)	(50.9)	(-9.3)
Kıyılmış Tütün	3.0	2.3	-23.3
DOKUMA-GİYİM SANAYİİ			
Pamuk İpliği (Bin ton)	300.000.0	380.000.0	26.7
Yün İpliği (Bin ton)	45.000.0	46.000.0	2.2
Sunî, Sentetik, İpek İpliği (Bin ton)	17.000.0	20.000.0	17.6
Pamuklu Dokuma (Bin metre)	1.300.000.0	1.340.000.0	3.1
Yünlü Dokuma (Bin metre)	53.000.0	55.915.0	5.5
Sunî, Sentetik, İpek Dokuma (Bin M.)	130.0	1.250.0	861.5
Halı (Bin m ²)	7.000.0	7.500.0	7.1
Tafting, Keçe, Kilim (Bin m ²)	13.000.0	14.500.0	11.5

Kaynak: DPT 1979 Programı

Üretimdeki bu gerçekleştirmelere rağmen, KİT'lerde çok büyük ölçüde kullanılmamış kapasite olduğu bilinmektedir. (Tablo 87)

TABLO 87

BAZI KİT'LERDE KAPASİTE KULLANIMI

	1977 %	1978 %		1977 %	1978 %
İSDEMİR			ETİBANK		
Kok ve Koktozu	41.9	46.9	Konsantre Fosfat	9.2	12.5
Sıvı Çelik	16.0	31.1	Wolfram Konsantre	0.8	0.1
KARABÜK			Sıvı Alüminyum	78.0	71.7
Kok ve Koktozu	73.4	71.3	Kromit Konsantre	35.3	29.3
Sıvı Çelik	100.2	96.1	Saf Kükürt	56.8	53.6
ERDEMİR			Blister Bakır	47.5	29.5
Kok ve Koktozu	31.7	30.0	Ferrokrom	74.1	88.8
Sıvı Çelik	69.3	68.4	Sülfürik Asit	13.5	6.1
TCDD			AZOT SANAYİİ		
Dizel Lokomotif	88.2	88.9	Amonyum Sülfat-Gübre	115.6	91.1
Yük Vagonu	25.6	19.6	Diamonyum Fosfat	30.8	28.0
Yolcu Vagonu	32.5	37.5	Kalsiyum Amonyum Nitrat	35.8	46.7
KARADENİZ BAKIR			Amonyum Nitrat	114.6	133.3
Blister Bakır	33.2	33.9	Normal Süper Fosfat	15.5	13.1
Sülfürik Asit	11.5	14.7	Tripla Süper Fosfat	47.7	49.1
ÇİNKUR			Sülfürik Asit	51.1	15.5
Ham Çinko	35.8	39.1	Fosforik Asit	41.9	39.2
İGSAŞ			AKDENİZ GÜBRE		
Üre Gübresel	33.0	34.5	Kalsiyum Amonyum Nitrat	48.3	28.5
Amonyak	38.4	41.5	Diamonyum Fosfat	88.9	9.7
ET-BALIK			Sülfürik Asit	51.3	11.1
Et	26.9	23.6	Fosforik Asit	44.9	10.8
TZDK			MAKİNA-KİMYA (MKE)		
Traktör	20.5	9.2	Sıvı Çelik	-	65.4
			Tekstil Tezgahları	-	56.1
			Takım Tezgahları	-	104.9
			İş Makinaları	-	60.8
			Dökümhane	-	30.1
			Madeni Eşya İm.San.	-	21.2
			SÜMERBANK		
			Pamuk İpliği	75.5	47.4
			Pamuklu Dokuma	79.3	81.0
			Makina Halısı	58.4	51.7
			Ayakkabı	70.1	61.7

Üretim Konusunda Temel Sorunlar

D.İ.E.'nin Kasım ayı itibariyle yaptığı Milli Gelir tahminlerinde de imalat sanayiinin toplam ulusal gelire katkısının 1978 yılında % 13.9'dan % 16.2'ye yükseldiği şeklinde bir tahmin verilmektedir.

Önemli faaliyet kollarının toplam ulusal gelir içindeki payları 1973 yılından buyana aşağıdaki oranlarda değişmiştir:

TABLO 88
TÜRKİYE'DE BÜYÜMENİN YAPISI
(Cari Faktör Fiyatlarıyla) (%)

	1973	1975	1977	1978
GSMH	100.0	100.0	100.0	100.0
GSYİH	85.7	87.4	89.6	92.4
Tarım	23.6	25.4	25.3	24.8
Sanayi	17.2	17.5	17.1	19.6
- İmalat San.	14.9	14.9	13.9	16.2
İnşaat	4.8	4.6	4.9	5.3
Ticaret	11.3	12.0	11.9	12.1
Ulaştırma	8.2	8.1	8.1	8.2

1978 yılında tarım gerilerken, tüm olumsuz etkenlere karşın sanayi kesiminin ve imalat sanayiinin büyüme göstermesi ilk anda kabul edilebilir bir gerçek olarak görülmemektedir.

- 1977 Yılında uzun süren grevlerin üretim düşüklüğünün etkisinin 1978 yılında sözkonusu olmaması,
- 1978 Yılında devamlı fiyat artışı bekleyişinin de etkisinde özellikle dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarına talep artışının devam etmesi,
- Önemli mallarda ithal malı girdilerin teminindeki güçlüğü rağmen ithal malı gereği bulunmayan veya az olan dayanıklı veya dayanıksız tüketim malları üretiminin sürmesi, bir ölçüde yukarıdaki iddiaları destekleyebilir.

İmalat sanayiinde yatırım malı üreten sektörlerin payını gösteren ve gene Devlet Planlama Teşkilatlı kaynaklı bir başka tablo da aynı şekilde şüphe ile karşılanacak niteliktedir.

Bu tabloya göre, 1978 yılında toplam imalat sanayii üretim içinde tüketim malının payı düşerken yatırım malı üretiminin payı artmıştır. (Tablo 89)

TABLO 89
İMALAT SANAYİİNDE, TÜKETİM MALI, ARA MALI VE
YATIRIM MALI ÜRETEK SEKTÖRLERİN NİSBE PAYLARI (%)

	1950	1963	1976	1977	1978	1979
Tüketim Malı	76.0	59.4	47.7	47.3	48.0	45.9
Ara Malı	18.0	27.3	36.2	38.5	39.3	40.7
Yatırım Malı	6.0	13.3	16.1	14.2	12.7	13.4

1978 Yılında Özel Kesimin Üretim Faaliyeti

1978 Yılında büyük imalat sanayiinde özel sektördeki gelişmeler konusunda toplu bilgi veren tek kaynak yıl sonunda TÜSİAD tarafından yapılan bir araştırmadır.

TÜSİAD'ın başlıca sanayi bölgelerinin tamamını kapsayan bu anketi ile 1978 Kasım ayı içinde, özel sektör büyük imalat sanayiinde üretim ve istihdamda yaklaşık % 40 payı olan sanai işletmelerdeki gelişmeler tesbit edilmiştir.

1978 Yılında İşlerin Genel Gidişi

(1978 Yılında İşleriniz Genel Olarak Nasıldı?) sorusuna verilen cevapların işçi sayısına göre dağılımı şöyledir:

İşçi Sayısı	Geri	Aynı	İyi
- 50	30.8	15.4	53.8
51- 100	65.2	13.0	21.7
101- 250	62.0	10.0	28.0
251- 500	44.7	21.0	34.2
501-1000	40.7	22.2	37.0
1000+	43.3	23.3	33.3

1978 yılında hemen tüm kuruluşlar genel olarak işlerinin pek iyi gitmediğini belirtmektedirler. Fakat bu durumdan en fazla şikayetçi olanların başında 50-250 arasında işçi çalıştıran işyerleri gelmektedir. Yalnızca 50'den daha az işçi çalıştıran kuruluşların memnuniyetsizlikleri nispeten daha azdır.

Aynı soruya alınan cevapların bu kez ciroya göre dağılımı şöyle görünmektedir:

Ciro (Milyon TL.)	Geri	Aynı	İyi
- 5	-	-	100.0
5- 10	66.7	-	33.3
10- 50	56.5	26.1	17.4
50-100	55.2	13.8	31.0
100-250	51.4	20.0	28.6
250-500	42.8	20.0	37.1
500+	52.5	15.0	32.5

Ciroları 5 milyonun altındaki kuruluşlar 1978 yılında işlerin genel gidişinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu

1978 yılında sektörler itibariyle işlerin genel değerlendirmesi (çok iyi: 5.00, iyi: 4.00, orta: 3.00, geri: 2.00, çok geri: 1.00 puan üzerinden) 1976 yılı ile karşılaştırmalı olarak şöyledir:

	1976	1978
Gıda	3.342	3.400
Dokuma	3.372	3.706
Kimya	3.462	2.667
Çimento vb.	4.077	3.077
Makina	3.706	2.533
Elektrik Mak.	3.583	2.750
Taşıt Araçları	3.500	2.556
Diğer	3.457	2.448
Ciroya göre ağırlık	3.634	2.757

grubun dışında kalan tüm diğer kuruluşlar, başka bir deyişle ciro-ları 5 milyondan fazla olan tüm kuruluşlar işlerinin gerilediğini ifade etmişlerdir. Bu bulgu, bir önceki tablodan çıkarılan sonuç-larla da uyum göstermektedir.

1978 yılının daha önceki yıllarla mukayeseli durumu şöyledir:

İşlerin Genel Değerlendirmesi

	1974 %	1975 %	1976 %	1978 %
Cevapsız	2.6	0.8	1.6	1.6
Çok Geri	5.5	2.3	1.3	7.4
Geri	26.7	10.2	14.6	42.0
Aynı	25.4	28.5	23.2	17.0
İyi	27.1	43.7	52.9	28.7
Çok İyi	12.4	8.7	6.4	3.2

1978 yılının 1976'ya kıyasla daha olumsuz geçtiği anlaşılmaktadır.

İşlerinin iyi gittiğini belirten kuruluşların toplam içindeki yüz-desi 1974 yılından başlayarak sürekli bir artış gösterirken (1974'de % 39.5'i, 1975'de % 52.4'ü ve 1976'da % 59.3'ü) 1978'de bu oran % 31.9'a düşmüştür.

1978 yılının genel değerlendirmesine göre gıda ve dokuma hariç tüm diğer sektörlerde üretici kuruluşlar açısından önemli boyut-lara varan memnuniyetsizlikler göze çarpmaktadır. Gıda sektörün-deki kuruluşlar durumlarını koruduklarını belirtirlerken, dokuma

sektöründekiler küçük de olsa bir gelişme kaydetmişlerdir. 1976 yılına göre avantajlı durumlarını kaybeden başlıca sektörler kimya, çimento, makina imalat, elektrik makinaları ve taşıt araçları sektörleridir.

Tüm sektörler için aynı genel değerlendirmede, her kuruluşun cevabı cirosu ile ağırlıklı olarak ele alındığında ortaya çıkan sonuç 1978 yılının 1976'ya nazaran daha başarısız olduğudur.

Alınan Siparisler

"1978 yılı içinde aldığınız siparişler, geçen yıla oranla azaldı mı, aynı mı kaldı yoksa arttı mı?" şeklindeki soruya verdikleri cevaplara göre firmaların aldıkları siparişlerle ilgi değerlendirmeleri, daha önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak şöyledir:

Siparişlerinin	1974	1975	1976	1978
- Azaldığını belirtenler	28.8	12.9	10.3	42.1
- Aynı kaldığını belirtenler	30.3	22.9	21.0	20.2
- Arttığını belirtenler	41.7	64.2	68.7	37.7

Görüldüğü gibi, anketi cevaplandıran kuruluşların yalnızca % 37.7'si 1978 yılı içinde siparişlerinin arttığını belirtirlerken, % 62.3'ü aldıkları siparişlerin 1977 yılına göre aynı kaldığını veya daha da azaldığını ifade etmişlerdir.

Aynı soruya siparişlerinin arttığı yolunda cevap veren kuruluşların yüzdesi 1974'den 1976'ya kadar sürekli artış göstermekteydi.

Kapasite Kullanımı

Özel kesim büyük imalat sanayii kuruluşlarından ankete cevap verenlerde 1978 yılında tüm sektörler için ağırlıklı kapasite kullanım oranı % 72.7'dir. Aynı oran 1976 yılı için % 83.3, 1975 yılı için ise % 71.1 idi.

Anketi cevaplandıran kuruluşların büyüklükleri gözönüne alınarak (cirolarına göre) yapılan ağırlıklı kapasite kullanımı geçen yıllarla karşılaştırmalı olarak şöyledir:

	1974	1975	1976	1978
%70'den az kapasite kullananlar	44.6	39.9	25.98	54.56
%70'den fazla kapasite kullananlar	55.4	60.1	74.02	45.44
Ağırlıklı Kapasite kullanımı ^{1/}		71.1	83.29	72.68

1/ Ortalama Kapasite Kullanımı: Ankete cevap veren kuruluşların anket formlarında işaretledikleri kapasite kullanım oranlarından, firma sayısı ile bağlı olarak hesaplanan basit aritmetik ortalamalardır.

Ağırlıklı Kapasite Kullanımı: Anket formunda, firmanın işaretlediği kapasite kullanım oranının firmanın cirosu ile ağırlıklandırılması yoluyla hesaplanan ağırlıklı aritmetik ortalamalardır.

Anketin yapıldığı 1974, 1975 ve 1976 yıllarında % 70'in altında kapasite ile çalıştığını bildiren kuruluşların yüzdesi sürekli düşerken (% 44'den % 26'ya) bu oran 1978 yılında % 54'e çıkmıştır. Diğer yandan, kapasite kullanım oranlarının % 70'in üzerinde olduğunu bildiren kuruluşların yüzdesi de 1976 yılında % 74 iken 1978'de % 45'e inmiştir.

Kapasite kullanımına ilişkin dağılım şöyledir:

Kapasite Kullanımı	1974	1975	1976	1978
%50'den az	%12.5	%11.0	%3.50	%18.7
51 - 60	14.2	10.6	6.50	24.2
61 - 70	17.9	17.5	8.50	17.6
71 - 80	21.7	20.7	11.33	17.6
81 - 90	17.5	17.9	11.17	14.8
91 -100	16.3	22.3	59.00	7.1
Toplam	100.0	100.0	100.00	100.0

Tablodan da görüldüğü gibi, anket kapsamına giren kuruluşların % 18.7'si 1978 yılında % 50'nin altında kapasite ile çalıştıklarını bildirmişlerdir. 1976 yılında aynı oran % 3.5 idi. Diğer yandan, 1978'de % 90'ın üzerinde kapasite ile çalıştığını belirten kuruluşların oranı yalnızca % 7 iken, bu oran 1976'da % 59'a ulaşmaktaydı.

Sektörler itibariyle 1978 yılı ortalama kapasite kullanımı oranları daha önceki yılların anket sonuçları ile karşılaştırmalı olarak aşağıda gösterilmiştir.

Sektörler	1974	1975	1976	1978
Gıda	70.5	74.4	78.68	77.37
Dokuma	73.0	76.1	83.10	75.88
Kimya	63.2	75.6	77.69	61.88
Çimento	78.3	79.7	87.14	76.15
Metal Eşya	75.0	68.2	74.33	68.46
Makina	67.5	72.4	75.16	68.75
Elektrik Mak.	69.0	71.4	85.00	71.00
Taşıt Araçları	73.5	74.2	85.29	65.29

Tüm sektörlerde kapasite kullanımında düşüş görülmektedir. Fakat bu durumdan en çok etkilenmiş olduğu gözlenen sektörler kimya, elektrik makina ve aletleri ile taşıt araçları imalatıdır.

1978 yılında bir yenilik olarak, ankete cevap veren ve değerlendirilmeye alınan 188 kuruluşun kapasite kullanımına ilişkin cevapları sektörlerle göre ayrılmış ve her kuruluşun büyüklük ölçüsü olarak alınan cirosu ile ağırlıklandırılarak "sektörler itibariyle ağırlıklı kapasite kullanım oranları" hesaplanmıştır.

Yalnızca 1978 yılı için bulunan sektörler itibariyle ağırlıklı kapasite kullanım oranları aşağıda gösterilmiştir:

Sektörler	Kapasite Kullanım
	Oranı %
Gıda	83.0
Dokuma	79.4
Kimya	59.6
Çimento	74.8
Metal Eşya	68.8
Makina	73.0
Elektrik Makinaları	73.0
Taşıt Araçları	61.2

Bu tabloda özellikle kimya ve taşıt araçları sektörlerinde % 60 civarında bir kapasite ile çalışıldığı göze çarpmaktadır.

Üretim

1978 yılında özel sektör imalat sanayiinde ankete cevap veren firmaların üretimlerindeki gelişmelere ilişkin cevapları firmaların büyüklükleri ile ağırlıklı olarak değerlendirilmiştir. Alınan sonuçlar şöyledir:

Üretimlerinin	1974	1975	1976	1978
- Azaldığını belirtenler	20.9	17.5	8.85	46.6
- Aynı kaldığını belirtenler	32.0	17.5	21.03	21.0
- Arttığını belirtenler	47.1	65.0	70.12	32.4

1978 yılında üretimde büyük bir düşme vardır.

Satışlar

Gene ağırlıklı değerlendirmeye göre 1978'de ve daha önceki yıllarda satışlar aşağıdaki şekilde gelişmiştir.

Satışların	1974	1975	1976	1978
- Azaldığını belirten fir.payı	30.0	15.6	8.85	46.6
- Aynı kaldığını belirten fir.payı	24.7	17.6	21.03	21.0
- Arttığını belirten firmaların payı	45.3	66.8	70.12	32.4

1978 yılında satışlarda da üretimle aynı boyutlarda bir düşme görülmektedir.

BÖLÜM XII

YATIRIMLAR

Planlı dönemin başlangıcı olan 1963 yılından buyana geçen 16 yıl içinde gerçekleştirilen sabit sermaye yatırımları 1976 yılı fiyatları ile 1 trilyon 339 milyara ulaşmıştır. Cari fiyatlarla bu rakam 1 trilyon 31 milyardır. 1976 Yılı fiyatlarıyla 1 trilyon 339 milyar TL.lık sabit sermaye yatırımının 697 milyar liralık bölümünü kamu, 643 milyar ise özel sektör gerçekleştirmiştir. Cari fiyatlarla gerçekleşen 1 trilyon 31 milyarlık yatırımın ise 529 milyarlık kısmı kamu, 501 milyar liralık kısmı da özel sektör tarafından yapılmıştır.

1978 Yılında cari fiyatlarla gerçekleşen 2.453 milyar liralık toplam sabit sermaye yatırımı;

- GSMH'nın sabit fiyatlarla % 3 (cari fiyatlarla % 38.3) gelişmesi,
- Toplam marjinal tasarruf eğiliminin sabit fiyatlarla % 14.1 gerilemesi, (cari fiyatlarla % 17.3 gelişmesi sağlanmıştır.)
- 32.5 milyar TL.lık dış açlıkla gerçekleşmiştir.

1978 Yılında cari fiyatlarla meydana gelen % 22.8'lik toplam yatırım artış hızı 1970'den buyana elde edilen en düşük orandır.

TABLO 90

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (1963-1978)

(Milyon TL.)

	1976 Fiyatlarıyla			Cari Fiyatlarla		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
1963	19.458	19.515	38.973	4.754	4.910	9.664
1964	21.281	18.339	39.620	5.427	4.850	10.277
1965	22.381	18.960	41.341	6.118	5.430	11.548
1966	27.140	22.072	49.212	7.855	6.859	14.714
1967	28.758	24.227	52.985	9.004	7.850	16.854
<u>I. Plan Dönemi</u>	<u>119.018</u>	<u>103.113</u>	<u>222.131</u>	<u>33.158</u>	<u>29.899</u>	<u>63.057</u>
1968	34.653	27.479	62.132	11.156	9.100	20.256
1969	37.560	31.463	69.023	12.763	10.845	23.608
1970	39.775	34.751	74.526	14.442	12.900	27.342
1971	36.370	34.618	70.994	16.203	16.000	32.203
1972	39.379	38.722	78.101	20.201	20.372	40.573
<u>II. Plan Dönemi</u>	<u>187.743</u>	<u>167.033</u>	<u>354.776</u>	<u>74.765</u>	<u>69.217</u>	<u>143.982</u>
1973	44.028	47.701	91.729	25.078	28.338	53.416
1974	50.166	53.622	103.788	35.039	37.926	72.965
1975	65.046	63.471	128.517	53.788	52.915	106.703
1976	75.227	70.739	145.966	75.227	70.739	145.966
1977	85.145	70.841	155.986	107.739	91.985	199.724
<u>III. Plan Dönemi</u>	<u>319.612</u>	<u>306.374</u>	<u>625.986</u>	<u>296.871</u>	<u>281.903</u>	<u>578.774</u>
1978 ^{1/}	70.762	66.324	137.086	124.810	120.500	245.310
<u>1963-1978</u>	<u>697.135</u>	<u>642.844</u>	<u>1.339.979</u>	<u>529.604</u>	<u>501.519</u>	<u>1.031.123</u>

1/ 1978 değerleri gerçekleşme tahminidir.

1978 Yılı Kamu Sektörü Sabit Sermaye Yatırımları

1978 Yılı yatırım programında kamu sektöründe toplam 1.241.1 milyar lira toplam maliyetli 9346 adet proje üzerinde çalışılması öngörülmüştür. Bu yatırımların 317 milyarlık kısmının 1978 Haziran sonu itibariyle gerçekleşmiş olduğu ve 924 milyar liralık kısmının ise Dördüncü Beş Yıllık Plan dönemine kaldığı izlenmiştir.

TABLO 91
1978 YILI PROJE DEMETİ

(Milyon TL.)

	Proje Sayısı	Proje Tutarı	1978 Ödeneği	1978 Ödeneği Haziran Sonu Gerçekleşme(%)	Dördüncü Plan Dönemine Kalan
Tarım	1.078	156.343	15.646	21	123.993
Madencilik	227	60.694	13.543	19	38.973
İmalat	1.140	343.614	33.818	25	256.682
Enerji	705	291.409	31.566	22	233.009
Ulaştırma	1.173	255.021	27.379	21	189.208
Turizm	417	10.462	1.368	16	7.254
Konut	233	12.460	2.376	32	7.740
Eğitim	1.386	21.292	8.542	19	7.606
Sağlık	270	10.094	3.230	20	4.987
Diğer Hizm.	2.717	79.748	10.720	21	54.666
Toplam	9.346	1.241.137	148.190	23	924.118

TABLO 92
1978 YILI PROJE DEMETİNİN
BÜTÇE TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

(1978 yılı fiyatlarıyla)
(Milyon TL.)

	Proje Sayısı	Toplam Tutar	1977 Sonuna Kadar Harcama (Kümülatif)	1978 Yılı Ödeneği
Genel ve Katma Bütçeli Daireler	5.524	656.227	83.948	68.062
Döner Sermayeli Daireler	158	17.311	270	3.475
Kamu İktisadi Teşebbüsleri	3.664	567.599	84.610	77.138
Genel Toplam	9.346	1241.137	168.828	148.675

TABLO 93

KAMU KESİMİNDE ÖNEMLİ PROJELERİN
HARCAMA VE GERÇEKLEŞME DURUMU
(30 Eylül 1978)

(Milyon TL.)

	Proje Adedi	Proje		Tutarı		Nakdi		Nakdi Gerçekleşme
		Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam	
Denizcilik Bankası Genel Müdürlüğü	2	420.6	1.572.4	199.3	1.184.9	75.3		
Etibank Genel Müdürlüğü	10	870.4	4.341.2	116.3	1.098.2	25.2		
T.K.İ. Genel Müdürlüğü	11	10.052.2	22.487.6	1.318.0	3.795.8	16.9		
T.E.K. Genel Müdürlüğü	16	57.873.3	101.579.2	10.427.6	19.383.0	19.1		
Karadeniz Bakır İşl.Gn.Müdürlüğü	3	298.0	1.454.9	0.5	49.1	0.3		
T.P.A.O. Genel Müdürlüğü	4	9.815.0	18.873.7	839.4	2.670.7	14.2		
SEKA Genel Müdürlüğü	5	5.150.2	13.137.4	2.785.3	6.209.4	47.3		
M.K.E.K. Genel Müdürlüğü	13	6.380.6	14.216.3	87.0	794.1	5.6		
T.Şeker Fabrikaları Gn.Müdürlüğü	11	1.229.0	9.050.0	285.7	3.190.1	35.2		
Azot Sanayii Genel Müdürlüğü	6	7.793.5	21.629.4	451.8	1.323.6	7.5		
P.T.T. Genel Müdürlüğü	3	4.150.0	22.500.0	432.0	1.997.4	8.8		
T.Çimento Sanayii	9	1.708.9	6.863.0	1.3	960.1	13.9		
Sümerbank Genel Müdürlüğü	6	2.030.1	4.019.1	392.7	613.1	15.2		
D.D.Y. Genel Müdürlüğü	6	3.895.4	11.336.6	123.5	1.004.7	8.8		
Petlas Genel Müdürlüğü	1	1.705.0	3.166.1	-	196.6	6.2		
Petkim Genel Müdürlüğü	1	10.730.0	21.866.4	1.756.3	5.206.0	16.4		
T.Demir Çelik İşl.Gn.Müdürlüğü	8	25.969.5	66.023.0	2.278.9	19.656.0	28.9		
Et ve Balık Kurumu Gn.Müdürlüğü	14	90.7	1.566.8	22.7	755.1	48.2		
T.Süt Endüstrisi Kurumu	1	50.0	85.0	-	15.2	17.9		
İller Bankası Genel Müdürlüğü	1	50.0	140.0	4.5	57.2	41.0		
TÜMOSAN	5	9.841.8	23.778.3	13.9	232.7	0.9		
TEMSAN	6	1.236.4	4.460.4	-	67.0	1.5		
TESTAŞ	7	746.2	1.171.3	-	70.9	6.0		
B.B.Hava Meydanları ve Akaryakıt Tes.İnş.	4	764.0	3.436.0	168.3	1.594.6	46.4		
B.B.Limanlar İnşaat Gn.Md.	2	48.0	1.200.0	8.6	407.3	33.9		
B.B.Demiryolları İnşaatı Gn.Md.	4	3.620.0	16.265.0	78.0	891.8	5.5		
T.C. Karayolları	3	-	4.461.0	-	2.119.8	47.5		
Devlet Su İşleri Gn.Müdürlüğü	22	36.286.6	127.194.1	314.7	15.341.6	12.1		
Tekel Genel Müdürlüğü	8	2.035.0	6.125.0	1.7	1.489.3	24.3		
Ereğli Demir Çelik Fabrikası A.Ş.	1	4.663.8	9.111.6	4.327.5	8.012.0	87.9		
GENEL TOPLAM	199	209.504.2	545.110.7	26.435.5	100.687.4	18.5		

1978 Yılı Programında ele alınan 9346 projeden ekonomiye katkıları yönünden önemli görülen 199 proje DPT tarafından özel olarak izlenmektedir.

Proje bedeli 545.1 milyar olan bu 199 projeye 1978 Eylül ayı sonuna kadar 100.7 milyar liralık harcama yapılmıştır. Toplam maliyete göre gerçekleşme oranı % 18.5'dir. (Tablo 93)

Sabit fiyatlarla 1964-1978 yılları arasındaki imalat sanayii yatırımlarındaki artış oranları (Tablo 94)de verilmiştir. 1978 yılında imalat sanayii yatırımlarında görülen 20.1 oranındaki gerileme planlı dönemde kaydedilen en düşük orandır.

TABLO 94
İMALAT SANAYİİ YATIRIMLARI
ARTIŞ ORANLARI (Sabit Fiyatlarla %)

	Özel	Kamu	Toplam
1964	-28.3	26.8	-16.7
1965	-11.9	- 4.6	- 9.6
1966	17.3	42.6	25.9
1967	27.7	25.3	26.8
1968	19.9	32.4	24.6
1969	14.6	29.9	20.7
1970	11.7	7.2	9.7
1971	- 1.5	1.9	- 0.1
1972	23.2	43.3	31.8
1973	26.7	-10.7	9.2
1974	23.7	5.4	16.7
1975	- 0.2	64.0	22.1
1976	- 0.5	- 3.9	- 2.1
1977	0.4	12.7	6.0
1978	-10.7	-30.1	-20.1

İmalat sanayii yatırımlarında 1978 yılında görülen hızlı düşüşün başlıca nedeni olarak ithalat güçlükleri gösterilebilir. 1978 yılının ilk dokuz ayındaki yatırım malları ithalatı geçen yılın aynı dönemine göre % 37 oranında gerilemiştir. (Tablo 95)

TABLO 95
İTHALATIN ANA MAL
GRUPLARINA DAĞILIMI (Milyon \$)

	1975	1976	1977	1977	Ocak-Ekim 1978	%
Yatırım Mad.	1.961.1	2.239.2	2.255.1	1.980.1	1.246.5	-37.0
-İnşaat Malzemesi	291.3	242.7	206.5	181.8	94.8	-48.0
-Makina ve Teçhizat	1.669.8	1.996.5	2.048.6	1.798.2	1.151.7	-36.0
Tüketim Mad.	203.2	156.5	178.0	151.7	92.8	-39.0
Ham Maddeler	2.574.3	2.732.8	3.363.2	2.737.3	2.231.2	-18.5
Toplam	4.738.6	5.128.6	5.796.3	4.869.1	3.570.5	-26.4

TABLO 96

SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ
DAĞILIM HEDEFİ VE GERÇEKLEŞMESİ

	1. Plan Dönemi		2. Plan Dönemi		(1976 Fiyatlarıyla) 3. Plan Dönemi	
	Plan Hedefi	Gerçek- leşme	Plan Hedefi	Gerçek- leşme	Plan Hedefi	Gerçek- leşme
Tarım	17.7	13.9	15.2	11.1	11.7	11.8
Madencilik	5.4	5.6	3.7	3.3	5.8	3.7
İmalat	16.9	20.4	22.4	26.8	31.1	28.2
Enerji	8.6	6.5	8.0	9.0	8.5	7.4
Ulaştırma	13.7	15.6	16.1	16.0	14.5	20.6
Turizm	1.4	1.3	2.3	2.1	1.6	1.0
Konut	20.3	22.4	17.9	20.1	15.7	16.9
Eğitim	7.1	6.6	6.7	4.7	5.0	3.3
Sağlık	2.3	1.8	1.8	1.5	1.4	1.1
Diğer Hizm.	6.6	5.9	5.9	5.4	4.7	6.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DPT

TABLO 97

III. PLAN DÖNEMİNDE
ÖZEL SEKTÖR SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

	Plan Hedefi	Gerçekleşme	(1976 Fiyatlarıyla) (Milyar TL.) Gerçekleşme Oranı %
Tarım	38.3	41.7	108.9
Madencilik	7.1	1.7	23.9
İmalat	109.9	100.1	91.1
Enerji	4.7	1.3	27.7
Ulaştırma	21.3	49.4	231.9
Turizm	6.9	3.5	50.7
Konut	102.9	99.3	96.5
Eğitim	1.7	0.7	41.2
Sağlık	0.4	0.4	100.0
Diğer Hizmetler	8.6	8.3	96.5
Toplam	301.8	306.4	101.5

Kaynak: DPT

TABLO 98

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

	(Cari Fiyatlarla) (Milyon TL.)					
	1 9 7 7			1 9 7 8		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	12.370	12.981	25.351	12.615	16.100	28.715
Madencilik	7.312	370	7.682	9.320	500	9.820
İmalat	24.034	25.470	49.504	23.465	31.750	55.215
Enerji	15.807	250	16.057	25.770	240	26.010
Ulaştırma	26.616	19.989	46.605	31.360	29.800	61.160
Turizm	903	625	1.528	1.225	1.260	2.485
Konut	2.522	29.400	31.922	3.350	37.000	40.350
Eğitim	5.371	220	5.591	5.760	250	6.010
Sağlık	1.936	80	2.016	2.710	100	2.810
Diğer Hizm.	10.868	2.600	13.468	9.235	3.500	12.735
Toplam	107.739	91.985	199.724	124.810	120.500	245.310
				198.490	161.100	359.590

1/ Gerçekleşme Tahmini
2/ Program hedefi

	(1976 Fiyatlarıyla)					
	1 9 7 6			1 9 7 7		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	7.849	12.106	19.955	9.532	10.305	19.837
Madencilik	5.531	318	5.849	5.946	301	6.247
İmalat	17.421	20.717	38.138	19.625	20.797	40.422
Enerji	11.296	175	11.471	12.662	200	12.862
Ulaştırma	17.903	13.319	31.322	21.251	14.450	35.701
Konut	1.688	22.231	23.040	1.904	22.192	24.096
Eğitim ve Sağlık	6.374	186	6.644	5.533	227	5.760
Turizm	554	610	1.164	643	445	1.088
Diğer Hizmetler	6.611	1.872	8.483	8.049	1.924	9.973
Toplam	75.227	70.739	145.966	85.145	70.841	155.986
				70.762	66.324	137.086

1/ Gerçekleşme tahmini

TABLO 99

ÖZEL SEKTÖR YATIRIMLARI

(Cari Fiyatlarla)
(Milyon TL.)

	1976	1977	1978	1979
	İthal Mali Makina ve Teçhizatın Toplam Yatırımlardaki Yatırım Payı (%)	İthal Mali Makina ve Teçhizatın Toplam Yatırımlardaki Yatırım Payı (%)	İthal Mali Makina ve Teçhizatın Toplam Yatırımlardaki Yatırım Payı (%)	İthal Mali Makina ve Teçhizatın Toplam Yatırımlardaki Yatırım Payı (%)
Gıda Sanayii	1.918	1.743	1.934	1.318
İçki Sanayii	110	443	616	459
Tütün İşleme Sanayii	2	12	19	17
Dokuma Sanayii	3.857	3.676	5.571	3.312
Deri İşleme Sanayii	206	233	210	176
Orman Ürünleri Sanayii	551	993	1.969	1.416
Kağıt Sanayii	601	364	489	182
Basım Sanayii	305	186	136	109
Kimya Sanayii	1.368	2.128	2.101	1.143
Petrol Ürünleri San.	167	118	139	82
Lastik-Kauçuk-Plastik	1.506	2.181	921	376
Toprak Ürünleri San.	1.879	2.132	2.207	867
Demir-Çelik Sanayii	2.866	3.850	3.521	1.074
Derir Dışı Metaller S.	280	368	781	989
Madeni Eşya Sanayii	828	1.244	1.842	1.377
Makina Sanayii	1.398	2.056	1.604	921
Elektrik Makinaları S.	836	1.364	1.157	703
Taşıt Araçları Sanayii	1.517	1.537	2.498	2.166
Diğer İmalat Sanayii	522	844	4.033	1.035
Toplam İmalat Sanayii	20.717	25.470	31.748	17.721
	46.1	41.0	47.9	47.5

Özel Sektör Yatırımları

1978 Yılına ait özel sektör yatırım rakamlarının değerlendirilmesinde yatırım gerçekleşme rakamlarının kaynağının DPT olduğunun dikkate alınmasında yarar vardır.

DPT'nin özel sektör yatırım gerçekleşme rakamları çok iyimser yorumlanabilir. Gerek ithalattan gelen yatırım malı, gerek yurt içinde yatırım malı niteliğindeki üretimin durumu ve satışlar DPT'nin verdiği rakamlar ölçüsünde bir yatırım gerçekleşmesinin imkansızlığını belgelemektedir.

Fakat özel sektör yatırımları konusundaki tek kaynak olduğu için DPT rakamlarının kullanılması zorunluluğu doğmaktadır.

Ancak TÜSİAD'ın yıl sonunda gerçekleştirdiği bir anket çalışmasında yurt düzeyinde özel kesimin yatırım gerçekleştirmeleriyle ilgili daha gerçekçi bilgiler derlenmiştir.

Ankete cevap veren 188 özel sektör imalat sanayii kuruluşlarının 1978 yılı için programlanan toplam sabit sermaye yatırımı 8 milyar 490 milyon lira, buna karşı yıl sonuna kadar gerçekleştirilen harcama 5 milyar 327 milyon liradır. Parasal gerçekleşme oranı 1978 yılında % 62.7'dir. Ankete cevap veren firmalarda bu oran 1976 yılında % 85 idi.

TABLO 100

YATIRIM GERÇEKLEŞMELERİ (Programlanan Yatırımlara Göre)

	(%)	
	Parasal Gerçekleşme	Fiziki Gerçekleşme
1974	65.9	54.1
1975	81.7	80.9
1976	85.1	70.9
1978	62.7	52.7

Ankete cevap veren firmalarda ağırlıklı fiziki yatırım gerçekleşmesi oranının 1978 yılı için % 52.7 olduğu anlaşılmaktadır. (Bu oran 1976 yılında % 71 olarak bulunmuş idi.)

Yatırım Sorunları

Yatırımların gerek nakdi harcama ve gerekse fiziki gerçekleşme olarak programlanan rakamın altında kalmasının nedenleri olarak müteşebbislerin belirttikleri faktörlerin en başında politik istikrarsızlık ve onun hemen ardından da kredi sorunu gelmektedir.

	<u>1.Derecede Önemli</u>		<u>2.Derecede Önemli</u>		<u>3.Derecede Önemli</u>	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Politik İstikrarsızlık	47	35.88	28	26.17	22	24.72
Talep Yetersizliği	12	9.16	18	16.82	24	26.97
Kredi Sorunu	32	24.43	30	28.04	15	16.85
Fiyat Artışları	12	9.16	16	14.95	9	10.11
Yatırım Mali Bulma Güçlüğü	13	9.92	11	10.28	8	8.99
Eleman Bulma Güçlüğü	1	76	2	1.87	8	8.99
Diğer	14	10.69	2	1.87	3	3.37
Toplam	131	100.00	107	100.00	89	100.00

BÖLÜM XIII

İSTİHDAM VE ÜCRETLER

Devlet Planlama Teşkilatı'nın hesaplarına göre 1978 yılında 14.9 milyona ulaşmış olan toplam sivil işgücü talebi (istihdam), planlı dönemin başından buyana geçen 16 yılda % 18 artmıştır. Bununla birlikte işsizlik oranı da aynı dönemde % 11.0'dan % 13.6'ya çıkmıştır.

TABLO 101

TÜRKİYE'NİN (YURT İÇİ VE YURT DIŞI) EMEK PİYASASI (1962-1978)

	(Bin Kişi)				
	1962	1967	1972	1977	1978
Toplam Sivil İşgücü Arzı	13.133	13.868	15.013	16.161	16.411
Toplam Sivil İşgücü Talebi	12.643	13.238	13.917	14.726	14.907
Tarımsal İşgücü Fazlası					
Hariç, Kır ve Kent Kesim- lerindeki İşgücü Fazlası	490	630	1.096	1.435	1.504
- İş Arayan İşsizler	150	120	199	241	288
- İş Aramayan veya İş Bulma Ümidi Kırılmış İşçiler	340	510	897	1.194	1.216
Tarımsal İşgücü Fazlası	950	1.050	900	740	720
Yurt İçi İşgücü Fazlası	1.440	1.680	1.996	2.175	2.224
Yurt İçi İşgücü Fazlası Oranı (Yüzde)	11.0	12.1	13.3	13.5	13.6

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Halen toplam istihdamın çok büyük bir kısmının tarım sektöründe faaliyet göstermesine karşın tarım dışı sektörlerin toplam istihdam içindeki payları da giderek artmaktadır. 1962 yılında tarım dışı istihdam 2.9 milyon iken bu rakam 1978 yılı için 5.8 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir.

TABLO 102

İŞGÜCÜ TALEBİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI
(1962 1978)

	(Bin Kişi)				
	1962	1967	1972	1977	1978
Tarım	9.740	9.556	9.307	9.100	9.085
Sanayi	995	1.222	1.491	1.859	1.897
Madencilik	64	101	95	150	118
İmalat	912	1.082	1.343	1.619	1.685
Enerji,Su ve Havagazı	19	39	53	90	94
İnşaat	300	384	454	537	560
Ulaştırma	261	312	391	496	514
Ticaret	366	434	537	632	658
Banka,Sigorta ve					
Gayrimenkul Sahipliği	52	87	157	188	203
Hizmetler(Lokanta ve					
Oteller Dahil)	711	916	1.298	1.644	1.720
Bilinmeyenler	218	327	282	270	270
Toplam Sivil İşgücü					
Talebi	12.643	13.238	13.917	14.726	14.907

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Böylece tarım sektöründe istihdam edilenlerin payı 1962 yılında % 77.0'dan 1978'de % 60.9'a düşmüş, tarım dışı sektörlerin payı ise % 23.0'dan % 39.1'e çıkmıştır.

TABLO 103

YURT DIŞINA GÖNDERİLEN İŞÇİLER
(1970-1978)

	İşçi Sayısı	Kümülatif
1970	129.575	479.320
1971	88.442	567.762
1972	85.229	652.991
1973	135.820	788.811
1974	20.211	809.022
1975	4.419	813.441
1976	10.558	823.999
1977	19.084	843.083
1978(10 aylık)	14.100	857.183

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu

Son 4 yıldır gözlenen bir gelişme 1978 yılında da devam etmiştir. Yurtdışına gönderilen işçilerin büyük çoğunluğu petrol gelirlerini yatırıma yöneltmekte olan Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkelerde istihdam edilmektedir. Örneğin 1978 yılında yurt dışına çalışmaya giden işçilerin % 45'i Libya'ya, % 20'si Suudi Arabistan'a gitmişlerdir.

Ücretler

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu tarafından her yıl yayınlanmakta olan "İşgücü Maliyeti ve Çalışma İstatistikleri" adlı çalışmaya göre işçi ücretlerindeki gelişmeler şöyledir:

TABLO 104

İŞÇİ ÜCRETLERİ

	Günlük Ücret TL.1/	Endeks	Fiyat Endeksi2/	Gerçek Ücret TL.	Artış %
1975	121.44	100.0	100.0	121.44	-
1976	178.62	147.1	117.4	152.14	25.3
1977	248.44	204.6	147.9	167.98	10.4

Kaynak: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

- 1/ Günlük ortalama işgücü maliyetinden SSK İşveren prim payı, kıdem ve ihbar tazminatları, sağlık ve kreş gibi sosyal hizmet giderlerinin düşülmesiyle elde edilen "işçinin bir günlük nakdi ve aynı olarak ele geçen kazanç toplamı".
2/ Ticaret Bakanlığı, İstanbul Geçinme Endeksi

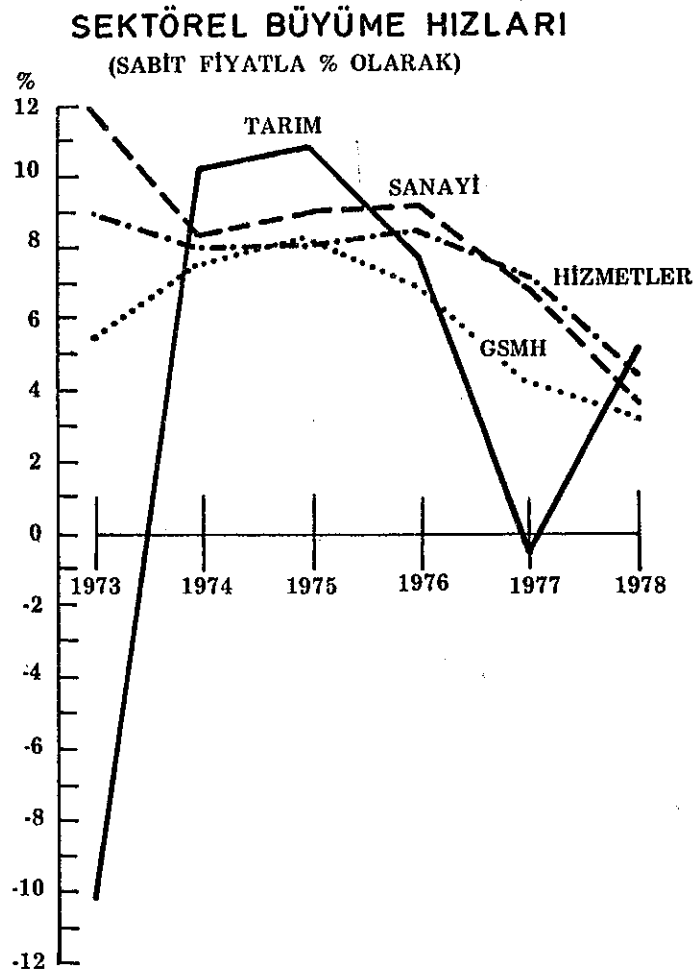
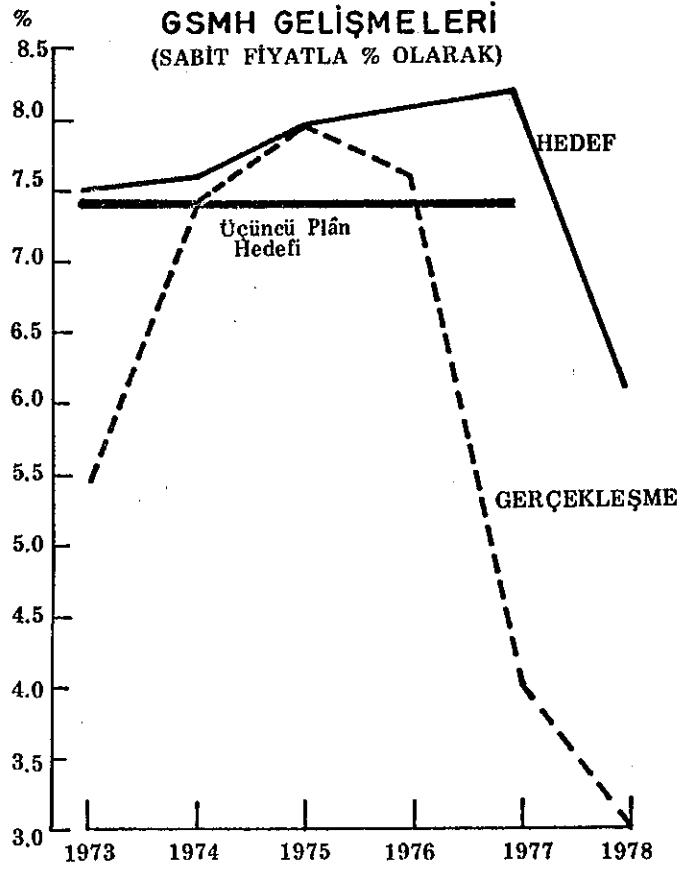
TABLO 105

TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİNDE GELİŞMELER

	Toplu Sözleşme Sayısı			İşyeri Sayısı			İşçi Sayısı		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
1972	443	1.160	1.603	1.789	1.879	3.668	278.017	148.428	426.445
1973	551	1.370	1.921	4.211	2.098	6.309	249.901	193.389	443.290
1974	594	1.130	1.724	1.880	2.443	4.323	427.300	174.479	601.775
1975	297	1.597	1.893	1.051	3.877	5.928	91.316	209.002	300.318
1976	790	1.640	2.430	2.807	3.156	5.963	220.956	255.426	476.382
1977 ^{1/}	573	1.659	2.232	2.498	3.681	6.179	369.324	220.774	590.098
1978 ^{1/}	479	875	1.354	786	2.523	3.309	163.329	125.314	288.643

Kaynak: Çalışma Bakanlığı

1/ Ocak-Eylül dönemi

BÖLÜM XIV

MİLLİ GELİR

Milli Gelirde Gelişme Eğilimi

Türkiye Ekonomisi son otuz yılda aynı özellikleri taşıyan üç dalgalanmadan geçmiştir. Dalgalanmanın ilk yıllarında hızlı bir kalkınma hızına ulaşılmakta, sanayi sektörü sürükleyici bir gelişme göstermektedir. Bu safhanın sonunda enflasyon şiddetlenmekte, dar boğazlar meydana çıkmakta, ödemeler dengesi bozulmakta döviz kıtlığı baş göstermekte, sanayi sektörünün gelişme hızı düşmekte, bozulan dengeleri kurabilmek için devalüasyona başvurulmakta, istikrar tedbirleri alınmaktadır. Ekonomik istikrarın yanısıra siyasi istikrar da bozulmaktadır.

9-10 yılı içine alan ilk iki dalganın bunalım süreci 1960, 1970 yıllarıdır. 1970 yılında başlayan son dalgalanmanın 1978'de sona ermesi beklenirken Türkiye ekonomisinin en az bir veya iki yıl daha içinde bulunduğu düşük düzeyde kalması olasılığı ortaya çıkmıştır.

Dalgalanmanın sürekliliğini bozan faktörlerden biri tarım sektörünün Türk ekonomisi içindeki ağırlığının devam etmesidir. Bu nedenle döviz rezervi ve sınai gelişme bakımından en olumlu yıllar olan 1972 ve 1973 yıllarında, tarım sektörünün gerilemesinden dolayı genel ekonomik durum olumsuz gelişmiştir.

Buna karşın Kıbrıs Barış Harekatı, Amerikan Ambargosu ve petrol fiyatlarındaki artışlar gibi diğer etkilerin yoğunlaştığı 1974 ve 1975 yıllarında sınai kalkınma hızı gerilemiş, fakat tarımsal üretimin olağanüstü bir genişleme göstermesi sonucu milli gelir artış hızı yüksek düzeylere ulaşmıştır. 1976 yılında da tarım sektöründeki olumlu gelişmeler, sınai gelişmedeki olumlu etkiler eklenerek milli gelir artış hızı yüksek olmuştur. Hizmetler bakımından da etkiler olumlu olmuş, 1976 dahil % 8-9 oranında artış hızı, milli gelirin yüksek bir artış sağlamasına yol açmıştır. Ancak üç yıl boyunca ertelenen bunalım, 1977'de gözle görülecek düzeylere çıkmıştır.

1977 yılında sınai üretimde ve hizmetlerde 1971-1977 döneminin en düşük gelişme hızı gerçekleşirken tarım sektörünün mutlak olarak gerilemesi Gayri Safi Milli Hasıla gelişme hızının % 4.0'a düşmesine yol açmıştır.

1978 yılı için yapılan tahminler, sınai gelişme hızının biraz daha gerileyerek % 3.5 civarında kalacağını göstermektedir.

İthalat vergilerindeki mutlak azalma GSYİH'nin % 3.2 oranında artmasına, dış alem gelirlerinin azalması ise GSMH'nin % 3.0 oranında artmasına yol açacaktır.

Üretimin % 40'ı oranında dışa bağlı olan sanayi sektörünün gelişme hızında görülen gerilemeler, ödemeler dengesindeki bozukluklarla ilgilidir. Borçların zamanında ödenememesi, ithal bedellerinin transfer edilememesi, taze para sağlanamaması ithalatın kısılmasına yol açmıştır.

1978 yılında sanayi sektöründeki artış hızının daha aşağı düzeye inmemesi, stokların eritilmesi ve dolaylı yollardan ithalatın yapılabilmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Ancak bu kaynaklardan 1979 yılında yararlanma ihtimali çok düşüktür.

TABLO 106

GSMH, GSYİH VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI
(1950 - 1978)
(1968 Sabit Üretici Fiyatlarıyla)

(%)

	Tarım	Sanayi	İnşaat	GSYİH	GSMH
1950	10.9	9.3	13.3	9.4	9.4
1951	19.8	2.6	10.3	12.8	12.8
1952	9.5	10.9	17.2	12.0	11.9
1953	8.7	19.2	22.4	11.2	11.2
1954	-13.9	9.2	8.0	- 2.9	- 3.0
1955	9.8	11.3	7.4	8.1	7.9
1956	5.0	9.6	7.0	3.3	3.2
1957	6.5	10.7	24.6	7.9	7.8
1958	9.2	5.6	- 9.6	4.6	4.5
1959	0.3	3.6	0.3	4.6	4.1
1960	2.3	0.4	4.6	2.9	3.4
1961	- 4.9	11.7	- 1.6	1.7	2.0
1962	4.7	4.4	5.7	6.1	6.2
1963	9.7	12.1	9.5	9.4	9.7
1964	- 0.4	12.2	10.7	4.1	4.1
1965	- 3.8	9.5	3.4	2.6	3.1
1966	10.8	15.2	13.7	11.7	12.0
1967	0.2	8.4	2.9	4.5	4.2
1968	1.6	11.2	10.9	6.7	6.7
1969	1.3	12.1	2.9	5.3	5.4
1970	2.4	1.4	8.3	4.9	5.8
1971	13.2	9.0	- 4.3	9.1	10.2
1972	- 0.4	10.2	7.2	6.6	7.4
1973	- 9.8	12.0	7.3	4.4	5.4
1974	10.3	7.7	6.2	8.5	7.4
1975	10.9	9.0	8.5	8.9	8.0
1976	7.7	9.3	8.3	8.5	7.7
1977	- 0.4	7.0	5.6	4.4	4.0
1978	5.2	3.5	5.6	3.2	3.0
1950/1962	5.2	8.3	7.4	6.3	6.3
1963/1978	3.6	9.3	7.7	6.4	6.6
1950/1978	4.3	8.8	7.1	6.4	6.5

1978 Yılı Milli Geliri

DİE tarafından yapılan tahmine göre^{1/} 1978 yılına ait ikinci Milli Gelir ön tahmininde GSMH'da sabit fiyatlarla % 3.0, cari fiyatlarla % 38.3'lük gelişmeler tesbit edilmiştir. Yılın ilk 5 aylık bilgilerine göre verilen ilk tahminde sabit fiyatlarla % 2.7, cari fiyatlarla % 31.3 GSMH hızları bulunmuş idi.

(Tablo 107)de iktisadi faaliyet kollarına göre Gayri Safi Milli Hasıla cari ve sabit üretici fiyatları ile 1977 ve 1978 yılları için verilmiştir.

TABLO 107

ÜRETİM FAALİYET KOLLARINA GÖRE GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (Üretici Fiyatlarıyla)

	(Milyon TL.)						
	Cari 1977	Cari 1978	Hız %	Sabit 1977	Sabit 1978	Hız %	Deflatör
Tarım	222.9	301.1	135.1	43.8	46.1	105.2	128.4
Sanayi	178.9	263.3	147.1	51.7	53.5	103.5	142.1
- İmalat San.	154.2	228.9	148.4	44.7	46.1	103.3	143.7
İnşaat	43.3	65.5	151.1	12.0	12.7	105.6	143.1
Ticaret	108.9	151.8	139.4	27.7	28.5	102.6	135.9
Ulaştırma	71.7	100.0	139.5	19.3	20.0	103.4	134.9
Mali Mües.	29.8	38.5	129.1	6.3	6.6	105.5	122.4
Konut Gelirl.	36.0	57.8	160.4	9.7	10.3	107.0	149.9
Hizmetler	43.3	61.4	141.7	10.4	10.9	104.2	136.0
(Eksi)İzafi							
Banka Hiz.Mas.	14.9	19.2	129.0	3.6	3.8	105.5	122.4
Ara Toplam	720.3	1.021.6	141.7	177.9	185.2	104.2	136.0
Devlet Hizmet.	101.4	133.0	131.2	17.6	18.7	106.2	123.5
Ara Toplam	821.9	1.153.7	140.4	195.3	203.9	104.3	134.6
İthalat Vergisi	32.2	30.0	93.2	5.9	3.9	65.7	141.8
GSYİH	854.1	1.183.8	138.6	201.2	207.8	103.2	134.3
Dış Alem Geliri	10.0	11.2	113.6	1.7	1.3	76.1	131.9
GSMH	864.0	1.195.0	138.3	203.0	209.0	103.0	134.3

^{1/} 1978 yılı Milli Gelir tahminine ait en son rakamlar yılın ilk 9 aylık bilgilerine dayanılarak Kasım 1978 sonunda Devlet İstatistik Enstitüsünce açıklanmıştır.

İlk 9 aylık bilgilere göre alınan neticeler, 12 aylık bilgilere göre ilerde hazırlanacak olan tahminde 1978 yılı gelişmesinin % 3.0'ın üstüne çıkamayacağını göstermektedir.

GSMH zımni fiyat deflatörü ilk tahminde 127.7 iken son tahminde 134.3'ü bulmuştur. Toptan eşya ve geçinme endekslerinde 1978 yıllık ortalama büyümeleri en az % 50 artış gösterirken GSMH zımni fiyat deflatörünün de 134.3'te kalmayarak 140'ın üstüne çıkması normaldir.

(Tablo 108)de Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde ve 1978 yılında başlıca ana sektörlerdeki sabit fiyatlarla gelişme hızları verilmiştir.

TABLO 108

GSMH, GSYİH VE SEKTÖRLERİN
BÜYÜME HIZLARI

(Sabit Fiyatlarla)							
	1973	1974	1975	1976	1977	1978 ^{1/}	1978 ^{2/}
Tarım	- 9.8	10.3	10.8	7.7	- 0.4	2.4	5.2
Sanayi	12.0	7.7	9.0	9.3	7.0	5.3	3.5
- İmalat San.	12.9	7.3	8.7	9.0	6.6	5.3	3.3
Ticaret	11.5	10.5	9.5	8.9	4.9	2.6	2.6
İnşaat	7.3	6.2	8.4	8.3	5.6	3.7	5.6
GSYİH	4.4	8.5	8.9	8.5	4.4	3.2	3.2
GSMH	5.4	7.4	8.0	7.7	4.0	2.7	3.0

1/ ilk 5 aylık bilgilere göre hazırlanan 1978 ilk ön tahmini

2/ ilk 9 aylık bilgilere göre hazırlanan 1978 ikinci ön tahmini

(Tablo 109)da GSMH içinde 1973-1978 yıllarında başlıca sektörlerin sabit fiyatlarla payları yer almaktadır.

TABLO 109

GSMH İÇİNDE SEKTÖRLERİN PAYLARI

(Sabit Fiyatlarla)						
	1973	1974	1975	1976	1977	1978 ^{1/}
Tarım	21.4	22.0	22.5	22.5	21.6	22.1
Sanayi	24.1	24.2	24.4	24.8	25.5	25.6
Ticaret	12.8	13.2	13.4	13.6	13.7	13.6
İnşaat	5.8	5.8	5.8	5.8	5.9	6.1
Diğerleri	35.9	34.6	33.9	33.3	33.3	32.6
GSMH	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

1/ ilk 9 aylık bilgilere göre hazırlanan 1978 ikinci ön tahmini

(Tablo 110)da ise (1973-1978)yıllarında cari ve sabit fiyatlarla GSMH ve fert başına düşen GSMH verilmektedir.

TABLO 110
GSMH VE FERT BAŞINA GSMH

	Nüfus (Milyon)	Gayri Safi Milli Hasıla			Fert Başına GSMH		
		Cari Fiyatlarla Milyar TL.	Sabit Fiyatlarla Milyar TL.	Sabit Artış %	Cari Fiyatlı. TL.	Sabit Fiyatlı. TL.	Sabit Artış %
1973	38.1	309.8	156.4	5.4	8.049	4.066	2.8
1974	39.0	427.1	168.0	7.4	10.819	4.256	4.7
1975	40.0	535.8	181.4	7.9	13.269	4.527	6.4
1976	41.0	670.0	195.3	7.7	16.309	4.754	5.0
1977	42.1	864.0	203.0	4.0	20.534	4.826	1.5
1978	43.1	1.195.0	209.1	3.0	27.699	4.846	0.4

Her üç plan döneminde öngörülen ortalama GSMH artış hızları ve gerçekleşen hızlar şöyledir:

PLAN DÖNEMLERİNDE KALKINMA HIZLARI

	<u>Öngörülen</u>	<u>Gerçekleşen</u>
1963-1967(I Plan Dönemi)	7.0	6.6
1968-1972(II Plan Dönemi)	7.0	7.1
1973-1977(III Plan Dönemi)	7.4	6.5

Öngörülen kalkınma hızından geri kalma en çok Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde ortaya çıkmıştır.

Planlı dönemler arasında kalan 1978 yılında ise öngörülen GSMH kalkınma hızı % 6.1 iken gerçekleşme % 3.0 olmuştur.

1978 yılında kalkınma hızı, tarım sektöründeki gelişmenin Planda öngörülenin üzerine çıkmasına rağmen, imalat sanayii, ticaret ve ulaştırma sektörlerindeki gerileme nedeni ile % 6.1'in altında kalmış ve % 3.0 olmuştur.

1979 Yılında Milli Gelir ve Kalkınma Hızı Ne Olabilir?

- a) 1978 Yılı tarım sektörü gelişmesi oldukça önemli ve büyük bir gelişmedir. Böyle bir yılı takip eden 1979 yılında aynı büyüklükte bir gelişmeyi bulmak çok zayıf bir olasılıktır.
- b) Döviz darboğazından çıkılamaması nedeni ile, ithalat rakamlarının 1978 yılı seviyesini 1979'da da pek aşamayacağı ortadadır. Hammadde yönünden dışa bağlı büyük sanayi kollarındaki üretimde 1978'e göre bir gelişme beklemek olanaksızdır. Dışa bağımlı sanayi kollarındaki üretim 1978 yılında da düşük olduğundan 1979'da bu sektörlerde bir evvelki yıla göre büyük düşüşler görülmeyecektir. Diğer imalat sanayii alt kesimlerinde üretim gelişme hızlarında da 1978 yılına göre bir düşüş olmazsa, 1979 yılında imalat sanayii gelişme hızı % 5-6'yı bulabilecektir.
- c) Ticaret ve ulaştırma sektörleri de 1978 yılının düşük rakamları üzerine hesaplanacağı için imalat sanayiinde ileri sürdüğümüz varsayım ile bu sektörlerin de 1979 gelişme hızlarının % 5-6 arasında gerçekleşmesi beklenebilir.
- d) İthalat hacmi en az 1978 yılındaki kadar olacağından, ithalat vergileri gelişme hızında 1978'de olduğu gibi bir düşüş görülmeyecektir.
- e) Dış alem gelirlerinde 4-5 yıldır devam eden düşme yine devam edecektir. Dış borç faiz ödemeleri bu düşüşte başlıca etken olacaktır.

Bu yaklaşımla, 1979 yılında kalkınma hızının en iyimser bir bekleyiş ile % 4.6 dolaylarında olması beklenebilir. (Tablo 111)

TABLO 111

1979 YILI SEKTÖREL
BÜYÜME HIZI TAHMİNLERİ

(Sabit fiyatlarla)	
Tarım	102.0
Sanayi	106.0
İnşaat	105.0
Ticaret	105.0
Ulaştırma	106.0
Mali Müesseseler	107.0
Konut Gelirleri	106.0
Hizmetler	104.8
İzafi Banka Hizmet Masrafları	107.0
Devlet Hizmetleri	106.0
Dış Alem Geliri	75.0
GSMH	104.6

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

BÖLÜM XV DIŞ TİCARET

1970 Yılından buyana Türkiye'nin dış ticaret rakamları aşağıdaki gelişmeyi göstermiştir:

TABLO 112

	İthalat	İhracat	(Milyon \$) Dış Ticaret Açığı
1970	947	588	- 359
1971	1.171	677	- 494
1972	1.562	885	- 677
1973	2.086	1.317	- 769
1974	3.777	1.532	-2.245
1975	4.738	1.401	-3.337
1976	5.128	1.960	-3.168
1977 ^{1/}	5.796	1.735	-4.061
1978 ^{1/}	3.989	1.907	-2.082

^{1/} 11 aylık

1978 yılına ait elde edilebilen son dış ticaret rakamları olan Kasım ayı gerçekleştirmelerine göre ithalat 3989 milyon dolar, ihracat 1907 milyon dolar, dış ticaret açığı ise 2082 milyon dolardır. Bu gelişmeler doğrultusunda yıl sonunda ithalatın 4500 milyon dolar, ihracatın 2250 milyon dolar dolayına ulaşacağı ve 2250 milyon dolarlık bir dış ticaret açığı oluşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO 113

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER (Ocak-Kasım)

	Yıllık 1977	1976	Ocak-Kasım 1977	(Milyon \$) 1978
I. Dış Ticaret İlişkileri				
A. İthalat				
Toplam İthalat	5.796	4.655	5.218	3.989
1. Esas İthalat	5.694	4.530	5.130	3.882
2. Bedelsiz İthalat	102	125	88	106
B. İhracat				
Toplam İhracat	1.753	1.750	1.487	1.907
1. Tarım-Hayvancılık	1.041	1.111	865	1.289
2. Madencilik	126	100	95	113
3. Sanayi	586	539	527	504
C. Dış Ticaret Açığı	4.043	2.904	3.731	2.082
II. İşçi Hareketleri				
1. İşçi Gelirleri	982	886 ^{1/}	906 ^{2/}	883 ^{3/}
2. Yurt Dışına Gidenler (Kişi)	19.084	9.087	17.088	16.386
III. Turizm ve Dış Seyahat				
1. Gelirler (Ocak-Eylül)	204	127	162	180
2. Giderler (Ocak-Eylül)	268	113	201	62
3. Gelir-Gider Farkı (Ocak-Eylül)	- 64	14	- 39	118

^{1/} 473.609.586 dolar, Merkez Bankası dışındaki bankalara gelmiştir.

^{2/} 530.301.981 dolar, Merkez Bankası dışındaki bankalara gelmiştir.

^{3/} 425.376.133 dolar, Merkez Bankası dışındaki bankalara gelmiştir.

İhracat

Yıllık ihracat 1978 yılı programında 2.550 milyon \$ olarak tahmin edilmiştir. 11 aylık ihracat gerçekleşmesi 1.907 milyon \$'dır. Bu miktar geçen yılın aynı dönemine göre 419 milyon \$, yüksektir. İhracat geliri artışının tamamı tarım ve hayvancılık kesimindeki artışa dayalıdır.

1978 Yılı'nın ilk onbir ayına kıyasla geleneksel tarım ürünlerimizin stoklarından;

Tütünde	21 milyon \$
Pamukta	138 milyon \$
İncirde	8 milyon \$
Üzümde	27 milyon \$
Fındıkta	59 milyon \$
Buğdayda	131 milyon \$

daha fazla satış gerçekleştirilince, diğer ürün satışları eski düzeyde kalsa bile ihracat % 25'in üzerinde artmış görülmektedir. 1978 yılında ihracat gelirlerinde % 25'in üzerinde artış önemlidir. Fakat bu artışın nedeni bilinmeli ve ihracatta yapısal sorunların çözülmekte olduğu gibi yanlış inanışlar sözkonusu olmamalıdır.

Aşağıdaki tabloda ihracatta azalan ve artan maddeler gösterilmektedir.

TABLO 114

OCAK-KASIM DÖNEMİNDE İHRAÇ ÜRÜNLERİNDE FARKLILAŞMALAR 1978 / 1977

	%	Milyon \$
<u>Azalan İhracat</u>		
Gıda Sanayii Ürünleri	-26.2	- 26.8
Kimya Sanayii Ürünleri	-27.5	- 7.9
Portakal, Mandalina	-67.6	- 5.0
Demirdışı Metaller San.Ür.	-49.3	- 9.6
Deri ve Kösele San.Ür.	-23.6	- 11.3
Taşıt Araçları San.Ür.	-83.4	- 7.5
Diğer Taze Meyvalar	-51.4	- 6.4
Tohumlar (Yağlı)	-45.2	- 4.9
Sebzeler	-26.5	- 2.6
Krom Cevheri	- 9.8	- 2.4
<u>Artan İhracat</u>		
Hububat	211.5	130.4
Ham Pamuk	80.6	137.6
Yün, Kıl	140.7	15.7
Fındık	26.3	58.8
Tütün	15.4	21.6
İncir	36.1	8.0
Üzüm	44.4	27.0
Limon	29.6	5.5
Su Ürünleri	113.7	11.6
Ham Boratlar	34.5	16.0
Dokumacılık San.Ür.	8.6	20.3

İhraç ürünleri fiyatlarında genellikle artış olmuştur. Ancak, tütün, ham pamuk, taze meyva, krom cevheri gibi maddelerde fiyat azalışları görülmektedir. (Tablo 115)

TABLO 115

OCAK-KASIM DÖNEMİNDE İHRACATTA
FİYATLARIN GELİŞMESİ

	1977 Fiyatı ile 1978 Yılı İhracatı	1978 Fiyatı ile 1978 Yılı İhracatı	%
Tütün	167.662	161.892	-3.5
Ham Pamuk	365.334	308.409	-15.6
Linterler	3.846	4.154	+ 8.0
Kuru İncir	17.116	28.566	+66.9
Kuru Üzüm	65.208	87.648	+34.4
Fındık	222.999	282.575	+26.7
Turunçgiller	10.696	10.478	- 2.1
Limon	23.535	24.219	+ 2.9
Diğer Taze Meyvalar	6.579	6.089	- 7.5
Sebzeler	4.189	7.263	+73.4
Manyezit	11.808	12.240	+ 3.6
Ham Boratlar	48.318	62.554	+29.5
Krom Cevheri	25.655	22.504	-12.3

1978 Yılı'nın ilk 11 aylık dönemindeki ihracatın bölgeler-
arası dağılımı (Tablo 116) da verilmiştir.

TABLO 116

İHRACAT

	1 9 7 7		1 9 7 8		Artış %
	(000 \$)	%	(000 \$)	%	
OECD ÜLKELERİ	1.043.577	70.1	1.277.150	67.0	22.4
A.AET Ülkeleri	743.992	50.0	926.926	48.6	24.6
a.Altı'lar	652.179	43.8	812.401	42.6	24.5
1) B.Almanya	336.324	22.6	429.209	22.5	27.6
2) Belçika-Lüksemburg	42.580	2.9	62.761	3.3	47.4
3) Fransa	80.529	5.4	108.235	5.7	34.4
4) Hollanda	45.193	3.0	65.735	3.4	45.4
5) İtalya	147.553	9.9	146.461	7.7	-0.7
b.Üç'ler	91.813	6.2	114.525	6.0	24.7
1) Danimarka	7.263	0.5	6.579	0.3	-9.5
2) İngiltere	79.564	5.4	102.072	5.4	28.3
3) İrlanda	4.986	0.3	5.874	0.3	17.8
B.Diğer OECD Ülkeleri	299.585	20.1	350.224	18.4	16.9
1) ABD	95.654	6.4	119.542	6.3	25.0
2) Japonya	30.811	2.1	31.871	1.7	3.4
3) İsviçre	91.643	6.1	96.610	5.1	5.4
4) Diğerleri	81.477	5.5	102.201	5.3	25.4
İKİLİ ANLAŞMALI ÜLKELER	65.018	4.4	103.202	5.4	58.7
1) SSCB	64.980	4.4	100.158	5.2	54.1
2) Arnavutluk	38	-	3.044	0.2	-
SERBEST DÖVİZLİ ANLAŞMALI ÜLKELER	296.986	20.0	454.532	23.0	53.0
1) Doğu Avrupa Ülkeleri	83.173	5.6	185.796	9.7	123.4
2) RCD Ülkeleri	42.034	2.8	46.551	2.4	10.7
3) Diğer Ser.Döv.An.	171.779	11.6	222.185	11.7	29.3
DİĞER ÜLKELER	81.507	5.5	72.049	3.8	-11.6
TOPLAM	1.487.088	100.0	1.906.933	100.0	+28.2

TABLO 117

BAŞLICA MADDELER İTİBARIYLA İHRACAT

	Yıllık 1 9 7 7		Ocak-Kasım 1 9 7 8	
	(Ton)	(000 g)	(Ton)	(000 g)
TARIM VE HAYVANCILIK KESİMİ		1.041.400		1.289.239
A.Bitkisel Ürünler		988.317		1.207.834
a)Hububat		80.843		192.044
b)Baklagiller		39.593		35.971
c)Sanayi Bitkileri		410.607		494.021
- Tütün	61.835	175.819	58.048	161.892
- Pamuk(Ham)	150.356	210.060	250.921	308.409
- Linterler	26.934	3.513	29.592	4.154
- Diğerleri		21.215		19.534
d)Meyvalar ve Sebzeler		439.968		474.345
- İncir (Kuru)	40.894	25.206	29.376	28.566
- Üzüm (Kuru)	94.237	74.966	84.526	87.648
- Fındık	156.852	251.034	140.260	282.575
- Antep Fıstığı	1.216	4.853	1.659	7.127
- Sert Kabuklu Diğer Mey.	2.609	4.977	1.653	3.931
- Portakal,Mandalina	54.775	17.417	33.617	10.478
- Limon	76.991	23.748	74.625	24.219
- Diğer Turunçgiller	7.106	1.066	5.820	1.066
- Diğer Taze Meyvalar	29.795	12.958	15.017	6.089
- Diğerleri	7.120	11.011	8.228	15.383
- Sebzeler	44.327	12.732	13.700	7.263
e)Tohumlar,Yağlı Tohumlar		16.668		10.816
f)Diğer Bitkiler		638		637
B.Hayvan ve Hayvan Ürünleri		37.171		55.202
a)Canlı Hayvanlar		19.345		26.956
b)Yün,Kıl		13.516		26.929
c)Ham Deriler,Postlar		3.932		1.014
d)Diğer Hayvansal Ürünler		378		303
C.Su Ürünleri		11.599		21.710
D.Orman Ürünleri		4.313		4.493
MADENCİLİK VE TAŞOCAKCILIĞI KESİMİ		125.851		112.956
A.Metalik Olmayan Taşocakcılığı Ürünleri		73.125		86.214
- Manyezit	71.134	11.975	67.326	12.240
- Ham Boratlar	651.709	50.404	627.030	62.554
- Diğerleri		10.746		10.238
B.Maden Cevherleri		2.662		23.238
- Krom Cevheri	464.641	1.101	257.699	22.504
- Çinko Cevheri	17.716	1.480	-	-
- Diğerleri		10.081		734
C.Yakıt Maddeleri		64		3.504
D.Diğer Madencilik Ürünleri	-	-	-	-
SANAYİ KESİMİ		585.774		504.738
A.Tarım Dayalı İşlenmiş Ürünler		136.206		93.057
a)Gıda Sanayii Ürünleri		113.456		75.487
b)Gıda Sanayii Yan Ürünleri		13.980		4.972
c)İşlenmiş Tütün Mamulleri		8		5
d)İşlenmiş Orman Ürünleri		2.706		2.338
e)Dokumaya Elverişli İşlem Görmüş Elyaf		6.056		10.255
B.İşlenmiş Petrol Ürünleri		7		7
C.Sanayi Ürünleri		449.561		411.674
a)Çimento Sanayii Ürünleri		9.179		15.211
b)Kimya Sanayii Ürünleri		33.410		21.018
c)Lastik-Plastik Sanayii Ürünleri		2.949		1.925
d)Deri-Kösele İşleme Sanayii Ürünleri		52.004		36.336
e)Orman Ürünleri Sanayii		267		525
f)Dokumacılık Sanayii Ürünleri		259.843		256.118
g)Cam-Seramik Sanayii Ürünleri		27.447		26.254
h)Demir-Çelik Sanayii Ürünleri		14.375		19.504
i)Demirdışı Metaller Sanayii Ürünleri		20.059		9.844
j)Madeni Eşya Sanayii Ürünleri		5.167		4.996
k)Makina Sanayii Ürünleri		8.853		11.428
l)Elektrikli Cihazlar Sanayii Ürünleri		3.024		3.307
m)Taşıt Araçları Sanayii Ürünleri		9.185		1.495
n)Diğer Sanayii Ürünleri		3.799		3.713
Toplam		1.753.025		1.906.933

İthalat

1978 yılının 11 aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre % 23.6 oranında azalmıştır. Maddelere göre ithalatta bütün kalemlerde düşme olmuştur. Toplam ithalatın % 62'sini oluşturan sanayi ürünleri ithalatı değer olarak % 31 oranında azalmıştır. Önemli bir kalem olan ham petrol ithalatı da % 12.5 oranında düşmüştür.

TABLO 118

OCAK-KASIM DÖNEMİNDE İTHALAT
ÜRÜNLERİNDE FARKLILAŞMALAR
(1978 / 1977)

	%	Milyon \$
Artan İthalat		
Pirinç	115.4	7.1
Kakao	35.7	1.1
Soya Yağı	122.6	8.5
Petrol Ürünleri	25.7	62.6
Gübreler	15.8	31.4
Azalan İthalat		
Kahve	-99.2	- 22.2
Ham Petrol	-12.5	-133.8
Fuel-Oil	-53.5	- 40.6
Lastik-Plastik San.Ür.	-36.0	- 77.6
Demir-Çelik San.Ür.	-42.5	-259.2
Demir Dışı Metaller San.Ür.	-56.9	- 50.7
Makina Sanayii Ürünleri	-31.0	-298.0
Elektrikli Cihazlar San.Ür.	-30.0	- 79.6
Taşıt Araçları San.Ür.	-43.0	-227.4

Ocak-Kasım döneminde ithalatımızda önemli yeri olan malların ithal fiyatlarında 1977 yılına kıyasla önemli artışlar görülmektedir. Ancak kimya sanayii ürünleri arasında yer alan gübrede % 50 dolaylarında bir fiyat artışı izlenmektedir.

TABLO 119

BAŞLICA MADDELER İTİBARIYLA İTHALAT

	Yıllık 1977		Ocak-Kasım 1978	
	(Ton)	(000 g)	(Ton)	(000 g)
TARIM VE HAYVANCILIK KESİMİ		111.589		44.321
- Piring	30.341	7.222	37.321	13.087
- Merinos	12.781	38.746	4.696	15.236
- Deriler	4.561	5.536	1.836	3.293
- Kahve	5.558	35.073	19	171
- Kakao	1.141	3.427	1.266	4.167
- Diğerleri		21.585		8.367
MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI KESİMİ		1.262.187		1.011.979
- Ham Petrol	11.750.449	1.151.603	9.648.772	932.822
- Kok Kömürü	27.533	3.127	7.853	891
- Diğerleri		107.457		78.266
SANAYİ KESİMİ		4.320.152		2.826.394
1) Tarıma Dayalı İşlenmiş Ür.		58.153		42.082
- Tereyağı	496	496	10	9
- Hayvansal ve Bitkisel Diğer Yağlar	14.960	8.465	12.069	9.928
- Dokuma Elverişli Lifler	10.738	12.185	1.308	2.111
- İçyağı	9.512	4.024	3.605	1.540
- Soyayağı	10.935	6.928	21.359	15.423
- Diğerleri		26.055		13.071
2) Petrol Ürünleri		284.016		305.684
- Fuel Oil	1.237.414	97.647	596.882	46.786
- Makina Yağları	86.981	24.137	18.125	6.079
- Petrol Gazları	191.641	31.252	358.228	55.759
- Diğerleri		130.980		197.060
3) Sanayi Ürünleri		3.977.983		2.478.628
a) Çimento		176		75
b) Kimya Sanayii Ürünleri		767.381		649.570
- Gübreler	2.033.553	214.473	1.462.952	229.298
- Diğerleri		552.908		420.272
c) Lastik-Plastik Sanayii		266.340		137.374
d) Deri-Köşele İşleme San.		222		158
e) Orman Ürünleri Sanayii		2.210		1.431
f) Dokumacılık Sanayii		50.597		45.470
g) Cam-Seramik Sanayii		25.352		15.997
h) Demir Çelik Sanayii	2.583.385	689.698	1.359.559	350.532
i) Demirdışı Metaller San.		96.726		38.523
j) Madeni Eşya Sanayii		15.573		18.753
k) Makina Sanayii		1.060.322		663.330
l) Elektrikli Cihazlar San.		290.989		185.659
m) Taşıt Araçları Sanayii		572.779		302.138
n) Diğer Sanayii Dalları		139.818		69.618
T o p l a m		5.693.928		3.882.694
BEDELSİZ İTHALAT		102.349		105.931
GENEL TOPLAM		5.796.277		3.988.625

İthalatın ana mal gruplarına bakıldığında durum şöyledir:

TABLO 120
MADDE GRUPLARINA GÖRE İTHALATIN DAĞILIMI

	Y ı l l i k			Ocak-Ekim		% Değişme 78/77
	1 9 7 5	1 9 7 6	1 9 7 7	1 9 7 7	1 9 7 8	
Yatırım Maddeleri	1.961.1	2.239.2	2.255.1	1.980.1	1.246.5	- 37.0
-İnşaat Malzemeleri	291.3	242.7	206.5	181.8	94.8	- 48.0
-Makina-Teçhizat	1.669.8	1.996.5	2.048.6	1.798.2	1.151.7	- 36.0
Tüketim Maddeleri	203.2	156.5	178.0	151.7	92.8	- 39.0
Ham Maddeler	2.574.3	2.732.8	3.363.2	2.737.3	2.231.2	- 18.5
Toplam	4.738.6	5.128.6	5.796.3	4.869.1	3.570.5	- 26.7

İthalatın finansman kaynaklarına göre dağılımı ise şöyledir:

TABLO 121
FİNANSMAN KAYNAKLARINA GÖRE
OCAK-KASIM DÖNEMİ İTHALATI

	1 9 7 6	1 9 7 7	1 9 7 8	1978	1978
	(000 \$)	(000 \$)	(000 \$)	% Dağılım	% Artıs
Liberasyon	2.988.163	3.657.945	2.814.099	70.5	- 23.1
Tahsisli İthal Malları	1.037.057	1.061.970	639.005	16.0	- 39.8
Anlaşmalılar	86.646	48.346	49.908	1.2	- 3.2
Program İthalatı	4.111.866	4.768.261	3.503.012	87.8	- 26.5
NATO-Enfrastrüktür	14.985	38.514	10.861	0.3	- 71.8
Özel Yabancı Sermaye	23.887	39.243	19.822	0.5	- 50.0
Proje Kredileri	379.598	269.919	345.850	8.6	+ 28.1
Surplus İthalatı	-	-	-	-	-
Bedelsiz İthalat	124.566	88.585	105.933	2.6	+ 19.6
a) Bedelsiz	(112.877)	(81.733)	(95.583)	2.4	+ 16.9
b) Bağış	(11.689)	(6.852)	(10.350)	0.2	+ 51.0
Diğerleri	407	14.043	3.147	-	- 77.6
TOPLAM	4.655.309	5.218.565	3.988.625	100.0	- 23.6

Aşağıda, 1978'in Ocak-Kasım dönemindeki dışalımlarımızın bölgelere göre dağılımı verilmektedir:

TABLO 122

İTHALAT

	1 9 7 7		1 9 7 8		Artış
	(000 \$)	%	(000 \$)	%	%
OECD ÜLKELERİ	3.569.529	68.4	2.410.606	60.4	- 32.5
A.AET Ülkeleri	2.248.040	43.1	1.632.010	40.9	- 27.5
a.Altı'lar	1.855.109	35.6	1.440.196	36.1	- 22.4
1)B.Almanya	860.956	16.5	711.122	17.8	- 17.4
2)Belçika-Lüksemburg	147.197	2.8	87.375	2.2	- 40.0
3)Fransa	300.192	5.8	306.115	7.7	2.0
4)Hollanda	406.483	7.8	250.527	6.3	- 38.4
5)İtalya	140.281	2.7	85.057	2.1	- 40.0
b.Üç'ler	393.931	7.5	101.814	4.8	- 51.3
1)Danimarka	14.276	0.3	7.563	0.2	- 47.0
2)İngiltere	375.367	7.2	183.232	4.6	- 51.2
3)İrlanda	4.288	-	1.019	-	- 76.0
B.Diğer OECD Ülkeleri	1.320.489	25.3	778.596	19.5	- 41.0
1)ABD	426.430	8.2	230.177	5.9	- 44.2
2)Japonya	268.406	5.1	90.958	2.4	- 64.0
3)İsviçre	303.069	5.8	224.268	5.6	- 26.0
4)Diğerleri	322.584	6.2	222.193	5.6	- 31.2
İKİLİ ANLAŞMALI ÜLKELER	67.966	1.3	54.956	1.4	- 20.0
1)SSCB	65.261	1.3	54.658	1.4	- 16.0
2)Arnavutluk	2.705	-	300	-	-
SERBEST DÖVİZLİ ANLAŞMALI ÜLKELER	1.483.920	27.6	1.348.727	33.8	- 10.0
1)Doğu Avrupa Ülkeleri	219.736	4.2	257.541	6.4	- 17.2
2)RCD Ülkeleri	157.939	3.0	449.100	11.3	184.0
3)Diğer Ser.Döv.An.	1.061.245	20.4	642.086	16.1	39.5
DİĞER ÜLKELER	142.150	2.7	174.336	4.4	22.6
TOPLAM	5.218.565	100.0	3.988.625	100.0	- 23.6

TABLO 123

DIŞ TİCARET FİYATLARI

(Dolar olarak)			
	İhracat Fiyatları	İthalat Fiyatları	Diş Ticaret Hadleri
1968	100.0	100.0	100.0
1969	100.5	101.4	99.1
1970	99.2	102.5	96.8
1971	106.6	109.2	97.6
1972	116.8	112.5	103.8
1973	145.3	136.6	106.4
1974	191.5	226.4	84.6
1975	192.0	252.6	76.0
1976	197.8	242.3	81.6
3 aylık dönemler			
1977 I	198.5	255.2	77.8
II	217.4	261.7	83.1
III	212.2	286.2	74.1
IV	218.0	303.0	71.9
1978 I	203.5	301.2	67.6

1978 Yılında genel ithalat rakamları azalmakla beraber, bedelsiz ithal kalemlerinde % 11.8 oranında bir artış olmuştur. Özellikle sanayi kesiminde yükselme vardır. Artış gösteren kalemler arasında en önemlisi binek otomobilidir. % 107 oranında yükselme vardır.

TABLO 124

BEDELSİZ VE BAĞIŞ YOLU İLE
YAPILAN İTHALAT
(Ocak - Eylül)

	1 9 7 7	1 9 7 8
	Adet (000 \$)	Adet (000 \$)
TARIM VE HAYVANCILIK KESİMİ	780	29
a) Bitkisel Ürünler	776	12
b) Hayvansal Ürünler	3	11
c) Su Ürünleri	-	6
MADENCİLİK VE TAŞOCAKCILIK KESİMİ	204	15
SANAYİ KESİMİ	72.960	82.618
a) Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	13	737
b) İşlenmiş Petrol Ürünleri	424	-
c) Sanayi Ürünleri	72.402	81.881
-Çimento Sanayii Ürünleri	15	-
-Kimya Sanayii Ürünleri	1.116	2.318
-Lastik-Plastik San.Ürünü.	505	284
-Deri ve Kösele San.Ürünü.	3	-
-Orman Ürünleri Sanayii	1	31
-Dokumacılık Sanayii Ürünü.	433	118
-Cam-Seramik Sanayii Ürünü.	71	134
-Demir-Çelik Sanayii Ürünü.	996	667
-Demirdışı Metaller San.Ürünü.	308	95
-Madeni Eşya Sanayii Ürünü.	315	101
-Makine Sanayii Ürünleri	15.591	19.503
-Elektrikli Cihazlar San.Ürünü.	3.041	4.802
Jeneratörler	58	165
TV - Radyo	4.225	1.310
Diğerleri	-	1.565
-Taşıt Araçları Sanayii Ürünü.	47.206	52.025
Traktör	4.820	20.521
Binek Otomobili	6.153	21.885
Diğerleri	-	4.799
-Diğer Sanayi Dalları	2.799	1.801
TOPLAM	73.944	82.663

TABLO 125

1978 YILINDA
TÜRKİYE'NİN DOĞU BLOKU VE ORTA DOĞU ÜLKELERİ
İLE DIŞ TİCARET ANLAŞMALARI

I. İKİLİ TİCARİ ANLAŞMALAR					
Ülkeler	1977 (000 \$) Mevcut Ticaret Hacmi	Anlaşma İmza Tarihi	Anlaşmalarda Öngörülen Ticaret Hacmi	Yapılacak İthalat	Yapılacak İhracat
Sovyetler Birliği	162.375.5	30.11.1978	1.275 milyon \$ (Üç yıl için)	3 milyon ton ham petrol ^{1/}	-Buğday -Demir dışı Met.
Romanya ^{2/}	139.987.9	1-14.1978	1979 yılı sonu- na dek 100 mil- yon \$'lık mal değişimi Ticaret Hacminin 200 ya da 300 milyon \$' a çıkartılması öngörüldü.		
Bulgaristan	54.970.1	25.4.1978			
Pakistan	11.617.1	22.5.1978 29.10.1978		30 bin ton pi- rinç 20 bin ton fuel oil alımı	-40 bin ton buğ- day -50 bin ton çİ- mento
Irak	743.923.2	12.7.1978 4.12.1978			-260 bin metre kare izocam ^{3/} -200 ton antep fıstığı -2 bin 500 ton çay -100 ton fındık -200 ton ç.k. üzüm -3 bin ton nohut -4 bin 500 ton fasulye -420 bin m ² pen- cere camı -40 bin adet buzdolabı -36.5 milyon \$' lık çeşitli mal ihracatı, ayrı- ca 100 binek arabası, 10..... buzdolabı, 300 ton ç.k.üzüm ve 200 ton fındık
Ürdün	16.431.5	6.10.1978		600 bin ton fosfat kayası	-75 bin ton buğday, arpa, patates
Çin Halk Cum.	7.235.4	11-13 Temmuz		Çeşitli makina, pirinç, kimyevi madde ve ilaçlar	-Pamuk, buğday, arpa, zeytinya- ğı, krom sanayi ürünleri
Cezayir ^{4/}	5.926.8	Ağustos 1978	3 yıl için ge- çerli anlaşma	Fosfat, fosforik asit, kağıt hamu- ru kütükleri, alüminyum florür	-Buğday, çimento, pamuk, pamuk ip- liği, kereste, tütün, çay
Tunus	28.098.9	17.10.1978			
KTFD	3.613.0	28.10.1978		İthalatın % 39 artırılması	-İhracatın % 46 artırılması
II. KLİRİNG ANT. ÇERÇEVESİNDE ^{5/}					
Arnavutluk	3.077.6	26.6.1978	18 milyon dolara çıkartılması ön- görüldü.		
Libya	289.914.4	13.5.1978	Bir yıllık		-Buğday, arpa, un koyun, salça, meyva, zeytinya- ğı
İran	213.593.2	4.7.1978			-Çimento, keres- te, koyun, et, peynir, narenci- ye

1/ Sovyetler Birliği'ne ihracı öngörülen buğday ve demirdışı metaller, bu ülkeden üç yıl için alınacak 3 milyon ton ham petrol karşılığı için verilecek. Kalan borç, serbest dövizle ödenecek.

2/ Romanya, bu anlaşma çerçevesinde, 8 yılda toplam 240 milyon dolarlık kredi verecek, kredinin ödeme süresi 1-7 yıl arasında değişiyor. Ayrıca yine aynı anlaşma Romanya'dan Orta Anadolu Rafinerisi için 40 milyon dolarlık kredi sağladı.

3/ Irak'a ihraç edilecek bu mallar, bu ülkeye olan 317 milyon dolar dolayındaki borcumuza karşılık verilecek.

4/ Bu ülke ile Ticaret Anlaşması metni hazırlandı.

5/ (Norveç) (Doğu Almanya) ve (Macaristan) ile yapılan karma komisyon toplantıları sonucunda Türkiye'nin acil gereksinimlerinin karşılanması ve ihracatımızın artırılması yolunda önemli adımlar atıldı.

BÖLÜM XVI

DİĞER GELİRLER

İşçi Gelirleri

Önemli döviz kaynaklarımızdan biri olan işçi dövizleri 1978 yılının Ocak-Kasım döneminde 1977 yılının aynı dönemine kıyasla % 2.5 oranında azalmıştır.

Ocak-Kasım döneminde işçi gelirleri 884 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Yıl sonunda bu rakamın 1 milyar \$'a ulaşması beklenmektedir.

1970 Yılından buyana işçi geliri girişleri şu şekildedir:

1970	273	milyon \$
1971	471	
1972	740	
1973	1.183	
1974	1.462	
1975	1.312	
1976	983	
1977	982	
1978	884	(11 Aylık)

TABLO 126

İŞÇİ GELİRLERİ

	(Milyon \$)			
	1975	1976	1977	1978
	(1)	(2)	(3)	(4)
Ocak	143.9	70.9	75.4	42.4
Şubat	73.2	57.3	69.4	43.4
Mart	69.1	58.4	70.6	73.5
Nisan	80.9	59.3	67.7	55.5
Mayıs	68.3	66.1	76.4	61.6
Haziran	81.8	87.3	94.3	66.0
Temmuz	183.1	110.9	106.2	87.2
Ağustos	171.7	109.2	109.1	109.3
Eylül	139.4	98.8	95.1	119.2
Ekim	111.8	86.4	81.3	129.9
Kasım	89.7	81.7	63.8	96.0
Aralık	99.3	95.9	75.4	-
Ocak-Aralık	1.312.3	982.7	981.7	

1/ Dövizli otomotiv sanayii ürünü satışları için yılın son 5 ayında giren 137 milyon doların etkisi rakamlarda görülmektedir.

Turizm

1976 Yılında bozulan turizm harcamaları dengesi 1977 yılında önemini artırmıştır. Ancak 1978 yılında net turizm harcamaları dengesi artıya dönüşmüştür.

1970 Yılından buyana net turizm harcamalarının yıllık seyri şöyledir:

TURİZM GELİRLERİ

1970	3	milyon \$
1971	21	
1972	44.4	
1973	78	
1974	42	
1975	45	
1976	-27	
1977	-64	
1978	118.7	(10 aylık)

1978 Yılında Ocak-Ekim aylarında turizm net geliri 118.7 milyon \$ olmuştur. Turizm gelirleri 200.1 milyon \$, turizm giderleri toplamı ise 81.3 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Yıl sonunda net turizm gelirinin 140 milyon \$ dolayında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO 127

TURİZM VE DIŞ SEYAHAT

	1 9 7 6			1 9 7 7			(Milyon \$)		
	Gelir	Gider	Net	Gelir	Gider	Net	Gelir	Gider	Net
Ocak	9.6	9.9	-0.3	16.9	13.8	+3.1	5.8	6.9	-1.1
Şubat	5.6	7.6	-2.0	8.0	17.0	-9.0	6.8	5.9	1.0
Mart	10.8	11.0	-0.2	31.0	28.4	+2.6	15.7	5.4	10.2
Nisan	8.9	12.0	-3.1	14.2	21.4	-7.2	10.4	6.2	4.2
Mayıs	11.6	12.3	-0.7	12.9	18.6	-5.7	13.4	5.8	7.6
Haziran	21.0	15.8	+5.2	15.0	20.5	-10.1	22.3	8.5	13.8
Temmuz	20.5	16.2	+4.3	17.8	22.1	-4.3	37.4	9.3	28.1
Ağustos	21.5	12.1	+9.4	25.6	30.2	-4.6	38.7	6.6	32.1
Eylül	18.4	16.7	+1.7	21.1	29.2	-8.1	30.0	8.2	21.8
Ekim	18.4	23.9	-5.5	17.1	27.1	-10.0	19.6	18.5	1.1
Kasım	16.0	27.5	-11.5	10.5	19.4	-8.9	-	-	-
Aralık	18.2	42.6	-24.4	14.5	20.6	-6.1	-	-	-
Ocak-Aralık	180.6	207.8	-27.2	204.6	268.2	-63.6			
Ocak-Ekim	146.4	137.7	+8.7	179.6	228.3	-48.7	200.1	81.3	+118.8

TABLO 128

ALTIN VE KONVERTİBL DÖVİZ
REZERVLERİ

					(Milyon \$)		
	Toplam Rezerv				1978 Rezervinin Yapısı		
	1975	1976	1977	1978	Altın	Merkez Bank.	Diğer Bank.
Ocak	1.587	1.171	933	630	149.1	415.8	65.6
Şubat	1.396	1.115	971	660	149.1	422.4	88.7
Mart	1.322	1.118	702	713	149.1	471.3	92.7
Nisan	1.130	1.062	648	867	149.1	617.2	101.1
Mayıs	1.050	1.032	666	802	149.1	560.5	92.7
Haziran	1.008	964	717	768	149.1	529.6	89.5
Temuz	1.103	826	720	814	149.1	561.3	103.1
Ağustos	1.214	1.147	700	942	149.1	684.6	108.6
Eylül	1.147	1.052	646	1.086	149.1	828.4	108.8
Ekim	1.374	880	571.6	1.030	149.1	765.5	115.9
Kasım	1.319	816	521.9		-	-	-
Aralık	1.230	1.080	629.7		-	-	-

1977 Yılında devamlı bir düşüş gösteren döviz rezervleri 1978 yılının Şubat ayından itibaren artış eğilimi içine girmiştir.

TÜSİAD

Yayınları

GÖRÜŞ (Aylık Yayın)

1972 yılından buyana her ay muntazam olarak yayınlanan ve 4.500 adet basılan GÖRÜŞ, kamu oyunda ve basında büyük ilgi görmeye devam etmektedir.

DÖRDER AYLIK YAYINLAR :

- 1974 Yılı'nın İlk Dört Ayında Türk Ekonomisi Mayıs 1974, 102 S.
- 1974 Yılı'nın İlk Yarısında Türk Ekonomisi Ağustos 1974, 106 S.
- 1974 Yılı'nın Sonbaharında Türk Ekonomisi Ekim 1974, 103 S.
- 1975 Yılı'nın İlkbaharında Türk Ekonomisi Nisan 1975, 156 S.
- 1975 Yılı'nın İlk Yarısında Başlıca Ekonomik Göstergeler Temmuz 1975, 28 S.
- 1975 Yılı'nın Sonunda Türk Ekonomisi Aralık 1975, 196 S.
- 1976 Yılı'nın İkinci Yarısına Girerken Ağustos 1976, 96 S.
- 1976 Yılı'nın Sonunda Türk Ekonomisi Aralık 1976, 93 S.
- 1977 Yılı'na Girerken Türk Ekonomisi Ocak 1977, 85 S.
- 1977 Yılı'nın İkinci Yarısı Temmuz 1977, 45 S.
- 1978 Yılı'na Girerken Türk Ekonomisi Ocak 1978, 104 S.
- 1979 Yılı'na Girerken Türk Ekonomisi Ocak 1979, 123 S.

KİTAP YAYINLARI :

- Üçüncü Beş Yıllık Plânın Modeli, Hedef ve Stratejisinin Eleştirisi Nisan 1972, 55 S.
- OECD'nin Türkiye Raporu Ocak 1972, 55 S.
- Kendi Görüşü ile Hür Teşebbüs (Tercüme) Aralık 1972, 24 S.
- Dünya Sanayiinde Japonya, Dinamik Güç (Tercüme) Ocak 1973, 48 S.
- Bir Endüstri Ulusu Doğuyor : Brezilya (Tercüme) Haziran 1973, 31 S.
- Gelişme mi Kâr mı? (Tercüme) Ocak 1974, 16 S.
- İş Çevresi ve Eğitim (Tercüme) Ocak 1974, 48 S.
- Kurumlar Vergisi Üzerine Bir İnceleme (Selçuk Abacı) Mart 1974, 72 S.

- Yönetimde Yeni Gelişmeler, İşçinin Yönetime Katılması (Tercüme) Eylül 1974, 64 S.
- İş Alemi - Hükûmet İlişkilerine Evrensel Bir Bakış (Tercüme) Kasım 1974, 48 S.
- Kâr (Tercüme) Aralık 1975, 18 S.
- Sanayileşme ve Bölgesel Denge (Ertuğrul Soysal) Aralık 1975, 42 S.
- Türk Ekonomisi Üzerine Toplantı Ocak 1976, 32 S.
- Göstergelerle Dünya Ekonomisi Nisan 1976, 8 S.

BROŞÜRLER :

- 50. Yılda Hür Teşebbüs Ocak 1974, 56 S.
- Türk Sanayiinde Özel Kesimin Yeri ve Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Nisan 1974
- Basın'da Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Aralık 1974, 50 S.
- Basın'da Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Aralık 1975, 50 S.

ARAŞTIRMA YAYINLARI :

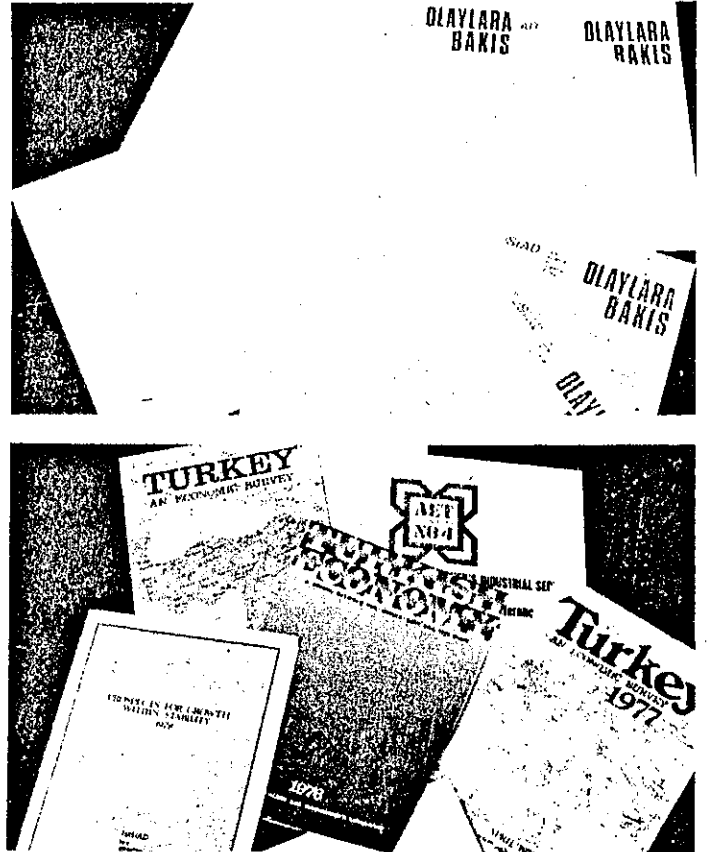
(Kapaklı ofset)

- Petrol Krizi Mart 1973, 26 S.
- Türkiye - AET Ortaklığının 10. Yılı Semineri Özet Raporu Eylül 1973
- 1970'lerde Dünya Ekonomisi Eğilimler ve Meseleleri Ocak 1974, 19 S.
- Fiyat Kontrolü Uygulaması Nisan 1974, 47 S.
- Kıbrıs Ekonomisi Ağustos 1974, 40 S.
- Faiz Düzenlemesi Eylül 1974, 22 S.
- Turizm Sektöründe Yabancı Sermaye Ekim 1974, 15 S.
- Pamuk Sorunu Kasım 1974, 16 S.
- 1975 Yılı Programı ve 1975 Yılı Bütçesi Üzerine Görüşler - Öneriler Aralık 1974, 47 S.
- İhracatımızda Gelişmeler Aralık 1974, 48 S.
- İhracatta Vergi İadesi Aralık 1974, 19 S.
- 1974 Yılında Özel Kesim Sanayi Sektöründe Gelişmeler ve 1975 Yılına Ait Bekleyişler Ocak 1975, 24 S.
- İran Ekonomisi Ocak 1975, 39 S.
- İran Raporu Mart 1975, 50 S.
- Türkiye'de Sermaye Piyasası Sorunları (TÜSİAD - ODTÜ) Mayıs 1975, 235 S.

- Ekonominin Darboğazları Üzerine Görüşler - Öneriler
Ağustos 1975, 63 S.
- A.B.D. Raporu
Ekim 1975, 77 S.
- Pakistan Ekonomisi
Kasım 1975, 20 S.
- Pakistan Raporu
Kasım 1975, 32 S.
- 1975 Yılında Özel Kesim Sanayi Sektöründe Gelişmeler ve 1976 Yılına Ait Bekleyişler
Ocak 1976, 40 S.
- 1976 Yılı Programı ve 1976 Yılı Bütçesi
Ocak 1976, 52 S.
- Üçüncü Beş Yıllık Plânın Değerlendirilmesi
Ocak 1976, 26 S.
- Teşvik Belgesi Alan Yatırımların Gerçekleşmesi ve Sorunları
Mart 1976, 28 S.
- 1975 Yılı Reklâm Harcamaları
Haziran 1976, 23 S.
- 1977 Yılı Programı ve 1977 Yılı Bütçesi Üzerine Görüşler - Öneriler
Ocak 1977, 34 S.
- Konuşmalar
Ocak 1977, 42 S.
- 1976 Yılında Özel Kesim Sanayi Sektöründe Gelişmeler
Ocak 1977, 16 S.
- A.B.D. Raporu, 1977
Mayıs 1977, 48 S.
- 1978 Ara Programının Hedef ve Dengeleri Üzerine Görüşler - Öneriler
Ekim 1977, 57 S.
- 1978 Yılına Girerken ve 1980'lere Doğru Türkiye'nin Temel Sorunları Üzerine Görüşler - Öneriler
Ocak 1978, 147 S.
- Avrupa Ekonomik Topluluğu Üzerine Görüşler - Yaklaşımlar
Ocak 1978, 53 S.
- AET ile İlişkileri Özel Kesim Nasıl Değerlendiriyor?
Ocak 1978, 43 S.
- Katma Protokol Çerçevesinde Neler Yapılabilir?
Ocak 1978, 20 S.
- Döviz Kaynağı Olarak Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri
Nisan 1978, 39 S.
- 1978 Yılında Özel Kesim Sanayi Sektöründe Gelişmeler ve 1979 Yılına Ait Bekleyişler
Aralık 1978, 38 S.

İNGİLİZCE YAYINLAR :

- Turkish Industrialists and Businessmen's Association
Eylül 1975, 12 S.
- Turkey - An Economic Survey, 1976
Mayıs 1976, 151 S.
- Project Evaluation Manual I - II
(ODTÜ - TÜSIAD)
Haziran 1976, 427 S.
- Turkish Economy, 1976
Ekim 1976, 107 S.
- Turkey - An Economic Survey, 1977
Nisan 1977, 229 S.
- Mid-Year Economic Outlook
Eylül 1977, 31 S.
- The Turkish Economy at the Beginning of 1978
Şubat 1978, 104 S.
- Turkey's Industrial Sector in Foreign Trade with Special Reference to EEC Relations
Nisan 1978, 49 S.
- The Turkish Economy
Prospects for Growth Within Stability, 1978
Temmuz 1978, 246 S.

Kâr amacı güdmeyen bir kuruluş olan TÜSIAD'ın araştırma ve yayınları üyelerinin katkıları ile gerçekleştirilmektedir.

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Üyeleri

Eli ACIMAN
Hayri ADANALI
Yılmaz ADIGÜZEL
Yılmaz AKAR
Necati AKÇAĞLILAR
Orhan AKER
Haydar AKIN
Rüştü AKIN
Cabi AKMAN
Haluk AKSÜYEK
İshak ALATON
Hulki ALİSBAH
Erdem ALP
Tayfur ALTAY
Sadı ARAL
Şener ARAL
Pınar ARAN
Sina ARBEL
Fethi ARMAN
Haydar ARYAĞ
Oktay ATASÜ
Cemal ATAY
Lütfü BANAT
Pekin BARAN
Rıfat BAYAZIT
Hüseyin BAYRAKTAR
Ziya BENGÜ
Feyyaz BERKER
Fuat BEZMEN
Refik BEZMEN
Alber BİLEN
Ahmet BİNBİR
Mustafa BİRGİ
İbrahim BODUR
Cem BOYNER
Osman BOYNER
Fred BURLA
Mücahit BÜKTAŞ
Umur BÜKTAŞ
Ali Rıza ÇARMIKLI
Orhan ÇARMIKLI
Fahir ÇELİKBAŞ
Hulusi ÇETİNOĞLU
Özer U. ÇİLLER

A. Oğuz DAĞDELEN
Rasim DEMİRİSOY
Kemal DERİNKÖK
Ömer DİNÇKÖK
Raif DİNÇKÖK
Faruk DÖLAY
A. Aydın DÜNDAR
Bülent ECZACIBAŞI
Nejot F. ECZACIBAŞI
Şakir ECZACIBAŞI
Ünver EĞRİKAVUK
Orhan ELAM
Ekrem ELGİNKAN
Tevfik ERCAN
Ayhan ERKAYA
Mümin ERKUNT
Bahri ERSÖZ
Şinasi ERTAN
Muharrem ESKİYAPAN
İ. Şevki FİGEN
Üzeyir GARIH
Muzaffer GAZİOĞLU
Şaban GAZİOĞLU
Nurullah GEZGİN
Necmettin GÖKÇE
Nihat GÖKYİĞİT
Fikret GÜREL
Erdoğan GÖNÜL
Burhan GÜNERGÜN
Asaf GÜNERİ
Hasan GÜVEN
Vitali HAKKO
Kemal HARAÇCI
Kadir HASOĞLU
Mehmet HUNTÜRK
Kemal ILICAK
M. Orhan IŞIK
Fahir İLKEK
Kemal İNCE
Esat Ali İZ
Turgut IŞIK
Jak KAMHI
Firuz KANATLI
Ercüment KARACAN

Oğuz KARAHAAN
Demir KARAMANCI
İ. Halil KAYA
Nail KEÇİLİ
Eren KEMAHLI
Can KIRAC
İnan KIRAC
Asım KOCABIYIK
Ş. Şahap KOCATOPÇU
Rahmi M. KOÇ
Vehbi KOÇ
Nurettin KOÇAK
Ali KOÇMAN
Necmi KOMİLİ
Sinan M. KURANER
E. Sabri KÜÇÜKONAT
İzi LEVİ
Ali MANSUR
Bercis M. MOROVA
Kemal MÜDERRİSOĞLU
Bernar NAHUM
Ali NARİN
Halit NARİN
Ali NEYZİ
Kâmil OBA
Turhan ONUR
Behçet OSMANAĞAOĞLU
Ergün ÖZAKAT
Melih ÖZAKAT
Korkut ÖZAL
Turgut ÖZAL
Ercüment ÖZDOYURAN
İsmail ÖZDOYURAN
Kemal ÖZDOYURAN
Ahmet ÖZKÖSEOĞLU
Raşit ÖZSARUHAN
Vedat ÖZSEZEN
Bedrettin ÖZTEMİR
Hüsnü ÖZYEĞİN
Erol SABANCI
Sakıp SABANCI
Selâhattin SABUNCUOĞLU
Altan SAĞANAK
Ahmet SAPMAZ

Faruk SARC
Sefa SELGEÇEN
Kâmuran SERTEL
Orhan H. SERTEL
Erol SİMAVİ
Dündar SOYER
Ertuğrul SOYSAL
Ayhan ŞAHENK
Sabahattin ŞENOC AK
Zühtü ŞENYUVA
Turgut M. ŞEYHUN
Mehmet ŞUHUBİ
Fethi TANALAY
Sabri TANIK
Ziya TANSU
Şarik TARA
Bahattin TATIŞ
Necip TESAL
Çetin TOKCAN
Enis TOKCAN
Nail TOKCAN
Nezih TUNÇSİPER
Kaya TURGUT
Oktay TÜREGÜN
T. Güngör URAS
Ahmet UZEL
Sabri ÜLKER
Ayhan ÜNLER
Günay ÜNLÜSOY
Ferdî VARDARMAN
Mustafa YALMAN
İdris YAMANTÜRK
Tezcan YARAMANCI
Özdemir YARAR
Memduh YAŞA
Selçuk YAŞAR
Selman YAŞAR
Hüseyin YAVUZ
Nazmi YAVUZALP
Mehmet YAZAR
Hayrettin YORGANCIOĞLU
Atilla YURTÇU
Tayyar ZAIMOĞLU
Mazhar ZORLU